

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

ANDRA ÄRGÅNGEN.

Fjerde häftet.

Innehåll:

ORIGINALOMSLAG SAKNAS

OM QVINNAN OCH ARBETSLÖNEN.

Uti en föregående artikel af denna Tidskrift kallad: »*Om kvinnans sjelfförsörjning*» *) har uppmärksamheten blifvit fästad på föräldrars pligt, att, vid flickors uppfostran, betänka möjligheten af kvinnans skyldighet att genom eget arbete försörja sig sjelf. Hos alla ömma föräldrar bör utan tvifvel tanken på denna *möjlighet* framkalla en liflig åstundan, att, med afseende på döttrarnas naturliga anlag, meddela dem de kunskaper eller hos dem utbilda den konstskicklighet eller färdighet i ett *yrke*, att de sjelfva, i en framtid, må kunna tillförsäkra sig en oberoende samhällsställning, om ödet tvingar dem, att för sitt lifsuppehälle allena lita på sig sjelfva. Meddelandet af sådana insigter och utbildandet af en sådan konstskicklighet eller färdighet bör, enligt vår tanke, ingå i planen för ej mindre *döttrarnes* än sönerns uppfostran. Ty för närvarande är det i sanning en grymhet, hvilken så ofta af ren tanklöshet begås, då föräldrar, som egna alla omsorger åt sina söners uppfostran för ett visst lefnadsyrke och en gifven samhällsställning, icke bekymra sig det allra ringaste om att låta sina döttrar lära något mera, än hvad som hör till *ytan* af en så kallad god uppfostran. Och vid föräldrarnes död, eller då dessa af förändrade ekonomiska förhållanden blifvit urståndsatta att längre gifva bröd åt sina barn, huru sorglig är ej då kvinnans lott, om hon icke redan förut inhemtat kunskaper eller uppöfvat någon konstskicklighet, hvarigenom hon sjelf kan förvärfva sig sitt uppehälle, utan att nödgas falla slägt och vänner eller slutligen det allmänna till last. Vänjes åter dottern, att redan i fädernehemmet älska och värdera *arbetet*, har hon derjemte i sina unga år inhemtat icke blott hvad kvinnan höfves att veta om hon blir husmoder, utan ock kunskaper och skicklighet för något visst, med hennes särskilda anlag öfverensstämmande, *yrke*, skall hon säkerligen icke finna det tungt att sörja för sig sjelf, utan tvärtom, i medvetandet af egen kraft och i känslan af den tillfredsställelse, som oberoendet skänker, erfara förnöjsamhet, om hon också icke i öfrigt skulle finna sin ställning synnerligen lycklig.

*) Se första årgången, s. 265.

Men, invänder man, huru skall en qvinna kunna genom *arbete* tillkämpa sig en oberoende samhällsställning, då hon i så många fall derigenom knappt förmår tillförsäkra sig ett sparsamt bröd? — Huru skall hon kunna hoppas att ernå en bättre ställning, än den hon för närvarande intager, *då hennes arbete så illa betalas?* Till hvilka yrken bör hon vända sig, der hennes kunskaper, arbetskicklighet, ordningssinne och flit skulle uppskattas i likhet med mannens?

Vi vilja söka att i korthet besvara några af dessa invändningar. Ämnet, som de vidröra, är rikt och tänkvärdt. Det kan af enhvar, som intresserar sig för förbättringar af våra sociala förhållanden, icke nog allvarligt begrundas och öfvervägas. Det behöfver, utan tvifvel, skärskådas från flera sidor, för att rätt uppfattas till hela dess betydelse. Och om vi skulle lyckas att fästa våra läsares uppmärksamhet på frågor, som så nära angå qvinnans närvarande sociala ställning, torde vi äfven kunna våga hoppas på mödrars medverkan för det mål, som vi här ofvan antydt såsom börande ingå i planen för döttrars uppfostran.

Det synes klart, att för individen, som skall bero af sitt arbete, måste *lönens storlek* vara af högsta vikt. Låtom oss derföre först kasta en blick på den lön, som qvinnan, under märvande förhållanden, kan påräkna för sitt arbete. Vi skola sedan se till, om vi icke kunna angifva några af de yrken, som synas oss lämpliga för qvinlig sysselsättning och der qvinnan bör kunna uppbära en *högre betalning för sitt arbete*, än der hennes arbetskrafter nu vanligen användas.

Af Statistiska Central-Byråns underdåniga berättelse om befolkningen i Sverige för åren 1851—55 kan inhemtas, att sistnämnde år funnos:

1. Bland Adeln	
gifta qvinnor	1,683.
enkor	819.
ogifta qvinnor öfver 15 år	2,124.
2. Bland Preste-Ståndet	
gifta qvinnor	2,227.
enkor	1,216.
ogifta qvinnor öfver 15 år	2,744.
3. Bland Ståndspersoner	
gifta qvinnor	11,426.
enkor	4,743.
ogifta qvinnor öfver 15 år	14,330.

4. Bland Borgare-Ståndet	
gifta kvinnor	13,488.
enkor	5,725.
ogifta kvinnor öfver 15 år	11,223.
5. Bland Bonde-Ståndet	
gifta kvinnor	394,930.
enkor	88,497.
ogifta kvinnor öfver 15 år	328,306.
6. Bland andra samhällsklasser jemte Mosaiska tros- bekännare och utländningar	
gifta kvinnor	169,893.
enkor	65,748.
ogifta kvinnor öfver 15 år	153,661.

Således bland *alla* samhällsklasser, jemte Mosaiska trosbekännare och utländningar

gifta kvinnor	593,647.
enkor	166,728.
ogifta kvinnor öfver 15 år	512,526.

Af dessa uppgifter visar det sig, att i Sverige lefva, i rundt tal, nära 600,000 gifta kvinnor samt mer än en *half million* *ogifta kvinnor öfver 15 år, förutom 166,000 enkor*. Bland de gifta kvinnorna måste antagas att största delen äro sysselsatta med husliga göromål eller biträda sina män med arbete, utan att uppbära någon omedelbar arbetslön; men en icke obetydlig minoritet gifta hustrur arbeta likväl emot dagspenning, hufvudsakligen vid jordbruk, till någon del äfven vid fabriker, för att sålunda öka inkomsterna för familjens underhåll. Af de 512,000 *ogifta* kvinnorna öfver 15 år njuter visserligen en jemnförelsevis ringa minoritet underhåll af föräldrar eller nära anhöriga, utan att för dagligt bröd behöfva anlita sina *arbetskrafter* och ett ännu mindre fåtal eger tillräcklig förmögenhet för att af räntan deraf lefva ett oberoende lif. Enahanda är förhållandet med de 166,000 *enkorna*, bland hvilka ett mindre betydande antal hafva sin bergning af räntor eller pensioner, utan att nödgas arbeta för födan. Det ojemnförligt största antalet *ogifta* kvinnor *måste* derföre genom *eget* arbete söka försörja sig. Vi skola nu se till hvilka de utvägar äro, som vanligen erbjuda sig till arbete för den *ogifta* kvinnan och den arbetslön, som hon dervid eger att för närvarande påräkna.

Den Statistiska Central-Byråns berättelse angifver äfven, med afseende på näringsfång, att bland *ogifta kvinnor* voro:

	på landsbygden: i städerna:	
För egen räkning idkande landtbruk *)	19,295. —	96.
„ „ „ „, bruks- el. fabriksrörelse *)	161. —	57.
„ „ „ „, handtverk el. handel *)	318. —	850.
Såsom biträdande vid bruks- el. fabriksrörelse	2,677. —	2,387.
„ „ „ „, handtverk eller handel	—	2,299.
Gouvernanter **) och enskilda lärarinnor ***)	835. —	751.
I enskild tjänst lagstade	502,744. —	39,046.
I öfrigt lefvande af sitt arbete	49,347. —	26,341.

Om vi nu sammanräkna alla *ogifta kvinnor* öfver 15 år (enkorna dervid inberäknade) erhålla vi en summa af 679,254; och om vi vidare sammanlägga antalet af de *ogifta kvinnorna* på landet, som försörja sig genom arbete eller något näringsfång, eller 575,377, med antalet *ogifta kvinnor* i städerna, hvilka på lika sätt förvärfva sig uppehälle, eller 71,827, uppkommer häraf ett antal af 647,204 *kvinnor*, hvilka lefva af sitt arbete eller något yrke. Draga vi nu sistnämnda summa ifrån den först angifna, uppstår en skillnad af blott 32,050 utmärkande antalet *ogifta kvinnor* öfver 15 år, som dels lefva af räntebärande kapitaler, pensioner, lön (såsom lärarinnor i folkskolor o. s. v.), eller ändtligen underhållas af den allmänna fattigvården.

Då vi nu vilja undersöka den *arbetslön*, som den arbetande kvinnan hos oss erhåller, lemna vi helt och hållet å sido de *kvinnor*, som för *egen räkning* idka landtbruk, bruks- eller fabriksrörelse eller handtverk, emedan dessa dels härvid icke lägga hand utan anlita andras arbetskrafter, dels, om de sjelfva arbeta, mindre afse arbetslönen än den inkomst yrket genom biträden kan inbringa. Vi skola deremot fästa oss vid lönen för de *ogifta kvinnor*, hvilka kunna hänföras till endera af följande kategorier, nemligen:

1. I enskild tjänst lagstade	541,780.
2. Biträdande vid bruks- eller fabriksrörelse	5,064.
3. „ „ handtverk och handel	2,299.
4. Gouvernanter eller enskilda lärarinnor	1,586.
5. I öfrigt lefvande af sitt arbete	75,688.

*) Största antalet häraf *enkor*.

**) I Tabell-Commissionens berättelse för år 1840 uppgifvas såsom sällskapsdamer 1,642, gouvernanter 399, hushållerskor 3,646 o. s. v.

***) Deribland några *gifta*.

Likväl, innan vi gå vidare, torde det vara nödvändigt att erinra, att *arbetslönen*, det är *priset* på arbetet, hufvudsakligen beror af tvenne samverkande faktorer — *tillgång* och *efterfrågan*. Likasom en varas pris i allmänhet bestämmes af den *tillgång*, som *produktionen* af samma vara frambringat, i förhållande till den *efterfrågan*, hvilken *consumtionen* framkallar, på samma sätt förhåller det sig med *priset på arbete*; det rättar sig efter *tillgången* på arbetsfolk samt efter *efterfrågan* på personer, hvilka kunna och vilja upplåta sina arbetskrafter mot betalning. Om det nu är regeln, att arbetslönerna i allmänhet bero af dessa omständigheter, torde det häraf genast vara klart, att derest en *större tillgång* på personer finnas, hvilka erbjuda sig att arbeta, än som motsvarar efterfrågan d. ä. som kunna med arbete emot betalning sysselsättas, måste arbetslönen sjunka; ty behofvet tvingar då alla dem, hvilka lefva af sitt arbete, att nedsätta sina fordringar och åtnöjas med den ringare betalning, som erbjudes dem. Detta är vanligen händelsen, då lifsmedlen, till följd af felslagna skördar eller andra missgynnande förhållanden, fördyras, så att ett ökad antal personer nödgas anlita sina arbetskrafter till sitt lifsuppehälle. Men, å andra sidan, måste arbetslönen tvärtom stiga, när arbetaren behöfver använda mindre arbetskvantitet för vinnande af dagligt bröd, eller när capitalister eller entreprenörer, för bedrifvande af arbetsföretag, eller för en utvidgad industris kraf, måste lega en större arbetspersonal och följaktligen en större efterfrågan på arbetsfolk uppstår.

Erkänna vi nu dessa grundsatser med hänseende till *priset* på arbete eller *arbetslön* i allmänhet, kunna vi ock deraf göra tillämpning på den lön, som den ogifta qvinnan uppbär för sitt arbete, då hon tillhör någondera af förutnämnda kategorier.

Vidkommande derföre den första kategorien eller *ogifta lagstadda qvinnor*, måste erkännas, att deras *arbetslöner* under de sista 10 åren fördubblats. Om lönen för en tjenstepiga förut varit 30 R:dr, är den nu allmänligen 60 R:dr, mången gång ända till 80—90 R:dr, om hon besitter någon utmärktare arbetsskicklighet. Detta förhållande kan, när man ser saken från dess rätta synpunkt, icke annat än anses såsom ett godt tidens tecken; ty ju *högre* arbetslön för de arbetande klasserna, desto mera välstånd, desto lättare kunna arbetsamma och idoga personer komma till en bättre ekonomisk ställning, desto större sannolikhet är det, att arbetaren kan aflägga en sparpennning utöfver de nödvändiga, dagliga behofvens kraf. En bättre ekonomisk ställning verkar i sin mån äfven på moraliteten, enär en arbetare, som får sitt dagsarbete väl betaldt,

ej känner samma frestelse till brott, som den, hvilken knappt eger brödet för stunden, utan hopp att genom sparsamhet kunna samla det ringaste för den tid, då krafterna börja svika. Orsaken till den fördubblade arbetslön, som under de sista 10 åren kommit så väl den manliga som qvinliga tjenstehjonsklassen till godo, måste till en del sökas i den större efterfrågan på arbete, hvilken uppstått genom den högre utveckling, som jordbruket i senare tider erhållit, till följd hvaraf förökade arbetskrafter erfordrats, hvilket åter föranlett en allmän höjning i arbetspriset för jordbrukets behof. De lättare utvägar, hvilka i öfrigt erbjuda sig för qvinnor ur tjenstehjonsklassen att, genom anställning vid fabriker eller för tillfälligt arbetsbiträde, erhålla en anseeligare dagspenning, hafva äfven i sin mån bidragit till det allmänna höjandet af lönerna för qvinnorna af denna stora samhällsklass — omkring $\frac{1}{4}$ delarna af hela antalet ogifta qvinnor öfver 15 år.

Den andra kategorien af arbetande qvinnor, hvilka biträda vid bruks- eller fabriksrörelse, är, i förhållande till tjenstehjonsklassen, ännu inom vårt land ganska fåtalig. Sedan 1855, då hela antalet ännu blott utgjorde 5,064 personer, har densamma visserligen betydligt ökat; och användandet af qvinnor vid bomullsspinnerier, väfverier, cigarr- tändsticks- ljus- kort- handsk-fabriker m. m. är otvifvelaktigt i stigande. Den arbetslön, som vid sådana industriella anläggningar kan af qvinnor påräknas, är visserligen varierande, från 50 öre till 1 R:dr eller mera om dagen, beroende dels af arbetsskicklighet, dels af slit, der arbetet betalas efter beting, men i allmänhet god och beredande möjlighet till afläggandet af en sparpennning, sedan de dagliga lefnadsbehofven blifvit afräknade. Det är att hoppas, att en mängd qvinnor, som för närvarande arbeta med nålen och derunder kämpa med de största svårigheter för en torftig bergning, skola finna en bättre betalning för sitt dagsarbete, om de kunna vinna anställning vid de nya fabriksanläggningar, som årligen i vårt fädernesland uppväxa och der sysselsättning, lämpad efter qvinnans krafter, erbjuder sig *).

Vidkommande den tredje kategorien ogifta qvinnor, hvilka biträda vid *handtverk och handel*, så är denna klass i Sverige ännu jemnförelsevis ytterst fåtalig. Under de sista åren har den visserligen vunnit tillökning, och den borde, om qvinnans uppfostran inom de lägre samhällsklasserna och medelklassen erhöles en ändamålsenlig och god riktning, vinna en betydande utvidgning. År

*) Med nöje erfara vi, att i Norrköping nyligen blifvit anlagd en fabrik för tillverkning af leksaker, der qvinnor antagas till arbetsbiträden.

1855 voro blott 2,299 ogifta qvinnor arbetande såsom biträden vid handverk eller handel under det att 1,168 idkade handverk eller handel för egen räkning — i sanning ett ganska ringa antal i förhållande till landets folkmängd. Sedan numera hvarje välfrejdad ogift myndig kvinna kan, både i stad och på landet, såsom försörjningsmedel sjelf eller med andras biträde idka *hvad handverk som helst* och till afsalu hålla sina tillverkningar, när hon dessutom kan i öppen salubod idka *all slags minuthandel*, borde man kunna vänta att oftare få se qvinnor vända sig till handverkerier och handel. Hvad de förra beträffar, finnes det vissa handverk, som för kvinnan synas vara särdeles lämpliga, såsom urmakeri, snörmakeri, korgmakeri, bokbinderi, etui- och portefeuille-makeri m. m. och i allmänhet alla sådana, der *smak* i förening med *konstfärdighet* erfordras, men ej någon betydligare handkraft. Utan tvifvel öfverträffar kvinnan mannen, der *smak* tages i anspråk; och hvad *konstfärdighet* vidkommer, har hon redan länge täflat med och mången gång besegrat mannen. Våra handverkerier skulle säkerligen vinna derpå om arbetspersonalen rekryterades med qvinnor, på samma gång en ganska ansenlig mängd ogifta qvinnor ur arbetsklassen härigenom skulle finna en säker utkomst. Ty den arbetslön, som kvinnliga handverkare borde kunna erhålla i dessa yrken, skulle åtminstone icke understiga 75 öre å 1 R:dr å 1,50 eller mera efter större konstfärdighet.

I Frankrike, der kvinnan verksamt deltagar i industri och handel och gör det med en framgång, som bereder tusentals qvinnor en sjelfständig samhällsställning, är förhållandet annorlunda än hos oss. I Paris t. ex. lefva mer än 2,000 qvinnor af att göra hattar af italienska halmflåtor; omkring 1,900 föda sig med handskmakeri; 4,000 med snörmakeri; spetsfabrikationen ensam sysselsätter i hela Frankrike ej mindre än omkring 240,000 qvinnor. I England och Frankrike lefva flera hundra qvinnor af blott att göra mönsterteckningar för siden-, ylle-, kattun- och tapet-fabrikerna.

Hvad är som gör att kvinnan hos oss så litet egnar sig åt *handverk* och *handel*, sedan de i våra lagar förut befintliga hinder deremot lyckligtvis äro borta?— Utan tvifvel dels *felaktig uppfostran*, dels *fördom*. Såsom vi redan anmärkt, får den unga kvinnan ur våra arbets- eller medelklasser sällan lära sig något *yrke*, som öfverensstämmer med hennes anlag. Med hvarje *folkskola* borde dock rätteligen vara förenad en *slöjdskola*, der flickor kunde lära sig, utom sömnad och hvad till den vanliga husslöjden hörer, äfven sådana handverk, som här ofvan blifvit anförde. I flickskolor för medelklassens döttrar borde likaledes undervisning meddelas i teckning, sär-

deles i ornamentsritning, i träsnideri, gravyr i metaller och i sten, i räkenskapsföring m. m. på sätt sker i Slöjdföreningens skola i Stockholm. Genom en sådan anordning, till följd hvaraf den uppväxande qvinnan finge lära något mera, än att försörja sig med *nålen*, skulle hon alltid i sin *yrkesskicklighet* eller konstfärdighet ega sin framtida utkomst betryggad. Vi sade, att äfven *fördomen* hos oss var ett hinder emot qvinnans deltagande i handverk och handel, och vi upprepa detta. Hos oss synes nemligen mankötet inom den industriella världen ännu med ett visst förakt betrakta qvinnans deltagande på ett fält, der det starkare könet hittills ansett sig hafva haft uteslutande herrskare-rätt. Den af detta förakt alstrade fördom kan säkerligen ej brytas på annat sätt, än derigenom, att *föräldrar* inom de närings- och handelsidkande klasserna börja att använda sina *döttrars* arbetskrafter i de yrken eller den handel, som de sjelfve bedrifva. Om urmakare, bokbindare, korgmakare o. s. v. ville lära sina döttrar likaväl som sina söner det handverk, som fäderna idka, skulle döttrarna, vid föräldrarnes frånfälle eller inträffade obestånd, sjelfständigt kunna bereda sig en säker utkomst genom det yrke, som de i ungdomen under fädernas ögon inhemtat*). I stället få döttrarna vanligen för närvarande lära sig spela piano, tala franska, brodera m. m. som hörer till utsidan af en finare uppfostran och följderna blir vanligen den, att när nödens timma slår, stå de aldeles rådlösa, oförmögna att kunna försörja sig, blygandes för sig sjelfva öfver sin egen oförmåga. På samma sätt, om herrar kryddkrämare, diversehandlare, kramhandlare m. fl. ville engagera sina döttrar såsom biträden vid bodhandeln, i egenskap af bokhållare eller kassörer, skulle fäderna utan tvifvel deraf skörda ekonomisk vinst och döttrarna lära hvad till handelns vinstgifvande bedrifvande hörer. I framtiden skulle de senare dels på egen hand kunna etablera en handel, hvarom de förut inhemtat erfarenhet, eller ock lättligen finna anställning såsom bokhållare eller kassörer hos fremmande personer, då de om bokhålleri eller räkenskapers förande redan egde fullständig kännedom. För närvarande synas våra minut-handlande icke vilja engagera sina döttrar i sin egen handel af den falska föreställningen att sådant skulle skada deras anseende; de gifva dem hellre en likartad uppfostran med döttrarna af män ur högre samhällsklasser; de äflas att få dem betraktade såsom rika arftager-

*) Vi känna ett aktuingsvärdt exempel i detta fall af en numera afliden guldsmed i hufvudstaden, som sjelf lärde sina döttrar guldmedsyrket, hvilket de nu, efter fadrens död, med mycken framgång på egen hand sköta och vinna sin goda bergning.

skor, de der *icke behöfva arbeta*, eller tänka på sin utkomst; men döttrarna få dyrt plikta för denna fädernas fåfånga, när de, vid dessas frånfälle eller iråkade obestånd, öfverraskas af den hem-ska och alldeles oväntade underrättelsen, att de nu mera äro *fat-tiga* flickor, som måste tänka på utväg att försörja sig sjelfva. Och när de icke lärt annat än hyad som bestås i en vanlig flick-pension, hvarmed skola de då förvärfva sig bröd?

Inträder man i en fransk minuthandelsbod, ses vanligen bod-herren sjelf med några biträden inom disken betjenande kunderna, under det att hustrun eller en dotter sitter vid en liten pulpet, emottagande liquid och annoterande summan i sin kassabok. Allt går ordentligt till. Och säkerligen kan en köpman icke ega en mera pålitlig och ärlig kassör eller bokhållare, än sin egen hustru eller egen dotter, helst de hafva ett med hvarandra gemensamt intresse. Vi fråga: skulle det hos oss med något skäl kunna klandras, om man i våra handelsbodar finge se köpmannens hustru eller dotter emottaga penningar eller föra den dagliga handels-journalen? — Visserligen icke. Och då döttrarna voro under sina för-äldrars ögon, borde icke någon rimligen finna deras anseende lida af att sålunda vara arbetande biträden på fadrens handelskontor.

Emedan kvinnor ända till år 1858 varit utestängda ifrån rät-tigheten att sjelfva idka den *större* minuthandeln, och derförut fått åtnöja sig med den mindre eller mångleri- och nipperhandel, har följden äfven varit den, att *handelsrörelse*, utöfvad af kvinnor, icke hittills lyckats tillvinna sig den aktning, som densamma rätteligen förtjenar. Men förhållandet bör blifva helt annorlunda då kvinnan nu, lika med mannen, kan idka den större, den mera ansedda mi-nuthandeln. Och första steget att besegra fördomen tillkommer det utan tvifvel fäderna att taga derigenom, att de, såsom nyss är sagdt, engagera de qvinliga medlemmarne af sina egna familjer så-som kontorsbiträden. En kontorist i minuthandeln åtnjuter från 300 till 1000 R:dr om året jemte vivre, ofta mera, efter ålder, bepröfvad skicklighet och olika slag af handel. Huru mången ogift qvinna skulle icke skatta sig lycklig att ega en sådan årlig in-komst, om hon i ungdomen fått inhemta kännedom om och vana vid handelsböckers förande?

Vi bekänna, att vi finna det vara en föga manlig sysselsätt-ning, att hela dagen igenom stå i en bod, uppmätande sidenvaror, band, klädningstyger af alla slag m. m., eller att väga upp socker, kaffe eller andra specerier samt inlägga sådant i paketer eller strutar.

Vi skulle derföre mycket hellre se fruntimmershänder arrangerera sidentygsstyckena i kramboden, utveckla de prydliga schalarna och uppmäta band och spetsar. Likaså skulle vi hellre skåda qvinnor än män handtera speceri-varor och anordna dem för deras olika ändamål, öfvertygade att qvinnan, härvid ledd af sin goda smak och esprit d'arrangement, skulle göra krambodar, krydd- och diversebodar mycket trefligare och för ögat behagligare lokaler, än nu vanligen är fallet.

Den fjerde af de förut anförda klasserna af arbetande, ogifta qvinnor öfver 15 år utgöras af gouvernanter eller enskilda lärarinnor till ett antal af 1,586, en ganska talrik klass i jemnförelse med de begge nästföregående. Största delen af dessa aktningvärda qvinnor, som egna sitt lif och sina arbetskrafter åt den mest tålmodspröfvande och ansträngande sysselsättning — ungdomens undervisande — hafva, tyvärr, icke beredt sig sjelfva på detta viktiga kall eller deråt, från början af sina studii-år i skolan, egnat sin uppmärksamhet. Tvärtom är det behovet — vanligen vid föräldrars död eller inträffade obestånd —, som drifver döttrarna af den högre medelklassen, stundom äfven döttrarna af allidna, högre embetsmän, f. d. possessionater, fattiga adelsmän o. s. v. att söka anställning såsom gouvernanter, när de rådlösa icke veta annan utväg att förtjena sitt lifsuppehälle. Detta förhållande, som till en del har sin grund i den förut anmärkta omständigheten, att föräldrar vanligen förgäta att lemna sina döttrar den ringaste undervisning, för att dessa genom special-kunskaper eller någon konstskicklighet, efter sina naturanlag, må kunna sjelfva arbeta sig till en oberoende lefnadsställning, medför den dubbla olägenheten, att dels personer, som icke äro vuxna eller tillräckligt förberedda för lärarinne-kallet, taga hand om den uppväxande ungdomens undervisning*), dels att den öfverflödiga tillgången på sökande — concurrencen — till gouvernantsplatser *nedtrycker lönebeloppet* för de verkligen skickliga och väl qualificerade gouvernanterna. Just detta, att en gouvernantsplats ofta nog betraktas såsom yttersta utvägen till uppehälle, gör att alla de, som sålunda emot sin vilja oeh inre kallelse kastas in på denna bana, känna sig vara i en obehaglig ställning, under medvetandet, å ena sidan, att icke rätt kunna uppfylla sitt kall, och, å den andra, att vara urståndsatta att kunna egna sina krafter åt ett annat håll, der arbete skulle bättre betalas och

*) I Schweiz och i Frankrike skola de qvinnor, som vilja blifva gouvernanter, genomgå en ordentlig lärokurs vid en offentlig flickskola, der examineras och förses med diplom såsom lärarinnor, innan de få emottaga engagement.

oberoende lättare erhållas. Den vanliga lönen för en gouvernant är hos oss varierande från 300 ända ned till 150 à 100 R:dr rmt; men gouvernanter, som äro särdeles skickliga i moderna språk och musik, kunna visserligen inom rikare familjer påräkna 4—500 Rdr. För de senare blir dock toaletten ofta dyr nog. Och i alla händelser blir det föga öfver att hoplägga till sparpennning för ålderdomen.

Skulle icke många af dessa af lärarinne-kallet upptagna kvinnor på andra vägar med större fördel för dem sjelfva kunna använda sina arbetskrafter? Vi tro det. Kongl. Kungörelsen den 8 Mars detta år berättigar numera kvinnor att söka lediga orgelnistplatser, om de äro skickliga i orgelspelning; och de böra genom en sådan anställning utan tvifvel kunna vinna en mera oberoende framtid än såsom halfärda lärarinnor i privata hus. *Renskrifning* är också ett för kvinnor passande yrke, hvilket lemnar god inkomst åt den, som skrifer fort och har en vacker handstil. Minst 4—6 ark böra utan olägenhet dagligen kunna medhinnas, hvilket efter 50 öre arket inbringar 2 à 3 R:dr om dagen. I Stockholm och i vissa landsortsstäder är ytterst svårt att erhålla pålitliga renskrifvare, emedan de karlar, som egna sig åt detta yrke, vanligen äro försupna drinkare. Om kvinnor med uppfostran ville förena sig att etablera renskrifnings-byråer, för att der emottaga och expediera renskrifning för embetsverk och privata personer, skulle de deraf utan tvifvel ega sitt uppehälle *). Exempelvis nämna vi, att Xylografi eller träsnideri synes vara ett för kvinnor med anlag för teckning särdeles passande och äfven lönande yrke. Träsnideri användes allt mera och mera för illustrerandet af böcker och tidskrifter. Och en skicklig xylograf kan med lätthet förtjena 4: 50 à 6 Rdr Rmt om dagen. Photographi är likaledes en för kvinnor passande sysselsättning, som inbringar ganska rikliga inkomster, vare sig genom porträttering eller aftagandet af arkitektoniska prydnader, naturföremål, gravyrer, stereoskop-bilder m. m. För att med största fördel kunna idka någotdera af sist uppgifna yrken, vore utan tvifvel bäst att *flera* fruntimmer förenade sig i bolag för etablerandet af en atelier, der de gemensamt kunde biträda hvarandra.

Vi komma slutligen till den femte, sista stora klassen af kvinnor öfver 15 år, som i öfrigt lefva af arbete, 75,688: till antalet. Hit höra kvinnor ur *alla* samhällsklasser, från de lägsta, från medel-

*) I *London* finnas flera renskrifnings-byråer (Lawcopying-offices), hvilka förestås och skötas af fruntimmer, till allmän belåtenhet för advokater och andra, som ständigt äro, i behof af renskrifvarebiträde.

klasserna ända till de högsta, från tvätterskan, skurmadamen, skjort-sömmerskan, guldbrodeusen, modisten, ända upp till *la pauvre honteuse*, som i största hemlighet säljer broderade näsdukar eller vackra spetsvirkningar, eller den sjungande eller spelande artisten, eller de få, som valt pennan eller penseln till sitt yrke. Bland dessa kunna artisterna, likasom författarinnorna i en viss genre, stundom hafva högst anseelig betalning för sina prestationer, ja, undantagsvis mer än riklig. Inom denna kategori är det *talangen*, eller kanske lika ofta förmågan att smickra publikens smak, som honoreras öfverflödigt; medelmåttan kommer deremot aldrig öfver den allra knappaste ersättning för sitt arbete och har vanligen att motse en ganska sorglig framtid, då försvagade krafter göra prestationerna ännu klenare. »*Les extrêmes se touchent*», och detta gäller mer än någonsin vid betalningen af arbete, der de intelligenta krafterna eller konstnärstalangen är hufvudsak. Det är en betydande åtskilnad emellan ett författare-honnarium af 100 Rdr arket och det arfvode af 5 Rdr pr ark, som förläggaren bjuder en nybörjande författarinna, hvars signatur ännu icke är »känd»; det är en i ögonen fallande kontrast emellan den recette, som en frejdad sångerska eller pianist inkasserar efter en enda concert och den mödosamt förvärfvade summa, som en icke känd musikalskarinna, under musiklektioner för 12 à 24 skilling i timman uppbär.

För intelligenta qvinnor, som erhållit en vårdad uppfostran och gjort hvad man kallar goda studier, är en talangfull penna utan tvifvel ett godt medel att bereda en sjelfständig ekonomisk ställning. Men saknas talang, är bäst att hellre, genom omsorgsfullt gjorda öfversättningsarbeten från främmande språk, söka vinna den säkra inkomsten af 8—15 Rdr arket, än att äflas med eget författareskap mot måhända mycket lägre arfvode. Likaledes är banan för qvinnor, begåfvade med verklig konstnärstalang, ganska lofvande, men framgången vanligen af kort varaktighet. En medelmåttig pianist finner lättare bergning genom en orgelnist-syssla om 2—600 Rdr, än allena genom musik-soiréer och musiklektioner; en medelmåttig målarinna skall säkerligen såsom fotograf eller xylograf skörda rikligare inkomster än af fortsatt färgblandning på duken.

Bland alla qvinnor, som skola försörja sig med arbete, äro säkerligen de mest vanlottade, hvilka endast genom *synålen* nödgas förvärfva sig brödet. Deras antal är ganska stort öfver hela landet, särdeles i städerna; i hufvudstaden äro de troligen ej mindre än 2—3,000. Man har svårt att föreställa sig ett för helsa och sinne mera förstörande arbete än 12—16 timmars oafbruten sysselsättning med sömnad af skjortor, täcken, nattrocker, västar m. m. på be-

ställning af hattstofferare, kramhandlare, skräddare m. fl. och der arbetslönen dock icke går till mera än 50 à 75 öre högst 1 Rdr om dagen. Det säger sig sjelft, att en sådan lön är otillräcklig för de nödvändiga lefnadsbehofven och att de arma qvinnor, hvilka icke se sig i stånd att välja annat yrke än sömnad, måste lära sig konsten att umbära, ja kanske att svälta. Föga bättre är deras ställning, som, födda och uppfödda i medelklasserna eller de högre samhällsklasserna och vanda vid större beqvämligheter och bättre lefnadsvilkor, nödgas gripa till nålen för att *brodera* eller *virka* och sedan sälja sina handarbeten vare sig i bodar eller under hand till det lägsta möjliga pris. Hvad är orsaken till den ytterligt nedtryckta *arbetslönen*, hvaraf eländet inom denna klass ofta är en följd? — Concurrencen, måste svaret blifva. Det bör ihågkommas, att i nästan hvarje familj idkas sömnad och att alla de, som *icke* behöfva att sjelfva arbeta för brödet, men ändock sy för eget behof, ovetande bidraga att nedsätta priset på arbetet för alla de qvinnor, som återigen *nödgas* sy eller brodera för betalning; ty alla dessa senare äro tvungna att likasom underbjuda hvarandra för att erhålla arbetsförtjenst, och arbetslönen reduceras härigenom till den lägsta möjliga. Hvad som äfven i icke ringa mån bidrager att minska arbetsförtjensten, synnerligast för brodeuser, är att ganska många döttrar till förmögna föräldrar använda sin lediga tid till förfärdigande af handarbeten, dem de sälja till lågt pris, antingen af önskan att med inkomsten förskaffa sig ökad lyx och komfort, eller af blotta behofvet af verksamhet*). Ehuru dessa förhållanden i och för sig sjelfva äro allt annat än tadelvärda, kan man dock ej blunda för det verkliga onda de, det oaktadt, medföra.

Hvad är då botemedlet för detta onda? — Att minska den alltför stora concurrencen. — Huru skall detta lämpligast åvägbringas? — Derigenom att *qvinnan uppfostras så, att hon icke behöfver en-*

*) Derjemte måste man, ehuru sorgligt det vid första påseendet kan synas, äfven tillstå att sjelfva välgörenheten bidrager att nedtrycka arbetslönerna för sömnad och andra qvinliga handarbeten. Inom alla skyddsföreningar, syskolor och andra inrättningar, stiftade för att förse de fattiga med arbete, säljas nemligen dessa arbeten på de årliga expositionerna till ett pris, långt understigande deras verkliga värde och för hvilket sömmerskor, som skola försörja sig med sitt arbete, omöjligen skulle kunnat lemna dem. Samma förhållande inträffar måhända i ännu högre grad med de arbeten, som förfärdigas af qvinliga fångar eller korrektionshjon, och följderna blir, att så väl statens korrektionsinrättningar, som ofvannämnda af den enskilda välgörenheten grundade stiftelser, *under närvarande förhållanden*, genom att öka concurrencen och att derigenom nedsätta arbetsvärdet, i sjelfva verket taga med den ena handen då de gifva med den andra och måhända stjälpa lika många som de hjälpa.

samt lita på syndålen, utan kan genom vunen insigt eller konstskicklighet egna sig åt andra, mera lönande yrken. Får hon från ungdomen en sådan uppfostran, skall mängden söka bättre yrken, concurrencen härigenom minskas och arbetslönen för de kvarstående sömmerskorna och brodeuserna höjas.

I korthet hafva vi nu yttrat våra tankar om den *arbetslön*, som qvinnan för närvarande har att påräkna inom olika samhällsklasser. Uppslaget härtill hafva vi hemtat af signaturen *Jonathans* insända artikel: *Om Qvinnans sjelfförsörjning*. Vi veta alltför väl, att vi skriva för en publik af läsarinor, deraf flertalet kan räknas dit, der arbetet för den ogifta qvinnan inom familjerna icke sker eller behöfver ske för utkomsten för dagen. Men alla böra älska och ära arbetet, qvinnan icke minst. Alla böra ock betänka *deras* ställning, som för sitt lifsuppehälle nödgas arbeta sig till brödet. Alla böra besinna, att *bladet kan vända sig* äfven för dem, och att det då kan vara godt att förut hafva tänkt på möjligheten af sjelfförsörjning genom arbete och den lön, som i thy fall kan väntas. Det är slutligen de bättre lottades pligt att söka utfinna medel att *höja* de sämre lottades ställning. Men verksamma medel härtill söker man förgäfves, utan att man först gjort sig reda för de arbetande klassernas belägenhet. Att lemna ett ringa bidrag till denna kännedom är den önskan, som framkallat denna lilla uppsatts.

Bessie.

OM KLANDERSJUKAN.

(Till *Esselde*.)

Mins du huru vi en väcker Juniqväll sutto under den stora lönnen på gården utanför din fäderneboning, talande om nutid, om framtid, om den verld, som just då började öppna sig för våra ungdomligt nyfikna och längtande blickar? Vårt samtal begynte under lek och skämt, men alltsom solen sjönk djupare i vester, tog det en allvarligare vändning och vi undrade, om lifvet verkligen skulle blifva så skönt, som det då lofvade, om människorna verkligen voro så goda och vänliga, som de i allmänhet föreföllo oss. Ja, vi slutade med att filosofera litet smått både öfver lifvet, människorna och oss sjelfva, samt funderade på hvilket af de fel, som lemnats oss i arf af våra första föräldrar, väl kunde vara det vanligaste. Denna stund rann mig så lifligt i sinnet häromda-

gen, att jag i minnet fullkomligt åter upplefde densamma, och jag beslöt att vid första lediga minut fatta pennan för att med dig fortsätta det för tio år sedan påbörjade samtalet, då våra åsichter under denna tid borde kunna hafva kommit till mognad, och erfarenheten låtit oss blicka något djupare in i lifvet och i våra medmänniskors hjertan. Vet du, jag tycker att det ej skulle vara utan sitt intresse, om vi båda jemnförde vår erfarenhet i detta fall och de slutsatser, hvartill den ledt.

Eftersom jag väckt frågan, bör jag väl också börja diskussionen och kan du gissa hvilket ämne jag valt — jo, *klandersjukan*. Mig förefaller det nemligen som vore detta fel det allmännaste för alla samhällsklasser, att icke säga alla åldrar. Gerna vill jag dock derifrån undantaga barnåldern och kanske äfven de första ungdomsåren, under hvilken tidpunkt af lifvet man känner sitt hjerta mera uppfyllt af den gudomliga kärlekens bud: *älsker eder inbördes*, och då blicken ännu ej är så skarpsynt för andras svagheter. Du torde måhända invända, att det fel jag omnämnt ej är så vidt utgrenadt, som jag antydt, då jag är villig att inrymma ett temligen stort undantag från den uppställda regeln. Men vi finna kanske fröet dertill redan närvarande i de spädas bröst, ehuru, då det först utvecklar sig, hjertbladens form äro olika de former, som den äldre plantans blad antaga. Du minns kanske sedan den tid vi botaniserade tillsammans, att så är förhållandet med de flesta växter och hvarföre kan det då ej äfven vara fallet med det hjertats ogräs, hvarom jag talat, och hvilket man väl dessutom kan tillägga species-namnet *variabilis*. Ser du, fröet skulle jag vilja kalla fåfånga, hjertbladen behagsjuka och derifrån uppspirar sedan en lummig planta, hvilken, förqväfvande månet godt och ädelt korn nedlagdt i samma jordmån, utskjuter blommor, som äro mer eller mindre giftiga. Du vill kanske påstå, att jag ej är nog konsekvent, då jag kallar klandersjukan det allmännaste felet, men söker roten till det onda i ett annat fel, i fåfångan, hvilken således icke allenast skulle vara lika allmän utan till och med än tidigare utvecklad. Jag kan också ej neka till att du har rätt; men, för det första har jag, som du vet, ej studerat logik och är således ursäktad, om jag bryter mot dess lagar, och för det andra, påstår man (d. v. s. mannen), att qvinnan är sammansatt af inkonsequenser och jag vill visst ej utgöra något slags undantag från mitt kön; ty då blefve jag straxt kallad en emanciperad qvinna, något hvarföre jag har all möjlig respekt.

Sedan jag sålunda så godt jag kunnat med mina bristande kunskaper i logik sökt bevisa, att jag är mycket inkonsekvent och

i följd deraf kan göra anspråk på andra qvinliga dygder (och svagheter, som männen på det hela taget ju finna än mer förtjusande), torde möjligen äfven några herrar bland dina bekanta låna ett vänligt öra åt min lilla afhandling om klandersjukan, en åkomma, hvarmed jag anser Adams söner lika behäftade som Evas döttrar.

Jag har redan antydtt, att jag skulle vilja härleda klandersjuka från behagsjuka, som väl å sin sida härstammar från fåfänga; ty ser man ej redan hos barnet den önskan att behaga, som sedan mången gång utvecklar sig i afund- och klandersjuka. Och detta begär att behaga andra, hvilket ur en synpunkt ej är klandervärdt, utan till och med kan blifva en driftjeder till goda och ädla handlingar, kan å andra sidan urarta till ett lågt begär att nedsätta andra, till afund öfver deras företräden, till böjelsen att klandra dem, för att dymedelst omgifva sig sjelf med ett klarare ljus. Dock vill jag ej påstå att detta fel alltid leder sitt ursprung ur en så oren källa; ty ofta nog är det blott af lättssinne, obetänksamhet, oförmåga att rätt försätta sig i andras ställning, som man gör sig skyldig dertill. Huru dermed än må förhålla sig, är och förblifver det likväl under alla förhållanden ett fel, ja, ett stort fel, hvilket ej allenast ofta skadar och smärtar andra, utan äfven befläcker våra egna hjertans renhet, hvarföre vi också i detta fall borde vara uppmärksammare på oss sjelfva än vanligen är händelsen. Ty huru många bland oss kunna väl lägga handen på hjertat och säga: jag har *aldrig* gjort mig skyldig dertill? Och huru färdiga äro vi ej straxt att sätta oss till doms öfver vår nästa, att tadla hans uppförande, hans handlingssätt, ja, till och med motiven derföre, ehuru vi i de allra flesta fall ej om dem känna annat än hvad vi sjelfva förmoda, ehuru vi ej förmå beräkna det inflytande temperament, uppfostran, samhällsställning, vanor utöfva på hans karakter och åsigter. Huru skeft, huru omildt, ja, huru ochristligt bedöma ej människorna i allmänhet hvarandra, huru föga tolerans finner man ej emellan olika tänkande, huru sällan behjertas ett af christendomens viktigaste, skönaste bud: »dömer icke, så varden J icke döme.»

Kanske är orsaken hvarföre detta fel fallit mig mest i ögonen just den, att det så många gånger bittert sårat mitt hjerta. Jag minnes så väl huru, när jag först utträdde ur barndomens helgedom, detta hjerta klappade så varmt för hvarje like, huru förtroendefullt det öppnade sig för hvarje vänligt ord, hvarje uppmuntrande blick, huru det med ungdomlig entusiasm var färdigt att högakta, beundra, älska de personer, med hvilka jag kom i närmare beröring, huru det öfversvallade af deltagande för lidandet och olyckan.

Men huru ofta hände ej också att, när jag gaf dessa både naturliga och löfliga känslor luft i ord, de afkyldes af den missaktning, det förakt, det misstroende, hvarmed jag hörde talas om föremålen därför. Denne gubbe, hvilken jag fann så vördnadsbjudande, så älskvärd, kallade man en gammal, narraktig pratmakare, denna ålderstigna fru, som föreföll mig så moderlig och välvillig, påstods vara snål och despotisk, denne man, hvilken jag ansåg för ett mönster af rättrådighet, för en »man af heder», sades hafva »en räf bakom örat», denna maka och mor, som jag nästan ville kalla *Qvinnan i sin fullkomlighet*, beskyldes för att försumma sina barns uppfostran; denne yngling med sin öppna, frimodiga, blick, sitt raska, lifliga väsende, troddes besöka dåliga sällskaper, och den älskliga, intagande flicka, öfver hvars vänskap jag kände mig så lycklig, anklagades för att vara en hjertlös kokett. Och så gick det undan för undan: de personer, med hvilka jag sammanträffade i ett sällskap och af hvilkas goda egenskaper, ömsom verkliga, ömsom inbillade, jag kände mig intagen, klandrades, häcklades, förtalades i en annan sällskapskrets och så snart jag öppnade min mun för att prisa dem, för att tala om det goda jag trott mig finna hos dem, möttes jag af ett »men», en axelryckning, ett tvetydigt smålöje. Med mitt deltagande för de af olyckan hemsökta gick det än värre; ty man försäkrade, att de på ett eller annat sätt varit sjelfförvällande till sin olycka, att den endast var ett rättvist straff för deras handlingssätt o. s. v. Mitt hjerta nästan hopkrympes vid dylikt tal och när äfven jag stundom såg, att jag bedragit mig på personer, hvilka jag visat vänskap och förtroende började jag slutligen betvifla tillvaron af mensklig dygd. Bittert begret jag förlusten af mina ungdomliga illusioner och kände mig böjd att blifva misanthrop; men då manade mig lifvet och dess fordringar till arbete och verksamhet, och, en gång indragen i dess brusande hvirvel, blef mig, ingen tid öfrig för grubbel och mjeltsjuka. Den prisma, hvarigenom jag vid mitt första utträdande i verlden skådat omkring mig, var sönderslagen, det är sant, men det sotade glas, hvilket svärmodet räckt mig, delade lyckligtvis samma öde och jag betraktade nu min omgifning med mina egna ögon, som, vägleda af erfarenhet och eftertanka, småningom ingåfvo mig den öfvertygelsen, att verlden hvarken var absolut god eller absolut ond, utan en sammansättning af mörker och ljus, af ondt och godt, medan det uppenbarade ordet lärde mig att »Gud låter sin sol uppgå öfver både goda och onda» och mitt eget hjerta bjöd mig att hellre tro det bästa än det värsta om mina medmenniskor.

Och denna min lefnadsfilosofi, om jag så får kalla den, skulle jag bra gerna önska dela med mig åt dem, som helst vilja se allt från den mörkaste sidan, som obetingadt tro allt det onda de höra och äro färdiga att utsprida det, icke allenast oförminskadt, utan äfven ofta nog med tillägg af egna reflexioner. Besynnerligt nog, betänker man så litet att det är lättare att klandra andra, än att sjelf handla bättre, märker man långt tydligare grandet i broderns öga än bjelken i sitt eget. Lika sällan betäker man om man verkligen är kompetent att bedömma saker och förhållanden, hvar öfver man med den största tvärsäkerhet afger sitt omdöme, såsom vore man fullkomligen öfvertygad om dess ofelbarhet. Hvilken man, huru bristfälliga och underhaltiga hans kunskaper, huru ensidiga och partiska hans åsichter än må vara, anser sig ej fullkomligt berättigad att döma öfver regentens, statsmannens handlingssätt, ja, till och med att analysera bevekelsegrunderna därför; hvilken partigångare eller sekterist tycker sig ej befogad att bryta stafven öfver sina motståndare, hvilken underlydande tror sig ej ega rättighet att nagelfara med sina förmäns handlingar, hvilken läsare finner sig ej begripa en hel hop saker bättre än den författare, hvars arbeten han läser, och hvilken tidningsredaktör är ej fullkomligt öfvertygad om, att han tillhör den andeliga Areopag, från hvars domsrätt ej finnes något vädjande. Och, för att från det allmänna lifvet öfvergå till det enskilda, från skapelsens herrar till deras tjenarinnor, vid huru många till utseendet oskyldiga kafferep har ej nästans goda namn och rykte fått sitta emellan, som man säger, och förtalets giftiga pilar flugit från mun till mun. Ja, hur mången qvinna, som man dock i sjelfva verket kan kalla god, ömsint och välgörande, har likväl af obetänksamhet, af begär att vara vigtig, gjort sig skyldig till utspridande af elaka rykten om sina medmenniskor och, af önskan att synas qvick, roat sig och andra på deras bekostnad. Utan att verkligen vilja skada någon, utan att ens vilja göra en mask för när, har äfven hon sålunda sin andel i de bittra tårar, fällda af den olyckliga, som med eller utan eget förvållande blifvit ett mål för klander, förtal och åtlöje.

Hvarthän man än må komma, i hofgemaken, i salongen, i det förtroliga hvardagsrummet, i tienstfolkets kammare, i den fattiges boning, i hemmet, på resor, märker man tillvaron af denna böjelse att klandra sin nästa, och männe man ej mången gång, kanske sig sjelf nästan ovetande, af svaghet, af obetänksamhet deltagar deri. Hvar bör man då söka grundorsaken till detta så vidt utgrenade fel? Männe i människans naturliga förderf? Eller måhända i bristen på sann christlig anda, i glömska af Frälsarens

eget bud: »du skall älska din nästa som dig sjelf?» Ty om, man rätt betänkte detta, rätt ihågkomme sin egen svaghet, sitt eget behof af öfverseende, månne man ej skulle besinna sig litet, innan man bröte stafven öfver andra, månne man ej skulle inse, att man är ansvarig ej allenast för sina handlingar utan ock för sina ord, att »med samma mått, som vi mäta andra, skall oss en gång mätet varda?» Forske vi i den Heliga Skrift, all sannings källa, i hvilken vi ju böra söka rättesnöret för våra handlingar, finna vi ej allenast det mångfaldigt upprepade budet om inbördes kärlek, utan äfven mången allvarlig varning för tungans missbruk, för benägenheten att döma andra. Den vise Syrach ger oss en behjertansvärd förmaning i dessa ord: »du väger ditt silfver och guld in, hvi väger du ej också dina ord på guldvigt» och apostelen Jacob säger: »tungan är en klen lem och kommer stor ting åstad; si, en liten eld hur stor skog han upptänder.»

Vi äro ett tanklöst och obetänksamt slägte, detta är obestridligt; blindvis framskynda vi på den väg, som blifvit hvar och en af oss förelagd; men huru få betänka målet, hvartill den leder och ihågkomma att de medvandrare, som omgifva oss, som vi än med liknöjdhet gå förbi, än omildt nog stöta till, om de äro oss i vägen, äfven ämna sig till samma mål. Huru få exempel påträffa vi ej af den broderliga kärlek, som, tillslutande ögonen för andras fel, uträcker en hjälpsam hand för att stödja den stapplande och uppresa den fallna, af den christliga ödmjukhet, som, i djup känsla af sin egen bristfullhet, mer tänker på att bedja Gud om miskund för sina egna synder än på att uppsöka och påpeka nästans svagheter!

Ack ja, detta begär att klandra är otvifvelaktigt en del af den arfsynd, som drifver människan ur paradiset och af jorden gör en tvedrägtens och vedermödans boning! Lik en giftig Siroccovind, som förpestar luften hvarhelst den framfar, susar förtalet genom lifvet: förbrända af dess förtärande hetta nedfalla vänskapens, kärlekens, deltagandets ljusliga blommor och der man fordom gladdes åt herrliga lustgårdar, finner man nu mången gång en ofruktbar öken. Huru annorlunda skulle ej mycket vara om kärleken, kärleken till Gud, kärleken till nästan, lik en mild vårvind genomfläktade våra hjertan och uppfyllde dem med fridsamhet, försonlighet, skonsamhet och mildhet mot våra felande likar! Våra felande likar — »den af eder som utan synd är, han kaste första stenen på henne» sade Han, den ende af de på jorden vandrande, som varit utan synd. Och vi andra, stackars bristfulla människor, som

sjelfva fela dagligen och stundligen, *vi* anse oss likväl berättigade att bele, klandra, döma och förskjuta våra bröder! —

Mitt hjerta har blifvit uppvärmdt under det jag tillskrifvit dig och det löje, som sväfvade öfver mina läppar, när jag fattade penan för att i ditt minne återkalla hänsvunna tider, har lemnat rum för en tår, som nu dallrar i ögonvrån. Och så är ju hela lifvet ett brokigt kaleidoskop, sammansatt af löjen och tårar, alltifrån den stund, då ögat först öppnar sig för dagens ljus. Men på det jag ej nu skall låta förleda mig att filosofera öfver lifvet i sin helhet, är det så godt att jag bryter tvärt af och tager afsked för i dag, på samma gång jag ber dig besvara mitt bref med en liten afhandling öfver något annat af de fel, som blifvit oss testamenterade af vår moder Eva. Och i händelse det skulle falla dig in att uppläsa mitt första »*Essay*» i denna väg på någon af dina små soiréer, ber jag dig avsluta det med dessa rader af vår älsklingsskald, hvilka så väl kunna tillämpas på hvad jag yttrat:

»Döm ej straxt den vilseförda,
Stolte broder, med förakt!
Icke vägde du den börda
Ödet på hans skuldra lagt.
Icke talde du de strider,
Som han stridde för sin dygd.
Icke vet du hvad han lider
Af sin ånger, af sin blygd.

Du, som hämd och hat förkunnar
I din egen himmels namn,
Ser du icke, himlen unnar
Rum åt alla i sin famn.
Om den slutna evighetens
Dolda rådslag, hvad vet du?
Hvem har mätt Barmhertighetens
Bottenlösa djup ännu?

Menska, någon himmelsk flamma,
Lefver i dig, vårda den;
Frid och kärlek måste stamma
Från din faderliga vän.
Vet du på din lefnads gåta
Något tröstligare svar,
Än att älska och förlåta
Sönerna af samma far.

Är du lycklig, väl, så gläd dig
 Åt din lycka med en hvar,
 Och ju mer du delar med dig.
 Desto mera har du kvar.
 Räck oss handen, vägra ingen,
 Låt hvar glädje, som du njöt,
 Flyga genom brödraringen
 Liksom en elektrisk stöt!

St—

 VÅR LEKTYR.*)

Har du lust, käre läsare, så vilja vi i dag fortsätta *Charlotte Brontës* historia. Du mins, att sagan afbröts just i det ögonblick, då vi visste, eller anade, »att rosorna skulle begynna blomma i prinsessans fotsår» — eller med andra ord, i det ögonblick då *Jane Eyre* blifvit påbörjad. Då *Miss Brontë* med fadren åter hemkom från vistelsen i Manchester, fortsatte hon, med ett och annat afbrott, den påbörjade berättelsen, och vi meddela här efter *Mrs. Gaskell* de få upplysningar, som stått att vinna, rörande hennes plan och sätt att utföra detta verk, måhända ett af de yppersta, som den Engelska roman-litteraturen allt sedan dess haft att uppvisa.

»Några af *Miss Brontës* efterlevande vänner säga sig tro, att det varit en verklig tilldragelse, hvarom hon i skolan hos *Miss Wooler* hört berättas och som skulle timat der i trakten, hvilken gifvit upprinnelsen till *Jane Eyres* historia. Men det är endast genom gissningar man kan sluta härtill; ty de, med hvilka hon talade rörande sina skrifter, äro längesedan döda och borta, och i breffen till sina vänner yttrade *Charlotte* icke ett ord hvarken om sina egna eller sina systrars litterära planer. Icke ens *Mr. Brontë* hade något förtroende af sina döttrars företag, ehuru han anade tillräckligt deraf för att, då nyheten derom öfverraskade honom, ej vara helt och hållet oberedd Senare tillfrågad om sitt sätt att arbeta, svarade *Miss Brontë*, att det ej var alla dagar hon hade förmåga att skriva. Stundom kunde veckor, ja, månader förgå, innan hon hade någonting att tillägga till den del af hennes berättelse, som redan var skrifven, till dess hon slutligen en vacker morgon vaknade med hela fortgången af sin bok stående klar och tydlig, lik en synlig vision, framför henne. Då detta var händelsen, gick hela hennes sträfvan derpå ut att kunna för dagen göra undan alla sina husmoderliga och dotterliga åligganden, för att få ledighet att sitta ned och uppteckna de nykomna idéerna och deraf följande reflexioner, hvilka, vid sådana tillfällen, i sjelfva verket voro för henne mera tillstädesvarande, än det

 *) Fortsättning från häftet III af denna årgång.

verkliga lifvet. Ehuru beherrskad af denna sin ingifvelse intygas dock af alla, att hon aldrig derföre försummade någon pligt eller vägrade att efterkomma någons bön om hjälp och råd. Såsom bevis härpå kan följande tilldragelse tjena. Den gamla trotjenarinnan *Tabby* var nu åttioårig, hvarföre man måst gifva henne en flicka till hjälp. Men ytterst retlig och ömtålig, fördrog hon aldrig någon påminnelse om sin skröplighet och tillät ej flickan att lägga hand vid sådana sysslor, som hon sjelf förbehållet sig. Deribland var skalningen af potates till familjens enkla middagsmåltid; men som hon var nära blind, qvarlemnade, han ofta de mörka prickar, som man i Norra England (likasom i Sverige) kallar »ögonen». Härmed kunde *Miss Brontës* ordnings-sinne lika litet förlika sig, som, å andra sidan, hennes goda hjerta kunde förmås att såra den trogna tjenarinnan med tillsägelse åt en yngre att ånyo gå öfver potatesen och derigenom påminna *Tabby*, att hon var mindre duglig än förr. Hon plögade derför dag efter dag smyga sig ut i köket, taga fatet utan att *Tabby* märkte det, och, afbrytande sig midt under inspirationens rikaste flöde, ställa sig att omsorgsfullt skära bort »ögonen» i potatesen och tyst sätta fatet tillbaka igen.» — — — — —

»Hvar och en (säger Mrs. Gaskell) som studerat hennes skrifsätt, vare sig i tryck eller i bref, och hvar och en som åtnjutit det sällsynta nöjet att lyssna till hennes samtal, måste hafva beundrat hennes ovanligt lyckliga val af ord och uttryck. Då hon funnit en viss ordställning troget återspegla sina tankar, gillade hon ingen annan, ehuru skenbart identisk; Hon hade en stor vördnad för uttryckets heliga sanning; »en pligt,» säger en berömd författare, »som blott alltför ofta förbises.» Hon kunde tåligt bida och söka det rätta uttrycket till dess hon fann det. Vare sig provinsielt eller härledt från något annat språk — hon frågade ej efter hvar hon tog det, endast det fullkomligt återgaf hennes tankegång Hon skref på små fyrkantiga pappersblad, ofta med blyertz vid skymningsbrasan eller under nattens sömnlösa timmar. Från dessa lösa blad kopierade hon sedan sina manuskript med en klar och fin stil, nästan lika lätläst som tryck En eller två gånger i veckan läste systrarna för hvarandra, hvad de under det föregående tiden skrivit — och ehuru *Charlotte* för sin del, beherrskad af känslan att det var verklighet hon skildrat, sällan förmåddes ändra något, hade dock dessa läs-stunder ett fångslande intresse för dem alla, förflyttande dem långt från det dagliga lifvets aggande bekymmer, och förande dem ut i friare, ljusare rymder. Det var under en af dessa stunder, som *Charlotte*, i rots af systrarnas invändningar och det antagna bruket, beslöt att göra sin hjeltinna ful. »Jag skall visa er,» sade hon, »en romanhjeltinna lika liten och ful som jag sjelf, och, som likväl skall ingifva fullt ut så mycket intresse, som era skönheter.» Och af detta löfte uppstod *Jane Eyre* Allt som arbetet fortskred, stegrades författarinnans intresse för sitt verk. Då hon kom till »*Thornfield*» kunde hon icke mera stanna, utan skref oupphörligt i tre veckor, vid hvilkas slut hon skickade sin hjeltinna ut »i villande verld» och befann sig self i ett febertillstånd, som nödgade henne till hvila.»

Under tiden stegrades om möjligt bekymren för brodern och svårigheten att tänja ut de knappa inkomsterna till betäckande af utgifterna för husshållet och betalande af *Branwells* ständigt förnyade skulder. Vintern (1847) var dertill ovanligt sträng och medförde ohälsa för de flesta bland prestgårdens innevånare, under det den kräde offer efter offer bland byns innevånare och fyllde den närliggande kyrkogården med grafvar. Under dylika förhållanden fortsattes *Jane Eyres* historia, medan den olycklige *Professorn* skickades från förläggare till förläggare, mötande från alla mer och mindre höfliga afslag. Slutligen kom emot våren ett svar från *Mssrs. Smith och Elder, 65 Cornhill, London*, till hvilka förläggare det förkastade arbetet senast varit skickadt. Darrande öppnade *Charlotte* brevet, väntande de vanliga, få och hårda, afvisande raderna, men fann i stället ett bref på tvenne sidor, som innehöll så många välvilliga och upplysande råd, och ett så opartiskt bedömande af bokens fel och förtjenster, att det afslag, det innebar, gaf författarinnan mera uppmuntran än ett vanligt antagande skulle gjort. Brevet slöt med förklaringen att ett längre arbete af samma hand med intresse skulle emotses.. Här uppgick nu en dagning för *Jane Eyre*, om hvilken en brefvexling uppstod med *Mr. Smith*, hvilken allt från denna tid förblef en trofast vän till Miss Brontë, ehuru han ännu länge hölls i okunnighet om *hvem* den okände skriftställaren var.

Under högsommaren, då ljunghedarne stodo i rikaste blom och solen badade deras purprade kullar i ett haf af ljus och värme, fullbordades *Jane Eyre*. Den 24 Augusti afsändes manuskriptet till *Mr. Smith*, antogs, trycktes och utkom i början af October. Och så hände det sig att »den lilla fula, skygga, mörkögda flickan» — den emot nöd och ångest kämpande, okända, olärda prestdottern, *Charlotte Brontë*, en vacker afton gick till hvila der borta i sin »undagömda vrå af det gamla *Yorkshire*» och vaknade nästa morgon såsom den beundrade, den ryktbara *Currer Bell*.

»Då manuskriptet blifvit emottaget af förläggarna, lemnades det, (berättar *Mrs. G.*) till genomläsande åt en af firmans delegare, hvilken blef så mäktigt fängslad af den sällsamma berättelsen, att han i de starkaste ordalag för *Mr. Smith* redogjorde för det intryck den gjort på honom. *Mr. Smith* sade småleende, »ni tycks ha blifvit så betagen, att jag ej vet om jag vågar lita på ert omdöme. Men då nästa läsare, en lugn Skotte, ingalunda fallen för entusiasm, tagit hem manuskriptet en afton och blifvit så djupt intresserad derutaf att han satt uppe halfva natten för att sluta det, blef *Mr. Smiths* nyfikenhet tillräckligt eggad att förmå honom sjelf läsa det, och ehuru stort det beröm var, som slösats derpå, fann han nu att det ingalunda varit öfverdrifvet.»

Då boken utkommit, sändes exemplar deraf till några få af förläggarens enskilda litterära vänner. Den af *Miss Brontë* så högt värderade skriftställaren, *Thackeray*, var bland dessas antal och han säger, tretton år senare:*)

»Väl mins jag med hvilken förtjusning, häpnad och beundran jag genomläste *Jane Eyre*, som blifvit mig sänd af en författare, hvars namn och kön voro mig lika okända; huru oemotståndligt boken fängslade mig, och huru jag, ehuru öfverhopad med eget arbete, ej, sedan jag väl öppnat boken, kunde förmå mig att lägga bort den, förr än jag helt och hållet genomläst den.»

De förnämsta tidningars och tidskrifters, efter någon tvekan, enhälligt uttalade loford behöfdes knappast för bokens afsättning; ty allmänheten afvaktade icke pressens utlåtande för att gifva luft åt sin enthusiasm. Gissningar rörande den okände författaren, genomforo som en löpeld alla kretsar, hela landet — men stannade vid hvars och ens påståande att »ingen, man kände, hade nog snille att skriva något sådant». Man måste således hejda sin nyfikenhet och åtnöja sig med att beundra en okänd.

Tillfrågad om detta allmänna bifall var henne en öfverraskning, tvekade *Charlotte*, något litet, men svarade:» Jag trodde väl att hvad som gjort ett så mäktigt intryck på mig sjelf, då jag skref det, måste hafva samma inflytande på en läsare. Jag var därför ej förvånad öfver att de, som läst *Jane Eyre*, voro djupt intresserade deraf; men jag vågade knappt hoppas att en bok af en okänd författare skulle finna läsare.»

Emellertid föreföll *Currer Bells* underbara framgång nästan som en dröm för den mot öfverhandtagande bekymmer kämpande *Charlotte Brontë* och hennes systrar. Då pressen uttalat sitt omdöme, funno likväl de senare, att det var hög tid för *Charlotte* att för fadren yppa den så länge förteguna hemligheten. Hennes sätt att härvid gå till väga är lika egendomligt och karakteristiskt, som fadrens sätt att upptaga nyheten. Hon gick in till honom i hans skrifrum tidigt en eftermiddag, medtagande ett exemplar af sin bok samt några recensioner deraf, särskildt deribland uppletande en af de minst förmånliga, hvarestefter följande samtal egde rum mellan far och dotter:

»Pappa, jag har skrivit en bok.»

»Har du det, mitt barn?»

»Ja, och jag önskar att du må läsa den.»

»Jag är rädd det frestar för mycket på mina ögon.»

*) Se Cornhill magazin, 1860.

»Men den är ej i manuskript, den är tryckt.»

»Kära barn! du kan ej tänka dig hvilken kostnad det blir. Du skall säkert göra en stor förlust; ty hur skulle *du* kunna få en bok såld? Ingen känner hvarken dig eller ditt namn.»

»Men, Pappa, jag fruktar ingen förlust, och icke heller skall du göra det, om du bara vill låta mig läsa några af recensionerna för dig, och sedan förklara dig huru allt tillgått.»

Då detta var gjordt lemnade hon honom med första delen af *Jane Eyre* uppslagen på bokställaren. Då han kom ut till qvällsvarden, sade han: »Vet ni hvad, flickor, *Charlotte* har skrivit en bok och den är långt bättre är man skulle kunnat tro.»

Från denna tid börjar egentligen *Charlotte Brontës* skriftställarbana, från denna tid vidtager hennes sällsporda litterära framgång, men på samma gång stegrades äfven hennes enskilda sorger och olyckor — de senare, såsom det för menskliga ögon synes, lika oförtjenta som den förra välförtjent.

Hennes korrespondens i egenskap af skriftställarinna med sina förläggare och recensenter samt med många ännu lefvande utmärkta författare är högst intressant; men utrymmet nekar oss att deraf införa annat än sådana spridda utdrag som för läsaren kunna vara af största intresse. Af de vemodsfulla brefven till hennes barndomsvän, rörande hennes husliga förhållanden, kunna vi deremot endast meddela hvad som närmast häntyder på henne själf och hennes inre lif, lemnande åt dem af våra läsare, som äro hemmastadda med Engelska språket att läsa den värderika biografien i sin helhet.

Rörande de tvenne olika fasererna af *Charlottes* lif såsom författare och såsom dotter, syster och vän, yttras i biografien följande, som vi ej kunna neka oss att ordagrant införa:

»Hvardera af dessa karakterer hade sina särskilda pligter sig ålagda — icke stridande mot hvarandra, icke omöjliga, men väl svåra att förena. Då en man blir författare, medför det för honom sannolikt ingenting annat, än ett ombyte af sysselsättning. Han tar en del af den tid han hittills egnat åt något annat studium eller yrke, han afsäger sig något embete eller någon vetenskaplig befattning, hvarmed han hittills sökt att tjena sina medmenniskor, eller uppgifver sin andel i någon rörelse eller affär, hvarmed han sträfvat att förvärfva sitt uppehälle, och en annan embetsman, köpman eller vetenskapsman intar hans plats och fyller den troligen lika bra som han. Men ingen kan så troget uppfylla en dotters, en makas, en moders stilla, enformiga pligter som den, hvilken af Gud själf erhållit detta till sitt kall. Qvinnans egentliga verksamhet står näppeligen i hennes fria val, och icke heller kan hon utbyta de simpla husliga befattningar, hvilka åligga henne såsom individ, mot utöfvandet af skriftställarens eller

konstnärens kall, huru lysande hennes snillegåfvor än må vara. Och likväl får hon ej undandraga sig det extra ansvar, som blotta medvetandet af att ha erhållit sådana gåfvor innebär. Hon får ej sätta sitt ljus under ena skäppo; det är ämnadt till andras nytta och upplysning. I ödmjuk och trofast anda måste hon arbeta på att utföra hvad som icke kan vara omöjligt ty då skulle det ej af Gud blifvit henne förelagdt. — Jag uttalar här blott i ord hvad *Charlotte Brontë* visade i handling*)»

Medan världen hänfördes af beundran vid läsandet af *Currer Bells* snillrika arbete samt förgäfves sökte utleta hemligheten af den okända pseudonymen, förde *Charlotte Brontë* ett långt ifrån sorgfritt eller ärorikt lif derhemma, sörjande öfver brodern, som nedsjönk allt djupare i moralisk och fysisk förslappning, till dess han slutligen lyktade sitt ömkliga lif i ett anfall af delirium, samt fruktande det värsta för sina båda systrar, hos hvilka hon med svidande hjerta begynte spåra de sig mer och mer utvecklande anlagen till den sjukdom, hvilken gjort dem alla moderlösa.

Den andra upplagan af *Jane Eyre* utkom redan i Januari följande år, dedicerad till *Thackeray* — en af *Charlottes* älsklingsförfattare, om hvilken hon sjelf i företalet säger: »Hans qvickheter äro blixtrande, hans humor fångslande, men båda stå till hans snille i samma förhållande som kornblixten, lekande utmed kanten af ett sommarmoln, till den elektriska dödsognistan, som gömmer sig i molnets sköte.»

Kort derefter tyckes hon under sin vanliga pseudonym hafva erhållit ett bref af *Mr Lewes* (förf. till romanen *Ranthorpe* m. fl.) — ett bref hvarom han sjelf sedan sagt: »Jag tillskref henne för att uttala den beundran hennes bok väckt hos mig», och lärer, att döma af hennes svar, passat på tillfället för att äfven moralisera henne litet.»

Af *Miss Brontës* svar meddela vi följande:

— — »Ni varnar mig vänligen för det melodramatiska och ålägger mig att vara verkligheten trogen. Då jag först började skriva, var jag så djupt öfvertygad om riktigheten af de principer, ni förordat, att jag beslöt taga naturen och sanningen till mina enda vägvisare

*) Dessa »ord», yttrade af en bland Englands utmärktaste författarinnor, som bättre än någon annan vet förena skriftställarinnans kall med de heliga pligterna af maka, mor och husmor, hvilka hon förträffligt uppfyller, torde kunna tjena såsom motvigt till de många försäkringar om omöjligheten af att förena dessa båda kall, som man hos oss så ofta hör, och som vi äfven med fakta — med svenska fakta — skulle kunna jäfva — om det vore oss tillåtet att införa läsaren i en af oss känd och älskad familjekrets.

och följa i deras fotspår. Jag kufvade inbillningen, undvek allt romantiskt och lade band på min fantasi; jag undvek äfven en alltför bjert färgläggning och sökte göra min framställning till någonting företrädesvis nyktert, allvarligt och sannt.

Boken (*the Professor*), en berättelse i en tome, erbjöds en förläggare så snart den blifvit fullbordad. Han berömde den såsom originel och natartrogen, men vågade ej emottaga den, emedan han icke ansåg den säljbar. Jag erbjöd den åt sex förläggare; de klagade alla att den saknade »slående effekter,» och »gripande intresse,» att den icke passade för lånbibliotheken, på hvilka afsättningen af dylika arbeten hufvudsakligen berodde etc. etc. *Jane Eyre* möttes i början af samma invändningar, men blef dock slutligen antagen. Jag nämner detta i hopp, att ni i er nästa litterära artikel ville påpeka det inflytande som dylika, af lånbibliotheken beroende åsigter, utöfva på allmänhetens smak.

— — — Ni råder mig att icke för långt aflägsna mig från erfarenhetens fält, emedan jag blir svag, då jag beger mig in på fiktionens område; och ni säger, att det verkliga är af stadigtvarande intresse för alla menniskor.

Jag inser att också detta är sannt; men, bäste Mr. Lewes, är ej hvarje individs personliga erfarenhet bra begränsad? och om en skriftställare endast eller hufvudsakligen uppehåller sig dervid, är han ej då i fara att repetera sig och att blifva egoist? Dessutom är fantasien en stark, en rastlös gåfva, som pockar på att blifva hörd och tagen i anspråk: skola vi då nödgas göra oss alldeles döfva för hennes kallelser, alldeles känslösa för hennes böner? Då hon uppullar för oss sköna taflor, skola vi sluta ögonen och aldrig bjuda till att återgifva dem? Och då hon blir värtalig och hviskar i vårt öra diktens underbara ord, skola vi aldrig bjuda till att skriva efter hennes diktamen? — — — — —

Senare, efter genomläsandet af Lewes gynnsamma recension af hennes bok:

— — Jag skall noga lägga på minnet ert råd om varsamhet i val af ämnen till nya arbeten. Mitt förråd af materiel är långt ifrån rikhaltigt — det är ganska inskränkt och dessutom äro hvarken min erfarenhet, mina kunskaper eller mina anlag nog mångsidiga för att tillåta mig att blifva en produktiv författare. Jag säger detta, emedan er recension i »*Frazers magazine*» tycks mig antyda det ni är böjd för att göra er en högre tanke om förf. till *Jane Eyre* än han förtjenar och jag vill heldre att ni får en korrekt, än en smickrande föreställning om mig, skulle jag än aldrig personligen träffa er. — — — *Om jag nånsin skrifer någon mera bok tror jag att jag skall undvika allt hvad ni kallar melodram: jag tror det, men jag är ej säker derpå. Då en författare diktar bäst, eller åtminstone mest obehindradt, synes han vara under inflytandet af en inspiration, som fullkomligt beherrsakar honom — som vill ha sin egen vilja fram, som förbiser alla maktspråk utom sitt eget, som dikterar vissa ord och påyrkar deras användande, vare sig de lyda eller afvika från konstens regler, som omstöper karaktererna, gifver händelserna en opåtänt*

riktning samt förkastar gamla, omsorgsfullt utarbetade idéer för att plötsligen skapa och antaga helt nya.

Är det ej så? Och böra vi söka motarbeta detta inflytande? *kunna* vi i sjelfva verket motarbeta det?« — — — — —

Många af brefven till *Mr. William* och *Mr. Smith* (*Currer Bells* förläggare, för hvilka författarens namn ännu alltid var en hemlighet) äro af stort intresse. Likaså beskrifningen på *Charlottes* och *Annes* första besök i London och hos *Jane Eyres* förläggare, föranledt af deras önskan att fritaga sig från en misstanke, som uppstått att *Jane Eyre*, samt de nyss utkomna romanerna af *Ellis* och *Acton Bell* voro skrifna af samma hand under olika pseudonymer — ett slags falskhet, hvarom blotta föreställningen var särdeles motbudande för dessa ärliga själar och som kunnat alstra missförstånd på mer än ett sätt. Men utrymmet nekar oss att införa något häraf, då vi nu från *Currer Bell* måste vända oss till *Charlotte Brontë* och hennes hemlif.

Kort efter utgifvandet af *Jane Eyre* påbörjades *Shirley*. De flesta af bokens karakterer äro lånade ur verkligheten. *Shirley*, säger förf. sjell framställer hennes syster Emily, sådan hon skulle blifvit om lyckan fostrat henne. Hela det *Yorsheska* huset är en trogen skildring af en familj, som stod i förtroligt förhållande till den *Brontëska*. Dessa söner voro nästan de enda unga män *Charlotte Brontë* kände, hvilket förklarar att hon gjorde sina hjeltar så egendomliga, energiska, stundom, i öfvermåttet af kroppskraft och själsstyrka, närmande sig råhet, och dock mäktiga af den högsta bildning.

Första tomen af *Shirley* var nära fullbordad då *Branwell* slöt sitt sorgliga lif. Om honom skrifer *Charlotte*:

»Hans sinnesstämning de föregående dagarne hade undergått den egendomliga förändring, som ofta inträder med dödens annalkande. Ångerfulla och försonliga känslor uttalade sig i hans brutna ord. Han är nu i Guds hand, och den *Allsmäktige* är äfven den *Kärleksrike* och *Förbarmande*. Den sista skiljsmessen grep mig mera bittert smärtsamt än jag föreställt mig. Förän sista timman slår, veta vi aldrig huru mycket vi kunna tillgifva, beklaga och sakna en nära, en gång så högt älskad anhörig. Alla hans fel och laster äro för oss såsom intet och vi tänka blott på hans lidanden. — — — — —
— — Min ungdom är förbi, men hvad mer! Det synes mig som måste sorg komma till hvar och en i sinom tid. De, som i ungdomen knappast läppjat af kalken, måste ofta på ålderdomen tömma den bittrare och ännu mera bräddfylld; de åter hvilka tidigt fått sig dräggenskänkt, hvilka druckit grumlet före vinet — torde måhända kunna hoppas på en mindre bitter afskedsdryck.»

Efter *Branwells* död följde *Emilys* och *Annes*, med endast några månaders mellantid. Bådas slut bar pregeln af deras egen-

domliga karakterer och lefnadsvanor, och vi anföra härom följande ur *Charlottes* företal till 2:dra upplagan af sina systrars arbeten:

— — »Ännu under dagens hetta och tunga, dignade de trägna arbetarena vid verket Emily aftärdes hastigt och syntes brådska att lemna oss, men under kroppens aftynande stegras själens krafter. Då jag, dag efter dag, såg med hvilket mod hon gick lidandet till mötes, slets mitt hjerta mellan ångest, beundran och kärlek. Jag har aldrig sett någon likna henne. Starkare än en man och enklare än ett barn, var hennes natur ensam i sitt slag. Det förfärliga var att hon, eburu full af öfverseende med andra, aldrig hade förbarmande med sig sjelf; anden var skoningslös mot kroppen — af den skälfvande handen, de enerverade lemmanne, de fördunklade ögonen kräfdes samma tjänst som under helsans dagar. Att stå bredvid och vara vittne till sådant, och ej våga en invändning, var en smärta utöfver hvad ord kunna beskrifva Slutligen kom dödskampens marter och fasor — och den 19 December 1848 var hon ej mer *Anne* följde samma stig med långsammare steg, och med en undergifvenhet, som väl kunde mäta sig med den andras styrka. Den varmaste tro på den christna försoningsläran uppehöll hennes svigtande mod under olidliga smärtor och ingaf henne lugn och förtröstan.«

Vi kunna blott genom några spridda utdrag ur *Charlottes* bref gifva läsaren en aflägsen skymt af den strid på lif och död, som under och efter denna tid föregick inom den hårdt pröfvadesystemens själ.

— — »Jag bjuder till att hoppas; men dagen är tung, mulen och stormig. Mitt mod sjunker stundom under nollpunkten. Jag söker då hjälp der, dit du har visat mig, högst uppöfver jordens stormar och sorger. Jag hemtar der någon styrka, om än ej tröst. — — — Jag undviker att blicka framåt eller tillbaka och bjuder till att se uppåt. Jag tillåter mig knappast att sakna, att frukta eller att gråta. Hvad jag har att göra är mig tydligen förelagdt och jag ber endast om styrka att fullgöra det. Dagarne skrida framåt långsamt och tungt; men nätterna, med det plötsliga uppsprittandet ur en orolig slummer till den förnyade vissheten att den ena ligger bäddad i sin kalla graf, den andra på ett smärtsamt sjukläger, äro ännu svårare att bära. Men Gud är öfverallt! — — — Tanken på hvad som stundar gör sig mer och mer hemmastadd i min själ; men ack! det är en hemsk, en dyster gäst. — Sorgen öfver de redan bortgångna är ännu utsägligt bitter och framtiden är mörk. Och dock vet jag väl att vi hvarken få klaga eller svika och jag söker att hålla mig uppe. Jag hoppas och tror att styrka skall gifvas i mån af bördans tyngd; men föga minskar vanan smärtan af min belägenhet; dess enslighet, dess öfvergifvenhet gör den ännu svårare att bära. Men det ligger i min natur att sträfva mig framåt med en viss ihärdighet, äfven som ensam. Och Gud hjälper väl — — — Jag har stunder, af stum, bitter, ensam sorg, långt svårare att uthärda än den saknad, som följeromedelbart efter förlusten. Det första, så djupt kända slaget, tycks likasom med ett gissel drifva själen till verksamhet; den ödsliga

känsla, som derefter inträder, förlamar blott. Jag har lärt att söka lindring, icke i egen själsstyrka men i förtröstan på Guds allmakt. Själsstyrka är en god sak, men äfven den måste krossas för att visa oss huru svaga vi äro.»

Det var i *Scarborough*, en liten badort, som Anne stilla utandades sitt fromma lif, omgifven af Charlotte och dennas barnomsvän. De båda sistnämnda qvadröjde der ännu en kort tid, och vid hemkomsten till *Haworth*, skrifver *Charlotte*:

— — Pappa var frisk och han och tjenarne emottogo mig med en ömhet och välvilja, som bordt trösta. Jag bjöd till att känna mig glad öfver att vara hemma, men det ville ej lyckas. Huset tycktes mig så tyst — alla rummen tomma. Jag tänkte på de trenne, hvar de voro lagda, i hvilka mörka, trånga boningar, och huru de aldrig mera skulle beträda jordens krets. Och så greps jag af en oemotståndlig känsla af öfvergifvenhet och bitterhet. Ångesten kom, den oundvikliga, den obetvingliga. Jag böjde mig under dess våld och tillbragte en förtviflausfull natt, en dyster morgon; nu är jag bättre. Jag kan ej föreställa mig huru mitt lif skall förflyta, men jag sätter min lit till Honom, som hittills uppehållit mig. Ensamheten kan måhända förljufvas och göras mera uthärdlig än jag tror.»

Vi hafva redan en gång, tillsammans med läsaren, trotsat de genomträngande vindkast, som fara fram öfver *West-Ridings* moar och med honom ströfvat modigt uppför den branta backen till *Haworth*, letande oss väg mellan de täta grafkullarne på kyrkogården, för att stanna vid ett af prestgårdens fönster och kasta en blick in i hvardagsrummet. Om vi nu göra detsamma, måne vi skola känna igen oss der? Rummet är sig fullkomligt likt i sin enkla anordning, nästan hvarje möbel står på samma plats; likasom då, har lampan på ett gifvet klockslag blifvit släckt, och endast det nyckfulla skenet af en nedbrunnen brasa eller några flyktiga strålar af den, genom sönderslitna moln, då och då framglänsande månen upplyser föremålen. Men de trenne menliga varelser, hvilka då gånvo lif och intresse åt taflan — hvar äro väl de? Hvar är den långa, mörka gestalten, med det stränga anletet, hvars stoiska köld blott stundom förmådde smältas af den inneboende glöden? — hvar den ljusare veka skepnaden med en mild resignation tecknad i de späda, lidande, anletsdragen? Borta — döda! »Ännu under dagens tunga och hetta dignade de trogne arbetarne.» Men hvar är då den tredje system? — Tyst! ser du ej den bleka, tärda skuggan, som då och då skymtar förbi fönstret, under sin rastlösa vandring fram och åter i rummet? Se, nu saktar hon gången likasom lyssnande efter stegen, som förr höllo takt med hennes — men det är endast häckens grenar som, drifna af stormen, slå emot rutan; —

än stannar hon och lyssnar efter någon mensklig stämma, men hör endast vindens ängsliga qvidande; — än vänder hon sig plötsligt, spejande bortåt rummets aflägsnaste vinklar och vrår, som väntade hon att möta något vänligt anlete, någon kär och välkänd skepnad — men i rummet finns ingen lefvande varelse, mer än den gamle *Keeper*, Emilys hund, som gnäller i sömnen och drömmer om sin stränga, men älskade och aldrig förgättna herrskarinna. Slutligen närmar hon sig fönstret, kanske i hopp att utomhus finna några mera lifvande och tröstande föremål — och hennes första blick faller på de svarta grafkorsen, som trängas om rummet, eller på kyrkfönstret, under hvilket den enkla grafvården är rest, som gömmer modrens, brodrens och fyra systrars stoft Hvad under då om hon säger:

»Den värsta pröfningen är då skymningen inträder och qvällen nalkas. Vi brukade vid den tiden samlas i hvardagsrummet — tala och öfverlägga om alla våra planer, våra skrifter etc. . . . Nu sitter jag ensam — och har ingen att tala med. Jag kan ej hindra mig från att tänka på deras sista stunder, erinra mig deras lidanden, hvad de sade och gjorde, samt deras utseende under dödsängesten. Men måhända skola dessa minnen med tiden förlora något af sin sargande udd.

— — Mitt lif är just hvad jag väntade mig det skulle blifva. Ibland då jag vaknar om morgonen med tanken att ensamhet, saknad och minne skola utgöra nästan mitt enda sällskap under den kommande dagen — att de om qvällen skola följa mig till sängs och länge hålla mig sömlös — att de nästa morgon åter skola väcka mig — då, Nell, känner jag stundom mitt hjerta nära att brista. Men ännu är jag ej krossad under slagen, ej beröfvad all spänstighet, allt hopp, eller en svag önskan att kunna resa mig. Jag har ännu krafter kvar att kämpa lifvets hårda strid. Jag kan inse och erkänna att jag ännu har mycket godt kvar. Jag kan ännu *uthärda* lifvet. Men jag hoppas och beder att aldrig du, att aldrig någon, jag älskar, må komma i en dylik belägenhet. — — Att sitta ensam i det tomma rummet, med endast klockans tick tack afbrytande dödstystnaden i huset, och med förflytna årets krönika, så full af sorger, lidanden och förluster, uppslagen för själens öga — det är i sanning en pröfning.

Jag skrifver fritt och oförtäckt, emedan jag tror att du skall höra mig med tålmod, att du ej skall oroa dig, och tro mig vara ännu olyckligare än jag är.

— — Afven du har haft en tung börda att bära; må vi blott med den yttersta, den vaksammaste noggrannhet taga oss till vara att icke yfvas öfver vår styrka, i händelse vi skulle förmå hålla oss uppe under pröfningen. En sådan stolthet skulle i sjelfva verket vara ett tecken till den ytterligaste svaghet. Om vi hafva någon kraft emot olyckan, så ligger den sannerligen icke hos oss sjelfva, utan har blifvit oss gifven.»

Shirley, påbörjad under lyckliga förhållanden i samråd med de tvenne kära systerarna, hade nu hvilat nära ett år. När hon stod ensam kvar, fattade *Charlotte* åter pennan, börjande med det kapitel, som har till öfverskrift: »*The Valley of the shadow of death*». Ett bref till hennes förläggare ger några intressanta upplysningar, rörande karaktererna i denna berättelse samt visar äfven huru hon sjelf bedömde sin skriftställarförmåga:

— — »Ni frågar om jag tror mig kunna undgå att blifva igenkänd i *Yorkshire*. Jag hoppas det, ty jag är känd af så få. Dessutom är boken långt mindre grundad på verkligheten än man tror. Det skulle vara svårt att göra begripligt för er huru ringa verklig erfarenhet jag haft af lifvet, huru få personer jag lärt känna, och huru högst få känna mig.

Såsom ett exempel på huru karaktererna i *Shirley* tillkommit, vilja vi taga *Mr. Helstones*. Om jag haft ett original för denna karakter, så var det en prestman, som dog för några år sedan vid åttio års ålder. Jag såg honom aldrig mer än en gång, vid en kyrkoinvigning, då jag var tio år gammal. Hans utseende och bistra martialiska hållning fästade sig i mitt minne. Senare hörde jag talas om honom i den trakt han bebodde; några nämnde honom med entusiasm, andra med förakt. Jag lyssnade till åtskilliga stridiga uppgifter och anekdoter om honom, vägde de ena mot de andra och gjorde mina slutsatser. Originalen till *Mr. Hall* har jag sett; han känner mig något, men lika gerna som han skulle tro mig ha studerat honom och gjort honom till typ för en diktad personlighet, eller att jag öfverhufvud skrivit en bok, en roman, lika gerna — och förr, skulle han hafva tilltrött sin hund, *Prins*, ett dylikt dåd. Den person, af hvilken jag lånat *Margaret Halls* karakter har jag hört kalla *Jane Eyre* »en dålig bok,» dertill föranledd af recensionen i s tidskrift; ett uttryck, hvilket, jag bekänner det, gick mig djupt till sinnes. Det lät mig äfven inse hvad ondt denna recension åstadkommit.

Men lika godt! — känd eller okänd, förstådd eller missförstådd — är jag fast besluten att icke skriva annorlunda. Jag skall följa dit mina anlag mana mig. De tvenne enda mänskliga varelser, som förstodo mig, och hvilka jag förstod, äro borta. Ännu har jag några, som älska mig och som jag älskar utan att vänta, eller hafva rättighet att vänta, att de skola helt förstå mig. Jag är nöjd med hvad som är; men jag måste följa min egen åsigt i fråga om att skriva. Förlusten af hvad som är oss närmast och kärast i världen förändrar karakteren; vi uppsöka hvad som ännu återstår oss för att uppehålla vårt mod och då vi funnit det, hänga vi fast dervid med mer än vanlig enträgenhet. Inbillningskraften höll mig uppe, då jag för trenne månader sedan var nära att sjunka; genom att arbeta under dess inflytande, har jag kunnat hålla mitt hufvud öfver vågorna, allt sedan; och resultatet af detta arbete gläder mig nu, emedan jag känner att jag dermed kanske skall kunna glädja andra. Jag tackar Gud, som gifvit mig denna förmåga, och jag anser för en samvets sak att begagna den.»

Till *Lewes*, som, innan han ännu läst *Shirley*, sagt sig vilja recensera den, skriver hon senare:

— — »Det är omkring 1½ år sedan jag erhöll ert sista bref; det förefaller mig som vore det ännu längre sedan, emedan det varit mitt öde att sedan dess passera några svarta milstolpar på lifvets väg.
— — — — — Jag ville önska ni ej envisades att anse *Currer Bell* för en qvinna: om ni och alla andra recensenter ville tro honom vara en man, skulle ni göra honom mera rättvisa. Jag vet att ni skall komma att mäta mig efter en måttstock, som ni anser afpassad efter mitt kön, att ni skall fördöma allt, der ej förf. förefaller er behaglig. Hända hvad som vill, kan jag icke, då jag skriver, tänka ideligen på mig sjelf och på hvad som för en qvinna anses intagande och elegant; det är ej på dessa vilkor, ej i sådan afsigt som jag nånsin fattat pennan; och är det endast på dylika vilkor, man vill fördraga mina skrifter skall jag lemna publiken och icke mera besvära honom. »Out of obscurity I came, and to obscurity I can easily return.» — — — — — Jag besvär er på det allvarligaste att uppriktigt säga er tanke; att smicka vore mer än fåfångt; det ligger ingen tröst i smicker. Och icke heller har jag mycket skäl att frukta för en möjlig förkastelse; det finns ingen mer än jag, som skulle lida deraf, och både sällhet och lidande äro i detta lifvet snart öfvergående.»

Till sin vän skriver hon äfven rörande *Shirley*:

— — »Du må ej tro att karaktererna i *Shirley* äro bokstafliga porträtter. Ett sådant skriftsätt lämpas sig hvarken för min egen känsla eller konstens regler. Vi tillåta verkligheten endast att *antyd*a, aldrig att *dictera*. Egenskaper, som jag känt, älskat och beundrat, äro här och der infogade i karaktererna såsom ädla smycken, hvilka jag velat förvara i denna infattning.» — — — — —

Oaktadt författarinnsans förhoppningar om motsatsen, befanns det inom kort, att *Shirley* förrådt så väl *Currer Bells* kön som verkliga namn och till sin bestörtning fann hon snart sitt namn på allas läppar. Hon jemsförde sig sjelf med ostran, som döljer sitt hufvud i sanden, sägande att hon ännu envist söker gömma sig i *Haworths*-hedarnes ljung; men hemligheten var, tyvärr, numera blott ett sjelfbedrägeri. Vidt och bredt hade nyheten spridt sig och nådde slutligen äfven hennes grannskap. Sjelf skriver hon om grannarne i byn:

— — »Mr. som redan slutat *Jane Eyre* ropar nu med full hals på »den andra boken.» Mr. R. har slutat *Shirley* och är förtjust i den. John ***'s hustru trodde han hade blifvit »tokig i hufvudet,» då hon hörde honom utbrista i den ena skratt-salfvan efter den andra, medan han satt ensam och läste, slående sig på knäna och stampande i golvet. Han envisades att vilja läsa högt

alla scenerna med hjälp-presterna för pappa. Vår springflieka Martha kom in till mig i går, andtruten, pustande och halft ifrån sig? »Tockena nyheter jag hört, Miss!» begynte hon. »Hvilka då?» — »Åh Miss, ni har ju gått och skrivit två stora böcker, de raresta en kan tänka. Far min fick höra't, i Halifax och Mr. G—F och Mr. G. och Mr. M. i Bradford. Och de ska' allihop mötas i Handtverks-föreningen och komma om sams att förskrifva böckerna.» — »Tyst, och gå din väg, Martha,» utbrast jag badande i kallsvett. '*Jane Eyre*' skall läsas af J—B—, af Mrs J — och B. Gud hjelpe mig armal etc. etc.

Tonen i dessa bref, säger biografen, är fullkomligt öfverensstämmande med det York- och Lancashireska folklynnnet, till hvars egenheter hör, att i det längsta söka dölja känslor af nöje eller tillfredsställelse under skämt och spe. *Miss Brontë* var innerst i sitt varma hjerta djupt rörd af det sätt, hvarpå de, hvilka känt henne sedan barndomen, gladdes åt och yfdes öfver hennes framgång.

Mr. *Lewes*' länge väntade kritik af *Shirley* kom slutligen. Vi veta att *Miss Brontë* — med rätt eller orätt — var synnerligen angelägen att blifva bedömd såsom skriftställare i allmänhet, utan afseende på sitt kön. I den ofvannämnda recensionen buro de tvenne första sidorna öfverskrifterna: »Andlig jemlikhet mellan könen,» samt, »Den qvinliga litteraturen.» Efter några dagar erhöll *Mr. Lewes* följande biljett:

»Mina fiender sköter jag sjelf, men Gud bevara mig från mina vänner!

Currer Bell.»

I ett längre bref, som vi måste utesluta, utvecklar hon ytterligare sina åsikter om den nämnda kritiken. Vid denna tid nedtrycktes hon åter af mjeltsjuka och kroppslig ohelsa.

— — »Jag vet ej hvad det är för tungsinthet, som på sista tiden gripit mig (skrifver hon med ord, som tyckas det qvalda hjertat likasom med våld aftvingade,) som förlöar mina tankar, förtar mina sömn och gör mig all sysselsättning motbjudande. Stundom synes tystnaden i huset, tomheten i rummet trycka mig med en tyngd, som jag knappast förmår uppbära, och ehuru alla andra känslor slumrat, har minnet varit fullt så lifligt, påträngande och skärande som nånsin»

Miss Brontës förläggare plägade ofta tillskicka henne böcker af intresse, och derom yttrar hon bland annat:

— — »Återigen slår jag mig till ro här hemma, med böcker till mitt dagliga sällskap och då och då ett bref till gäst. Ett stunt umgänge, men ej så småaktigt, ej så »vulgarising,» ej så gagnlöst som månget annat.»

— — Jag saknar dock de förtroliga rösterna, som språkade så gladt med mig om det väntade nöjet af de nykomna böckerna; rummet synes mig så onaturligt tyst — så oförklarligt tomt. Men det är dock en tröst att tänka, det Pappa med nöje skall läsa åtminstone några af dem. En fullkomligt odelad sällhet förtjenar knappast namnet deraf, den har ingen smak. — — — — »*Scotts Suggestions on female Education*» läste jag äfven med stort intresse. Det är en god skrift, väl och riktigt genomtänkt, klart och lyckligt utförd. Den närvarande generationens döttrar hafva stora fördelar; de synas mig erhålla så mycken uppmuntran till inhemtande af kunskaper och odlande af sina själs gåfvor; nu för tiden kan qvinnan vara bildad och beläst utan att allmänt stämplas med öknamnen "Blåstrumpa" och "Pedant". Männen börja gilla och understödja, i stället att förlöjliga och hindra deras bemödanden att nå en högre bildningsgrad. För egen del har jag, då jag varit så lycklig att få utbyta tankar med en verkligt intellektuel man, aldrig funnit att mitt lilla förråd af vetande blifvit ansedt såsom öfverflödigt eller obehöfligt, utan tvertom att det ej varit rikhaltigt nog för att motsvara en billig förväntan. Jag måste alltid förklara dem, att de ej af mig må vänta sig något djup af kunskaper, utan att hvad de hos mig tro vara resultatet af studium och forskning, mestadels är blott instinkt och ingifvelse." . .

Efter ett kort besök i London sommaren 1850, då hon gjorde bekantskap med *Thackeray* och *Lewes*, samt en hastig, men uppriskande restur till Norra England och Skottland i barndomsvännens sällskap, skrifer *Miss Brontë* vid hemkomsten:

— — "Under denna resa har jag tillbragt några af mina lyckligaste stunder. . . För närvarande gå alla mina bemödanden ut på att åter samla mina tankar, stäcka deras vingar, intvinga dem i den gamla disciplinen och nödga dem att börja något nyttigt arbete. Men de äro lika egensinniga som flyktiga; än rymma de med *express-train* till London och än göra de förbjudna ströftåg öfver gränsen."

Samma sommar gjorde *M:rs Gaskell* först *Charlotte Brontës* personliga bekantskap hos en familj, bosatt på en egendom i *Westmoreland*, der den sistnämnda någon gång kunde förmås att göra ett kort besök.

"Jag såg i rummet en liten, späd gestalt, klädd i svart siden (säger *Mrs G.* i ett bref, skrifvet vid denna tid). Det var *Miss Brontë* och hon kom genast emot mig och fattade vänligt min hand. Jag hade sedan god tid att betrakta henne; ty hon satt orörlig, flitigt arbetande och talade sällan. Hennes röst är ovanligt ren och mild; hon tvekar något i valet af uttryck; men då hon funnit det hon sökt är det alltid det mest talande och för tillfället bäst passande; och dock är hennes samtalston, långt ifrån att vara sökt, den mest enkla och naturliga. . . Hon liknar * * * om du kan föreställa dig henne hafva genomgått så mycket lidande, att hvarje gnista af lefnadsglädje slocknat, samt blifven skygg och sluten i följd af vanan vid en ytterlig enslighet. . . Vi tillbragte trenne angenäma

dagar tillsammans. En afton voro vi borthjudna i grannskapet jemte några få andra; men blotta tanken på att komma ut bland fremlingar ingaf Miss Brontë en nervös bäfvan, som medförde en smärtsam huvudvärk. . . Vårt värdfolk förde oss ofta åkande omkring i trakten för att bese dess naturscenerier. Jag anmärkte, att Miss Brontë studerade molnens skapnad och andra himmelstecken, så noggrannt som om hon läst i en bok. "Ni har rätt", sade hon; "men ni kan också ej föreställa er hvilket kärt sällskap himlahvalfvet blir för den, som lefver enslig såsom jag — kärare än något annat lifföstmål, förtroligare än sjelfva moarne."

Sjelf skrifver Charlotte om detta besök:

— — "Natur-sceneriet är storartadt. Kunde jag ha ströfvat omkring bland dessa kullar och berg *ensam*, skulle jag hafva insupit hela deras skönhet; men till och med i vagn och i förnämt sällskap förmodade jag njuta. Dock önskade jag mången gång att osedd kunna halka ut ur vagnen och fördjupa mig bland dessa höga kullar och ljufviga dalar, för att fullt kunna mätta mig med åskådandet af det herrliga landskapet. . . Men jag måste undertrycka alla sådana tankar och önskningsar, för att icke synas entusiastisk och draga uppmärksamheten till "*lejoninnan*" — författarinnan.

— — Du tror att jag nu fått en ganska vidsträckt krets af bekantskaper — men du misstar dig. Jag betviflar både min lust och förmåga att odla sådana. Några få vänner skulle jag vilja hafva; dessa få ville jag i grunden lära känna, och om denna kännedom ledde till ömsesidig aktning, skulle jag ej kunna hindras från att på dessa få koncentrera mina känslor. *Utvidgande* i detta fall synes mig liktydigt med *utspädning*. Dock får jag erkänna att jag ännu i detta afseende blifvit mycket litet pröfvad. Under den månad, jag tillbragte i London, höll jag mig mycket stilla, bäfvande vid tanken på allt slags *lejonskap*."

Ur Charlotte Brontës första bref till Mrs G., dateradt den 27 Augusti samma år, meddela vi följande:

"Ehuru ensam känner jag mig ej olycklig. Jag har tusen saker att vara tacksam för, bland annat att jag i morgse erhöill bref från er och att jag i afton förunnas att besvara det. . . . En artikel i Westminster Review, kallad "Qvinnans Mission", tycktes mig innehålla mycket, som var godt och förståndigt. Männen börja nu se qvinnans samhällsställning ur annan synpunkt än förr; och några få män med fina sympathier och stark rättskänsla tänka och tala derom med en välvilja och uppriktighet, som väcker min beundran. De säga likväl — och till viss grad sannt — att förbättrandet af vår belägenhet beror af oss sjelfva. Utan tvifvel finnas många missförhållanden, som vi sjelfva kunna afhjelpa; men lika visst finns det andra, djuptrotade i samhällssystemets grundvalar — hvaröfver vi slätt ingenting förmå. Men det lönar ej att klaga deröfver och rådligast är att ej för mycket tänka derpå.

Jag skall bli tacksam att få höra något ifrån er så snart ni har tid att skriva, *men ni får på inga vilkor göra det, om ej lägen*

drifver er och tiden tillåter. Jag skulle aldrig tacka er för ett bref, som ni tvungit er att skriva."

Omkring denna tid erhöll en af hennes litterära vänner ett bref, hvarur vi meddela följande:

— — "Jag njöt med fulla drag af min utflykt till Skottland; och likväl såg jag blott föga af landets fysionomi; ingenting af dess skönaste och mest storartade drag. Men *Edinburgh, Melrose, Abbotsford*, dessa tre innebära nog, för att uppkalla känslor af så djupt interesse, så liflig beundran, att jag hvarken för ögonblicket eller sedan kunnat sakna ett vidsträcktare omfång för mina intryck, hvarigenom känslan af nöje måhända förlorat i intensitet hvad den vunnit i mångfald. Jag hade utrymme och omvexling nog för att känna mig mycket lycklig, och "*Nog*", säger ju ordspråket, "*är bättre än kalas*". . . .

Artikeln öfver *Currer Bell* i "*The Palladium*" är en af dessa, vid hvars läsande en författare bäfvar af fröjd. Han glädes att finna sitt arbete varmt och fullt uppskattadt, men bäfvar vid det ansvar, som ett dylikt beröm synes ålägga honom. Jag tillrådes att vaka och bida, och jag vill lyda rådet, ehuru det är mera hårdt att bida med bundna händer, medan de observerande och reflectiva krafterna arbeta osedda i sina tysta verkstäder, än att tråla vid ett mekaniskt arbete.

Till vännen E. skrifver *Miss Brontë* senare:

— — "Jag är både förvånad och förbittrad på mig sjelf för det jag ej kan vänja mig vid, eller åtminstone lugnt underkasta mig mitt öde med all dess enslighet och öfvergifvenhet. Genomseendet af papper och gamla minnen har likasom återförnyat slaget och medfört en känsla af betryck, som är snart sagdt outhärdlig. . . . Jag säger detta till dig, emedan jag *måste* på något sätt gifva luft åt mina känslor. . . . Jag hoppades finna sysselsättning och interesse i skrifning vid hemkomsten; men hittills hafva mina bemödanden varit fåfänga; den totala bristen på all slags stimulus är måhända orsaken dertill."

Vid denna tid var nemligen *Charlotte* upptagen af det dyrbara, men sorgliga arbetet att genomse sina allidna systrars verk och skriva deras biografier. Hennes känsliga sinne led djupt af denna sysselsättning och det gamla svårmodet bemäktigade sig henne åter. Då det plågsamma värfvet var fullbordadt, skrifver hon till barndomsvännen:

— — "Jag är bättre nu och befinner mig på ett kort besök i *Amble-side* hos *Miss Martineau*. Hennes hus är högst angenämt, både utan och innan, och ordnadt med en beundransvärd comfört och prydlighet från det minsta till det största. Jag stiger upp vid min vanliga tid och frukosterar ensam (hon är uppe redan kl. 5, tar ett kallt bad, derefter en promenad i stjernljuset och har redan frukosterat och börjat arbeta innan kl. 7). Jag tillbringar förmiddagen i hvardagsrummet, hon i sitt arbetsrum. Kl. 2 mötas vi — arbeta, tala och promenera tillsammans till middagstimman, kl. 5, hvarefter vi

äro hela aftonen tillsammans, då hon samtalar ledigt och flytande samt med den mest oförställda uppriktighet. Jag går in till mig kort efter 10 — hon sitter uppe och skriver bref till 12. Hennes krafter och goda lynne synas outtömliga och hennes arbetsförmåga outtröttlig. Hon är en stor och god qvinna — naturligtvis ej utan sina stora egenheter, men ännu har jag ej funnit någon, som sårat mig. Hon är både hård och varmhjertad, sträf och öm, liberal och despotisk. Hon synes likväl vara alldeles omedveten om sin egren absolutism. Då jag förehåller henne den, förnekar hon med värma anklagelsen; och jag skrattar åt henne. Jag tror hon nästan enväldigt styr *Ambleside*. Några bland de förnämre visa henne motvilja, men alla af lägre klasser egna henne den största högaktning. . . . Hon är obestriddigen en sällsynt begåfvad qvinna, så i yttre som inre afseende. . . . Jag anser hennes goda och ädla egenskaper uppväga hennes fel. Det hör till min vana att bedöma individen helt och hållet oafsedt hans (eller hennes) rykte, att skåda handlingen oberoende af teorier, att skilja den medfödda naturen från förvärfvade åsigt. . . . Utan att känna mig i stånd att dela hennes uppfattning, hvarken i filosofiskt, politiskt eller religiöst afseende, utan att antaga hennes teorier, finner jag dock hos henne sjelf så mycket värde, så mycken storhet och i hennes lefnadssätt så mycken människokärlek, omtanke och ihärdighet, att hon tillvunnit sig min uppriktigaste högaktning och tillgifvenhet. Hon får ej bedömas endast efter sina skrifter, utan snarare efter sin lefnad, hvilken är ädel och exemplarisk, mer än de flestas. Hon tyckes vara hela traktens välgörarinna, utan att likväl på minsta sätt berömma sig af sin verksamma och outtröttliga filantropi. Sitt hus styr hon förträffligt; allt hvad hon åtager sig gör hon väl, från författandet af en bok till det simplaste husliga arbete. Intet slags vårdslöshet eller försummelse tillåtes under hennes styrelse, och likväl är hon hvarken för mycket fordrande eller sträng: hennes tjenare och fattiga grannar älska henne lika högt som de vörda henne.”

Efter hemkomsten från detta besök, som synnerligen lifvat henne, började *Charlotte Brontë* det första utkastet till *Villette*; men lidande till både själ och kropp, och dessutom mycket upptagen af den åttio-åriga och sjuka gamla tjenarinnans vård, kände hon sig ofta ur stånd att arbeta, samt var både ond och ledsen på sig sjelf för denna oförmåga. I Februari skriver hon följande till sin vän och förläggare, *Mr Smith*:

— — ”Ni föreslår mig en resa till London, men lyckligtvis äro edra uttryck så dunkla och sväfvande, att jag hvarken är pligtig att lyssna till eller besvara dem. London och sommaren äro båda långt ifrån oss: just nu ligga hedarne häromkring inbäddade i nyfallen snö och små domherrarna komma hvarje morgon till mitt fönster att tiggas brödsmlor. Det vore förmätet att uppgöra planer flere månader på förhand. Dessutom förtjenar jag icke en resa till London; ingen har gjort sig mindre förtjent af ett nöje eller ett ombyte än jag. Tvertom tänker jag ibland i tysthet, att jag borde stängas inne i något slags civil arrest och sättas på vatten

och bröd i enslig cell, beröfvas hvarje beröring med mina vänner — till och med dem i Cornhill — till dess jag fullbordat en bok. Resultatet af en dylik behandling under tolf månader skulle säkert bli ett af två — antingen att jag utträdde med ett tre-volymers manuscript i handen, eller ock i ett själstillstånd, som för alltid skulle fritaga mig från alla litterära ansträngningar och ansvarigheter

Allt hvad ni säger om *Mr Thackeray* förefaller mig synnerligen målande och karakteristiskt. Hvarför skall han föra ett så oroligt lif? Hvarför skall hans giftiga tunga så envist förneka de känslor, som i hans bättre stunder vilja göra sig gällande!"

Emellertid oroades hon och bekymrades af det nu utkomna arbetet af *Miss Martineau* och *Mr Atkinson*: "*Letters on the nature and development of Man.*" Dessa bref träffade med synnerlig skärpa och tyngd ett hjerta, hvilket med innerlig och allvarlig tro fäst sig vid hoppet om ett tillkommande lif, såsom mötesplatsen för dem, hvilka "här älskat och förlorat hvarandra."

Hon skrifer härom i Februari 1851:

— "Jag vill ej nu mycket orda om det intryck, denna bok gjort på mig. Det är den första öppna bekännelse om atheism och materialism jag nånsin läst; den första oförtäckta förklaring af tvifvel om tillvaron af en Gud och ett evigt lif, som jag nånsin afhört. Vid bedömandet af en dylik bekännelse, en dylik förklaring, skulle man önska sig kunna helt och hållet skjuta åsido den känsla af instinkt-messig afsky, som de ingifva, och söka betrakta dem med opartiskhet och i sansad sinnesstämning. Men jag finner det svårt. Det sällsammaste af allt är, att vi uppmanas att glädja oss öfver denna hopplösa tomhet, att emottaga denna bittra tillintetgörelse såsom vore det en vinst, att välkomna denna ytterliga tröstlöshet såsom ett behagligt frihetstillstånd. Hvem kunde göra det äfven om man ville? hvem skulle vilja det om han ock kunde? För min del har jag uppriktigt sträfvat att finna sanningen. Men är detta Sanningen, väl må hon då dölja sig bakom mysterier, väl må hon då inhölja sig i en ogenomtränglig slöja! Om detta är Sanningen, då kan hvarje man och qvinna, som skådar henne, icke annat än förbanna den dag, hvilken sett dem födas."

Då våren framskred begynte det medfödda svärmodet åter bemäktiga sig henne, gisslande henne "såsom en dag- och natt-mara." Hon fruktade att, såsom den föregående hösten, helt och hållet duka under derför, och öfvertalade sin barndomsvän att komma och tillbringa några veckor hos henne och hjälpa henne att bekämpa den osynliga fienden. Och hon fann stor vederqvickelse af detta besök, både genom det lifvande i ett själsbefryndadt umgänge och genom den själfbeherrskning, som tvånget att sörja för vännens trefnad och välbefinnande ålade henne.

"Det utdrag af ett bref från denna tid, som här följer", (säger Mrs G.), "inför jag, emedan det har afseende på ett tredje giftermåls-

anbud *) och emedan jag har funnit att många läsare, af den utomordentliga förmåga, hvarmed hon i sina romaner skildrat kärlekens passion, dragit den förhastade slutsats, att hon sjelf måste varit mycket lätt emottaglig därför.

— — "Du frågar om jag kan erfaras en nog varm och djup känsla för B*** för att taga honom till min make! Vänskap, tack samhet, aktning hyser jag för honom; men hvarje gång han vänligt nalkades mig och jag såg hans ögon fästade på mina, rann likasom en is-ström genom mina ådror. Nu, då han är borta, finner jag mig mycket mildare stämd för honom; det var endast i hans omedelbara närhet, som jag tyckte mig stelna, likasom styfna till af en sällsam känsla, hälften harm, hälften rädsla, hvilken känsla, först då han dragit sig undan till andra ändan af rummet och återtagit sitt vanliga slutna väsende, mildrades. Jag ville ej och ämnade ej visa mig stolt, men jag tvangs dertill. Hur sannt är det ej att våra öden ledas af En, som är öfver oss alla; att sjelfva vår vilja inför Honom är såsom leret i krukomakarens hand."

Någon tid sedan hennes vän lemnat henne, beslöt hon emottaga en inbjudning till London, hvilken stad detta år (verldsexpositionen 1851) var mer än vanligt liflig; men nu såsom alltid öfverenskom hon med sina vänner att under sin vistelse i deras hus lå åtnjuta så mycken stillhet som möjligt.

Innan hon reste skref hon till E.:

"Din mor har samma löjlige föreställning som pappa och gamla Tabby, hvilka fått i sina hufvuden att jag på något mystiskt och oförklarligt sätt skall blifva gift eller förlofvad i London. Huru ler jag ej inom mig åt dessa föreställningar; huru grundlös och orimlig förefaller mig ej blotta misstanken om något sådant. Icke desto mindre hotar mig pappa på allvar med att göra sig sjelf till inhysseshjon någonstädes, om jag gifter mig och lemnar honom."

Från London skrifer hon den 2:dra Juni:

— — "Jag kom till staden en dag förr än ämnadt var, hitkallad för att hinna bevista *Thackerays* andra föreläsning, som hölls thorsdagsafton. **) Denna var, som du väl kan förstå, en verklig fest för mig, och jag skulle ej velat försumma den. Föreläsningen hölls i samma lokal, der de fashionabla *Almacks*-balerna lära gå af stapeln. Auditoriet anses vara gräddan af Londons-societeten och så såg det mig ut. Jag väntade mig på intet vis, att den store föreläsaren skulle känna igen mig eller hafva tid för en helsning under dylika omständigheter med beundrande hertiginnor och grefvinnor sittande radtals framför sig. Icke desto mindre gick han mig

*) Ett föregående anbud, som gjordes henne af en person, hvilken blott sett henne en enda dag, hafva vi här förbigått.

**) Om vi ej misstaga oss, är det dessa föreläsningar, som sedermera från trycket utkommit under namn af "*English Humourists*". (Leipzig 1857). En volym, innehållande karakteristiska skildringar af *Swift, Congreve and Addison, Steele, Prior, Gay and Pope, Hogarth, Smollett and Fielding, Sterne and Goldsmith*.

till mötes, då jag inträdde, fattade min hand och förde mig till sin mor, hvilken var nog artig att följande dag göra mig ett besök. *Thackeray* kom äfven, men ensam, en annan dag. Jag hade ett långt samtal med honom — han är en stor, en sällsam man. Hans föreläsningar väcka furore. De äro egentligen ett slags *Essays*, karakteriserade af hans egendomliga energi och originalitet samt utförda med en fulländad takt, ett ledigt behag, som man känner, men icke kan beskrifva. Straxt innan föreläsningen började, kom någon bakom mig, böjde sig emot mig och sade: "Tillåt att jag, såsom en Yorkshireman, presenterar mig sjelf." Jag vände mig om — varseblef ett besynnerligt, ej vackert ansigte, som ett ögonblick förbryllade mig, men efter en half minut sade jag: "Ni är *Lord Carlisle*." Han nickade och log samt språkade några minuter artigt och behagligt. Sedan kom, under samma förevändning af landsmanskap, en annan, som befanns vara *Mr Monckton Milnes*."

Den vän, i hvars sällskap hon bevistade föreläsningen, har berättat, huru nyheten att *Jane Eyres* och *Shirleys* författarinna var närvarande, hastigt spriddes kring hela salen och huru alla lorgnetter och blickar riktades på *Charlotte Brontës* lilla obetydliga gestalt och osköna drag. Hon yttrade: "jag räds *Mr Thackeray* förrådt mig", men glömde snart allt för intresset af föreläsningen, efter hvars slut *Mr Thackeray*, nedstigande från en upphöjning, gick direkte fram till henne, räckte henne handen och begärde hennes omdöme — en händelse, som hon nästan ordagrannt återgifvit i *Villette*, der *M. Paul Emanuel* gör *Lucy Snowe* samma fråga: *Qu'en dites vous?* Vid utgången från salongen hade alla åhörarne bildat haye för att uppfånga en skymt af den berömda *Currer Bell*, som, blek och darrande lik en blyg skollflicka, smög sig fram emellan den förnäma och nyfikna mängden.

Här åter ur ett bref till sonen, *Mr Smith*, rörande någon nyutkommen skrift i fråga om freneologien, som han synes hafva omnämnt:

— — "Jag har ej många ord att tillägga i detta ämne. Ni har af egen instinkt funnit den säkraste utgångspunkten för dess bedömande; jag behöfver ej tillägga: "se uppåt!" — — Om jag hade rättighet att gifva ett råd, skulle det endast vara detta: på hvad punkt än ert närvarande *Jag* må befinna sig, så uppbygd hela kraften af er vilja för att aldrig sjunka nedom denna. Frukta minsta skugga af ett tillbakagående. Sök heldre att se uppöfver ert föresatta mål och sträfva allt högre. Hvar och en värderar vissa sociala egenskaper hos sig sjelf och hos nästan; men få äro måhända de, som offra en enda tanke på en väns intellektuella gåfvor eller fråga efter hvilken grad af utveckling de skulle vara mäktiga, om deras odlande underlättades och om de hade utrymme nog att tillvexa. Och dock synes det mig som skulle det ligga en välsignelse i blotta medvetandet af dessa rikare gåfvor, skulle än missgynnande omständigheter

förhindra deras fulla utveckling. Då andra människor inför oss skryta med kunskaper, sådana som vi icke haft tillfälle, eller måhända ej håg att inhemta — kunna vi hemta tröst af ett dylikt medvetande. Om aldrig några nya böcker blifvit skrifna, skulle vissa sådana människors inre aldrig blifva annat än en tom sida; de förmå endast att taga intryck; de föddes ej med gry till lefvande tankar i hjernan eller med djupa känslor i hjertat. Om jag aldrig sett en tryckt bok i mitt lif, skulle naturen lika fullt ha erbjudit min själ en oafbruten historia i vexlande bilder, och utan hjälp af någon medlärare ha ingifvit mig ett slags vetande, olärddt, det är sannt, men så mycket mera genuint.”

Charlotte Brontës åsichter om vänskapen äro i ett annat bref åskådliggjorda och torde kunna tjena till mönster för många vänner:

— — ”Man talar om vänskapens opålitlighet — jag undrar om också jag en gång skall finna mina vänner förändrade! Kanske — och dock hoppas jag med tillförsigt motsatsen, emedan jag *tror* mig icke vara öfverdrifven i min förkärlek: jag *tror* mig inse felen jemte förträffligheten, lytena jemte skönhetserna. Och dessutom har jag märkt att svikna förhoppningar i vänskap vanligen uppstå *icke* deraf att vi älska våra vänner för mycket, eller göra oss för hög tanke om deras förtjenster, men emedan vi öfvervärdera *deras* tillgifvenhet för och omdöme om *oss* sjelfva. Om vi noga taga oss till vara för dylika illusioner; om vi förmå att utan knot, ja, med glädje gifva mera kärlek än vi få — om vi opartiskt kunna jemföra olika förhållanden och draga våra slutsatser deraf, utan att låta egenkärleken förblinda oss — då tror jag, att vi kunna gå igenom lifvet, utau att förbittras af den misanthropi, som härflyter af en obesvarad tillgifvenhet. Sens-moralen är, att om vi vilja bygga vår vänskap på en säker grund, måste vi älska våra vänner för *deras* skull och icke endast för *vår egen*; hålla strängare på deras trohet emot *sig sjelfva* än på deras trohet *emot oss*. I senare fallet skulle hvarje stygn, som gafs vår egenkärlek, blifva en orsak till köld; i det förre är det endast någon sorglig förändring af vännens karakter och själsriktning — något förfärligt brott mot den trohet, han är skyldig sitt bättre jag — som kan skilja honom från vårt hjerta.”

Till svar på ett bref af *Mrs Gaskell* från *Londen*:

— — ”Samtidigt med ert bref erhöj jag från *Miss Martineau* ett i samma ämnen, nemligen expositionen och *Thackerays* sista föreläsning. Det var intressant att lägga de båda skrivelserna bredvid hvarandra — att studera tvenne sidor af människosjälen — att önsevis betrakta samma scêne genom tvenne olika synglas. Olikheten var ganska slående, så mycket mera, som den icke bestod i den starka kontrasten mellan godt och ondt, utan af den finare motsatsen, den mindre i ögonen stickande olikheten mellan tvenne olika skiftningar af det goda. Bådas åsichter synas mig förträffliga — den enas liknar, så förefaller det mig, ett starkt läkemedel — bittert till smaken, måhända, men stärkande, kraftgivande; den andras synas mig mera beslägtade med den närande egenskapen af vårt dagliga bröd; det är

icke bittert, icke heller äcklande sött; det behagar, utan att vara läckert; det föder, utan att på konstladt sätt stimulera våra krafter. Af alla de tidningsartiklar ni frågar mig om, har jag endast sett den ganska anmärkningsvärda om »*Qvinnans emancipation*». Men hvarför skall ni och jag tänka, (jag borde kanske rättare säga *känna*) så fullkomligt lika i vissa punkter, att omöjligt någon diskussion kan uppstå? Edra ord, rörande denna uppsats, uttala fullkomligt min tanke derom. Den är väl genomförd, klar, logisk; men skärande äro de missljud den aftvingar själens finaste strängar, och genom hvad den utelemnar, uppstår ett omätligt svalg. Men hvari består detta svalg? Jag tror mig veta det — och är nog djerf att uttala min tanke. Mig förefaller det som skulle författaren glömt att någonting sådant finnes till som sjelfuppoftande kärlek och oegennyttig tillgifvenhet. Straxt efter uppsatsens läsning trodde jag den vara skriven af en qvinna med stark själ och klart hufvud, med ett hårdt, afundsjukt hjerta, muskler af jern och nerver af sulläder; af en qvinna, som längtade efter makt och aldrig erfarit kärlek. För många qvinnor är tillgifvenhet ljuf och makt ett intet — ehuru vi alla älska att utöfva ett visst inflytande. Jag tror att *J. S. Mill* (artikelförfattaren), om han finge råda, skulle göra oss lifvet sträft, kargt och bedröfligt; och likväl går det en ledtråd af beundransvärdt sundt förnuft genom större delen af hans uppsats — synnerligast då han säger, att om hos qvinnan finnes en medfödd oförmögenhet till alla de värf och sysslor, som nu äro mannen uteslutande förbehållna, så behöfvas inga lagar för att derifrån afhålla henne. Lemna alla vägar öppna; lät henne pröfva sina krafter; den som eger förmåga skall visa det, eller har åtminstone erhållit möjlighet dertill — den, som icke här det, skall sjelfmant återgå till sin rätta plats Frågan om qvinnans moderliga kall affärdar författaren ganska knapphändigt. Korteligen *J. S. Mill* har, jag är säker derpå, ett ganska ypperligt hufvud, men jag känner mig böjd att betvifla hans hjerta. Ni har rätt, då ni säger att det finns ett vidsträckt område inom den menskligen naturen, öfver hvilket herrar logici icke hafva något värde, och hjertligt glad är jag att så är. Ni vill att jag skall skriva om mig sjelf — men hvad? Min helsa är draglig, min sinnesstämning icke alltid så. Jag hoppas och väntar föga af lifvet och är tacksam att mod och krafter ännu ej helt och hållet svikit mig.» — — — — —

Med hösten infunno sig dock de vanliga följderna af hennes ensliga lefnadssätt och af *Haworths* osunda läge. Hon talar föga härom i sina bref, men frånvaron af all lefnadslust och ett och annat uttryck, liksom med våld henne aftvunget — innebära mera än några ord: Se här några utdrag af dessa bref, det första är till *Mr. Williams*:

— — »En del af ert bref påminte mig om den ofta upprepade, men därför icke mindre betydelsefulla sanningen att, det gör oss godt att blifva förda utom oss sjelfva, att blifva nödgade att taga i närmare betraktande andras lidanden, försakelser och fåfanga sträfvan. Om vi sjelfva hafva fullt upp af lifvets fröjd och comfort, behöfva vi

väl påminnas, att tusentals af våra medmänniskor erhållit en motsatt lott. Vår slöa sjelfviskhet behöfver uppskakas, våra sömniga sympathier väckas, och å andra sidan, om vi kämpa mot egen sorg, mot de särskilda pröfningar, den särskilda bitterhet, hvarmed Gud funnit för godt att för oss uppblanda lifvets kalk — äfven då är det oss godt att se det vår lott icke är den enda mörka. Det tystar den knotande tanken och ordet — det lifvar det svigtande modet, att göra det klart för oss att det finns tallösa hemsökelse till i verlden, de flesta jemförliga med, några öfverstigande den smärta, hvaröfver vi så gerna uteslutande sörja.

. Det gläder mig uppriktigt att höra att ni kommit öfver en *originel* författare. Originalitet är litteraturens perla — det sällsyntaste och dyrbaraste beröm man kan gifva en skriftställare Ni frågar efter "*Currer Bell*." Det synes mig som skulle frånvaron af hans namn på er annonslista för det kommande året icke lemna någon särdeles tomhet, och att han åtminstone bör kunna bespara sig oron af att anse sig väntad då ödet förvägrar honom möjligheten att komma.

Måhända sörjer *Currer Bell*, i hemlighet öfver detta förhållande; men om äfven så är, måste han behållas sin klagan för sig sjelf. Det är en sak, på hvilken inga ord böra slösas, ty inga ord kunna deruti frambringa någon förändring. Det öofvervinnerliga hindret är endast att söka hos honom sjelf, i hans läge i lifvet, hans öde och hans oförmåga.»

Till svar på *Mrs Gaskells* försök att öfvertala henne att lemna hemmet någon tid och komma till henne, skref *Charlotte*:

— — »Jag kan, ej, bör ej resa. Jag är dessutom nu mycket bättre än för några veckor sedan. Dagjemningstiderna fresta mig alltid hårdt, i det de oafslåtligen medföra mig ett anfall af ohelsa till kropp eller själ. Antingen plågas jag af en nervös hufvudvärk, eller tryckes jag till jorden af ett djupt missmod — dock ej värre än att jag ju kan sluta smärtan inom mig och småningom resa mig. Deuna tunga tid är nu, som jag hoppas, för i höst förbi. Det var vid denna tid af året som min stackars bror dog och mina systrars krafter begynte svika: Jag behöfver ej säga mera. — Hvad det vidkommer att fly hemmet hvarje gång, jag har en dylik strid att utkämpa — så finner jag väl att det icke duger. Dessutom skulle »vålnaden» följa mig.» . . .

I trots af sitt motstånd besegrades hon dock slutligen af svaghet och lidande och sökte förgäfves i sitt författareskap en källa till glömska af sina qual. *Villette* var påbörjad och förläggarne otåliga, men hon förmådde ej fullborda den.

— — »Det är icke troligt (säger hon) att boken kan blifva färdig till den tid ni önskar. Blir min helsa starkare skall jag fullgöra arbetet så fort, som jag finner förenligt med min föresats att göra det, om icke väl, dock så väl som det står i min förmåga. *Ej en snula fortare*. Då hågen lemna mig' (och den har gjort det nu, utaa att

ens med en halfdragen anda förråda när den ämnar komma igen) lägger jag bort manuskriptet och väntar tills den kommer åter. Mången gång får jag visst vänta länge, ja, *olidligt* länge, synes det mig.»

Till en närmare vän skref hon på Nyårsdagen 1852:

»M—s bref, med underrättelsen om A—s död, erhöj jag i förra veckan — ett långt bref, som i sin enkla, starka och sanna känsla rörde mitt hjerta så djupt, att jag ej vågat läsa det mer än en gång. Det ref upp halffläta sår med en förfärlig styrka. Hon fruktar att i sin ensliga öfvergifvenhet blifva en sträf, hård, känslolös kvinna. Denna farhåga känner jag väl igen. Otaliga gånger har jag för egen del erfarit detsamma. . . . Gud hjelpe henne, såsom endast Han formår!

— — De förflutna månaderna ha varit en svår prøfvotid för mig; hotades jag med, att ånyo upplefva dem, måste min ständiga bön blifva: »Herre, gånge denna kalken ifrån mig!» Det kan ej nekas att den förfärliga ensamheten omkring mig mycket bidragit att förvärpa mitt onda. Jag har upplefvat stormiga dagar och nätter, då jag rönt en längtan efter vård, hjälp och sällskap, som jag förgäfvos skulle söka beskrifva. Det var en tid, som jag aldrig skall förgäta; men Gud sände den, och då var det säkert till det bästa.»

Först mot våren kände Charlotte krafter och lefnadsmod återvända, och hennes bref synas då genomandade af en fläkt af friskare lif. Ett besök hos den kära barndomsvännen, inom hvars familj hon emottogs icke med den beundran, som författaren *Currer Bell* ingaf, men med den varma hjertlighet, som alltid egnats *vännen Charlotte Brontë*, syntes göra henne godt till kropp och själ; dock var hon ännu för svag att återtaga arbetet på *Villette*, eller dröjde måhända »hågen» ännu att infinna sig. Hon läste i stället andra författares nyutkomna arbeten, hvaribland *Thackerays Esmond* (första delen), hvilken hon recenserade i ett bref, hvaraf vi ej kunna neka oss nöjet att meddela våra läsare några utdrag.

— — »Jag har med högsta intresse läst *Mr. Thackerays* nya bok — dock ämnar jag ej sätta mig ned att rosa hvarken författaren eller hans verk. Jag har läst, njutit, varit intresserad; men när allt kommer omkring har jag derunder erfarit fullt ut lika mycken harm och smärta, som tacksamhet och beundran. Och likväl kan man aldrig bortlägga någon af hans böcker, utan att de tvenne sistnämnda känslorna taga ut sin rätt, ämnet och dess behandling må nu vara hurudana som helst. I första hälften af boken frapperade mig isynnerhet författarens underbara förmåga att utan öfverdrift enkelt och naturligt sätta sig in i andan af den tid, hvarom han skrifer. I detta afseende är han mästertlig. Ingen medelmåttig härmare skrifer på det sättet; ingen simpel dekorationsmålare kan tjusa ögat med så fina, så illusoriska skildringar. Men, hvilken bitter satir! hvilket skoningslöst dissekerande af sjuka föremål! Välan! äfven detta är tillåtligt,

är rätt, eller skulle vara det, om ej den grymme fältskären syntes med ett så vildt nöje gripa verket an. *Thackeray* älskar att dissekera en kräftska, en aneurism; han finner nöje uti att sänka sin grymma knif i lefvande, skälfvande kött. *Thackeray* önskar ej att världen vore god; ingen stor satirist skulle önska att menskligheten vore fullkomlig.

Som vanligt är han orättvis mot qvinnan — oförlåtligt så. Det finns knappast något straff, som han ej vore värd för det han låter *Lady Castlewood* titta genom nyckelhål, lyssna vid dörrarne och blifva svartsjuk på en pojke och en mjölkflicka. Mycket annat fann jag i denna bok, som harmade och grämde mig under det jag läste den; men så kommo återigen ställen så sanna, så djupt tänkta, så varmt kända, att man ej kunde annat än förlåta och beundra.»

Rörande planen till en af *Mrs. Gaskells* romaner, (förmodligen »*Ruth*»), som författarinnan meddelat henne, skrifer *Charlotte*:

— — »Idéen för ert blifvande arbete synes mig hög och ädel, och den bör kunna bli lika nyttig i praktisk tillämpning, som den är sann och riktig till teorien. En sådan bok bör kunna återgifva hopp och mod åt dem, som ansett sig hafva förverkat båda delarne, samt öppna en klar utväg till återupprättelse och hederlig godtgörelse för mången, som trott sig för alltid skiljd från all heder och ära.

Men — hvarför skall hon dö? Hvarför skola vi nödgas gråtande tillsluta boken? Mitt hjerta bäfvar redan på förhand för den smärta, det skall lida af ett sådant slut. Och dock vet jag väl att ni måste följa impulsen af era egna ingifvelser. Om den ålägger er offrets aflifvande, så har ingen kringstående rättighet att utsträcka handen för att hejda offerknifven; men icke desto mindre synes ni mig en sträng prestinna i dylika fall.»

Allt som luften blef mildare, förbättrades hennes helsa och förmågan att skriva återkom, hvarför hon med fördubblad håg och ifver återtog det afbrutna arbetet, nekande sig hvarje förströelse till dess det blefve fullbordadt. De tider, då hon kunde sysselsätta sig med pennan, voro nu *Charlottes* lyckligaste. Karaktererna i berättelsen höllo henne sällskap i hemmets ytterliga enslighet, då hon ofta på flere dagar ej förmådde gå utom dörren. De dktade personernas intresse ersatte bristen på intresse i hennes eget lif, och minnet och inbillningen erhöillo näring och verksamhet utan att tära omedelbart på hennes lifstråd. Hela sommaren arbetade hon träget på *Villette* och ville ej lyssna till sina vänners önskan att få se henne hos sig, eller att emottaga besök af dem, ehuru mycket hon längtade derefter.

— — »Jag kan ej smaka hvila eller nöje (säger hon) förr än detta värf är fullgjordt kom ej ännu; jag måste vara fri först. Arbetet först och sedan nöje.» — — — — —

Slutligen kom dock följande biljett till E.

— »Det var min föresats att neka mig hvarje nöje till dess jag slutat — men jag finner att det är omöjligt. Min berättelse har afstannat och denna ytterliga enslighet hänger för tung öfver mig. Låt mig därför se ditt kära anlete, blott under en enda uppfriskande vecka.»

E. kom, besöket gjorde *Charlotte* obeskrifligt godt och hon kunde sedan med nya krafter återtaga arbetet på *Villette*, som nu närmade sig sitt slut. Då första delen i November 1859 afsändes till förläggaren, skref hon till denne:

— — »Ni måste ärligt säga er tanke om *Villette*, sedan ni läst manuskriptet. Jag kan ej uttala huru jag hungrar efter att höra något annat omdöme än mitt eget derom, och huru jag stundom tvekan och nästan förtviflat om mitt arbete, emedan jag icke hade någon för hvilken jag kunde uppläsa en rad eller af hvilken jag kunde begära ett råd. Det var ej under sådana omständigheter *Jane Eyre* och två tredjedelar af *Shirley* skrefvos. Fortsättningen af *Esmond* kom mig riktigt tillhanda. Tredje delen synes mig onekligen hafva mesta intresset, raskhet och genialiskt lif. I första och andra delarne fann jag väl mycket, som var beundransvärdt, men de tycktes mig hafva ett gemensamt fel — det att innehålla för mycket historiskt och för litet historia. Jag anser att ett diktverk bör vara en själfständig skapelse — icke ett lån; att det *idéala* bör så sparsamt som möjligt blandas med det verkliga. Groft rågröd är en långt nödvändigare och helsosammare spis än tårta; och dock — hvem skulle väl vilja framsätta den mörka brödkakan till dessert? I andra delen ger oss författaren ett ymnigt förråd af väl bakadt rågröd: i den tredje blott så mycket som fordras för att gifva sammanhållning åt det hela, likt brödsmulorna i en lyckad och ej alltför mäktig plum-pudding. Som ni ser innehåller *Villette* ingenting af allmänt intresse. Jag kan ej skriva böcker om ämnen för dagen; icke heller kan jag skriva en bok för moralens skull, lika litet som jag kan behandla ett filantropiskt ämne, huru högt jag ärar filantropien och frivilligt och uppriktigt böjer mig i stoftet för ett så storartadt ämne, som det Mrs. Beecher Stowe behandlat i *Uncle Tom's Cabin* Kom ihåg att öppet säga mig ert omdöme om *Villette* och bed äfven er kompanion att icke spara mig. Ej för det jag sannolikt kommer att ändra någonting i boken, men jag önskar veta hvad intryck den kommer att göra på läsare, sådana som ni och han.»

Och *Charlotte* fick ett svar, så uppriktigt, som hon kunde önska det och hvarom hon sjelf säger:

— — »Jag tror mig till viss grad berättigad att lita på ert gynnsamma omdöme, emedan jag finner att ni har fullkomligt rätt i de få ogillande anmärkningar ni gjort Större delen af tredje tomen kommer att egnas åt utvecklingen af »den buttre Professorns» karakter. Lucy får ej giftas med Dr. John; han är alldeles för ungdomlig, vacker, godsinnad och lefnadslustig för henne; han är en af na-

turens och lyckans gullgossar och måste ha en ung, rik och vacker hustru och bli så lycklig som möjligt. Om Lucy gifter sig med någon, så måste det bli med Professorn — en man, hos hvilken det finnes mycket att förlåta, mycket att öfverse. Men jag har allt ifrån början ingalunda varit mildt stämd mot *Miss Snowe* — jag har aldrig ämnat att förlägga hennes öde i någon lifvets lustgård Sjelfva slutet oroar mig och jag har det ännu ej rätt klart för mig. Emellertid kan jag blott göra mitt bästa.»

Hennes ovisshet rörande bokens slut kom sig deraf att fadren yttrat en önskan att hennes nya roman måtte sluta lyckligt, emedan han hade motvilja för alla berättelser, som lemna ett pinsamt intryck på läsarens sinne. Föreställningen om M. Paul Emanuels död under hemresan hade dock så outplånligt inpreglat sig i hennes inbillning, att den slutligen antog hela styrkan af en verklighet och det var henne då lika omöjligt att förändra upplösningen af sin dikt, som det skulle varit att omintetgöra en verkliga timad händelse. Det enda hon kunde göra för att efterkomma fadrens önskan var att med så mystiska ord beslöja utgången, att det skulle bero af hennes läsares karakter och skarpsynthet, huruvida de förstodo hennes mening eller ej.

Till *Mr. Smith* yttrar hon om *Villette* bland annat:

— — »Jag fruktar att intresset ingenstädes kommer att stegras så högt, som ni skulle önska. Det är först nära slutet som *Villette* kan sägas frambringa någon spänd förväntan och äfven då fruktar jag, att i vanliga romanläsares tanke »qvalen icke blifvit nog högt hopade» (såsom Amerikanarne säga) eller färgerna påstrukna med nog djerfhet. Emellertid måste de åtnöja sig med hvad som är: min palett erbjuder inga bjertare nyanser och skulle jag söka lägga på tjockare af det röda eller förgylla det gula, blefve det endast fuskverk.

Någon tid härefter fullbordade *Charlotte Brontë Villette* och afsände den sista delen till sin förläggare. Hon säger härom sjelf: »Jag läste en bön, då det var gjordt. Om jag häruti gjorde väl eller illa, vet jag icke Jag vill nu emellertid söka återhemta krafter och lugnt afbida utgången.»

Nu först sedan hennes värf var fullbordadt — i dubbel bemärkelse; ty *Villette* afslutade hennes förtidigt afbrutna författarkall, — nu först unnade hon sig någon förströelse, i det hon besökte sina närmaste vänner samt derefter begaf sig till London, för att, såsom vanligt, boende hos sin förläggares mor, öfvervara tryckningen af sin bok och kunna läsa korrekturet på stället. Under denna tid skref hon till *Mrs. G*:

— — Jag har förklaradt *Mr. Smith* min uttryckliga önskan att *Villette* icke må komma i vägen för *Ruth* (utgifven af samma förläggare) och

han föreslår således att gifva den senare ett par veckors försprång, fördröjande utgifvandet af min bok till den 24 dennes; men skulle denna tid synas er för kort, så säg blott ett ord och den skall förlängas. Emellertid föreställer jag mig att, huru vi än anordna utgifvandet af dessa båda böcker, skola vi ej kunna förhindra att jemförelser göras dem emellan; det ligger i herrar recensenters yrke att egga afundsjukan. Men vi behöfva ej bekymra oss derom; vi kunna trotsa dem. De kunna ej göra oss till fiender; de skola ej förmå att inmänga i våra ömsesidiga känslor den svagaste anstrykning af afund! Se här min hand derpå; jag vet att ni obetingadt skall räkka mig er till svar. . . . *Villette* har i sanning ingen rättighet att knuffa sig in framför *Ruth*. I den senare ligger ett menniskoälskande, ett socialt gagneligt, ett filantropiskt syfte, hvarpå den förre deremot ej ett ögonblick kan göra anspråk. Icke heller kan den åberopa något företräde i fråga om framställningens energi: jag finner den mycket trögare än *Jane Eyre*.

Villette emottogs med om möjligt ännu lifligare bifall än *Currer Bells* föregående verk. Se här huru författarinnan emottog under rättelsen om denna framgång.

— — Recensionerna af *Villette* äro sådana, att de kommit mitt hjerta att svälla af tacksamhet mot Honom, som ser till både lidande, arbete och bevekelsegrunder. Pappa glädes med mig. Hvad mina vänner i allmänhet beträffar, så hoppas jag kunna fortfarande egna dem min tillgifvenhet utan att fordra, att de skola taga någon synnerlig del i denna min tillfredsställelse. Ju längre jag lefver, desto tydligare inser jag huru mycket man måste inskränka sina fordringar på den menckliga naturen, huru litet den tål.

Det sista vemodiga tillägget i detta bref häntyder på *Miss Martineaus* både offentligt och enskildt uttalade ogillande af *Villette* på grunder, som *Miss Brontë* ansåg orättvisa, och hvilket ogillande hon ansåg träffa icke blott sina skrifter, men äfven sin karakter.

Det torde vara skäl att här nämna huru ytterligt omedveten *Charlotte Brontë* var af att hafva gjort sig förtjent af de förebråelser för ett otillständigt skriftsätt, som en och annan recensent samt några få af hennes läsare gjort henne. Under ett samtal, då någon påstod att qvinliga skriftställare stundom, utan att sjelfva ana det, öfverskredo gränsen för det passande, yttrade *Charlotte* med värma och allvar: "Jag beder att Gud må beröfva mig all förmåga att skrifva eller författa, hellre än Han låter mig blifva blind för hvad som i skrift är tillständigt eller icke." Hon upphörde aldrig att sörja och grubbla öfver hvarje, på ett dylikt missförstånd grundadt, ogillande af *Jane Eyre*, som nådde hennes öron. Och då en person i London en gång

sade till henne: "*You know, you and I Miss Brontë, have both written naughty books!*", grodde orden så djupt i hennes sinne, att hon, för att få dem vederlagda, en dag vände sig till *M:rs Smith*, frågande henne, såsom hon skulle frågat en mor — om hon ej sedan sin tidigaste barndom varit moderlös — "om det verkligen var något ondt med *Jane Eyre*."

Vi för vår del kunna icke finna någon giltig grund för dessa förebråelser. Det är sant, att *Charlotte Brontë* föraktade att sminka eller förkläda sanningen, och lät den framstå i sin rätta dager, af hvad beskaffenhet den än måtte vara, hög eller låg, ren eller smutsig. Men hon skydde det låga och orena, så mycket som möjligt, skildrande det, der hon ej kunde undvika sådant, med några få skarpa drag, men likasom skyndande att lemna det för att uppsöka den renare luft, som allena var förenlig med hennes egen rena natur, och skiljer hon sig i detta afseende himmelsvidt från den klass af författarinnor, hvilka par préférence uppsöka de smutsigaste ämnen, dem de con amore behandla, en klass, som olyckligtvis äfven i Sverige räknar några få medlemmar. *Okunniga* om det onda, det låga och syndiga i världen, kunna få förblifva och minst *Charlotte Brontë*, med sin brors sorgliga lif för ögonen, och uppvuxen ibland det frispråkiga och obildade *Yorkshire*-folket; men "*okunnighet är icke oskuld*" — det synes hennes klandrare hafva förgätit. En brist på den yttre förfining, som umgänget med världen gifver, kan man kanske förebrå *Charlotte Brontë*, och det var måhända denna, i våra ögon underordnade brist, som, erhållande en öfverdrifven betydelse i ytliga läsares tanke, föranledde de kränkande misstydingar af hennes afsigter, som vi här antydt.

I afseende på den strängare kritiken, skref *Charlotte*:

— — Bäste Mr William! komma recensioner hvilka äro ännu mera fiendtliga än dem jag redan sett, så ber jag er likväl: undanhåll mig dem icke. Jag tycker om att få mig de gynnsamma tillskickade — isynnerhet gläder det mig att bära in dem till min far; men jag måste se de ogillande — ja, äfven de hätska; dessa utgöra min egen enskilda uppbyggelse: — det är i dessa jag bäst studerar allmänhetens känslor och omdöme. Att sky undersökningen af det farliga och oangenäma synes mig fegt. Jag längtar alltid att lära känna hvad som verkligen är, och det är endast då man håller mig i okunnighet derom, som jag bäfvar.

Mot våren gjorde *Miss Brontë* ett länge påtänkt besök i *Manchester* hos *M:rs Gaskell*, derifrån läsaren erhåller de sista upplysningarne rörande *Charlotte Brontës* uppträdande i sällskapslifvet. Att hon i allmänhet der visade sig från sin minst förmånliga sida, förstår

man af det föregående, men fattar äfven lätt att hon, om hon väl en gång förmått beherrska den förlamande känsla af blyghet och tafatthet, som i närvaro af fremlingar alltid bemäktigade sig henne, skulle på ett eget och oemotståndligt sätt fångsla och intaga. *M:rs G.* berättar huru *Miss Brontë*, vid ankomsten till Manchester, fann en fremmande ung dame vara gäst i det Gaskelliska huset, och huru hon, oberedd härfpå, synbart bäfvade och satt tyst och slutten, medan en nervös skälfnig då och då genomilade hennes spåda lemmar.

. . . . En stor del af denna hennes fruktan för att sammanträffa med fremlingar, fortsätter *M:rs G.*, tillskref jag den öfverdrifna föreställning hon, allt från sin barndom, gjort sig om fulheten af sitt eget utseende, hvilket hon inbillade sig vara så motbjudande, att hvarje fremling, som första gången såg henne, undvek att sedermera vända blicken åt det håll af rummet, der hon satt. Huru öfverdrifven denna föreställning var, bevisades bäst en afton medan hon var hos oss, då tvenne herrar, som sågo henne första gången — utan att veta hvem hon var, — synbarligen fångslades af hennes sjäfulla utseende, behagliga stämma och milda blygsamma väsende, en känsla, som till och med var så stark, att den, hos en af dem, förmådde besegra hans förut fattade motvilja för hennes böcker.

Följande utdrag ur ett bref till *M:rs Gaskell* visar hennes åsigt om hvad ett diktverk bör vara. Det skrefs någon tid efter hennes hemkomst från Manchester, den 9 Juli 1853:

— — Tack för ert bref; det var angenämt som ett lugnt samspråk, välkommet som ett vår-regn, uppfriskande som besöket af en vän; korteligen, det hade mycket tycke af en sida ur "*Cranford*".
 Det faller mig en tanke in: kan ni, som har så många vänner, en så stor umgängeskrets, då ni sätter er ned att skriva, utan svårighet isolera er från alla dessa band, alla dessa behagliga sympathier, för att vara fullkomligt *er sjelf* — *your own woman* — säker att icke röna något inflytande, eller låta er ledas af tanken på huru ert verk skall framställa sig för andra, hvad klander eller gillande det kan komma att väcka? Kommer aldrig något skimrande moln och tränger sig in mellan er och den stränga sanningen, sådan som den visar sig innerst i er klartseende själs hemligaste rum? Med ett ord, frestas ni aldrig att göra edra karakterer älskvärdare än verklighetens, genom böjelsen att assimilera edra tankar med deras, som alltid *känna* varmt, men ofta ej förmå att *se* klart? . . Besvara icke frågan; den var aldrig ämnad att framkalla något svar.

Mot slutet af September erhöll *Miss Brontë* ett länge efterlängtadt besök af *M:rs Gaskell*, som i ett bref till en vän (infördt i biografien) ger en intressant beskrifning på sin värdinna, hennes hem och lefnadsvanor, samt de sysselsättningar och samtal, hvarmed de tillsammans fördrefvo tiden.

— — "Jag vet mig aldrig hafva sett ett renligare och knappast ett så ytterst ordningsfullt hem (säger hon) . . . jag fann snart, att *Miss Brontës* ordningssinne var så ömtåligt, att hon icke kunde fortfara med ett samtal om hon såg en stol rubbad från sin plats. . . . Ofta gjorde hon och jag långa vandringar utåt de vilda ljunghedarne — dessa höga, vilda, ödsliga moar, som syntes mig ligga utom och uppöfver hela den vanliga verlden, liksom ett tystnadens och enslighetens arfrike! . . . *Mr Brontë* var en förekommande värd och hade ett storartadt och ståtligt sätt att beskrifva gamla tider, som harmonierade väl med hans ovanliga utseende. Så länge hans dotter var närvarande, tycktes han aldrig rätt kunna förgäta, att hon icke längre var ett barn, som måste ledas och styras, och hon underkastade sig denna behandling med en stilla lydaktighet, som både roade och förvånade mig. Men så snart hon lemnade rummet framträdde oemotståndligt faderns stolthet öfver dotterns snille och ryktbarhet, och han tröttnade aldrig att höra mig tala om den beundran hennes arbeten väckt. — — — — —

En gång frågade jag *Charlotte* hur hon bar sig åt att beskrifva sådant, som hon själf aldrig erfarit, och hon omtalade hur hon plägade tänka derpå, ihärdigt, natt efter natt, innan hon somnade — »undrande om det var så — eller så —» tills hon slutligen, efter det berättelsen måhända i veckor afstannat vid denna punkt, en vacker morgon vaknade med alltsammans så klart för sig, som om hon i verkligheten upplefvat det och ord för ord upptecknat allt som timat . . . *Miss Brontë* hyste en öfverdrifven fruktan för att blifva ansedd som härmare, och inbillade sig bland annat, sedan hon läst *M:ll Bremers »Grammarne»*, att hvar och en skulle tro, att hon af *Fransiskas* karakter tagit modellen till *Jane Eyre*. Jag sade henne, att jag för min del ej kunde finna ringaste likhet dem emellan, men hon förklarade envist, att *Fransiska* var ingen annan än *Jane Eyre*, »gift med en godmodig björn till en svensk doktor» Vi talade en gång om de olika öden människorna hafva att genomgå. Hon sade med sitt vanliga lugn, likasom hade hon antagit teorien för ett faktum, att hon trodde somliga vara på förhand bestämda att genomgå lidande och mycken sorg. — Det vore ej allom gifvit att vandra på rosor, menade hon, men det borde vara en tröst för de pröfvade att inse Guds afsigt, och utan knot underkasta sig den, seende i tålmodet och undergifvenheten de dygder, som de främst måste eftersträfvat. Då jag yttrade en annan åsigt och trodde mig ha funnit, att, ehuru sällhet och olycka stundom förekomma såsom skarpt åtskiljd skuggor och dagrar, finnas dock många människor, i hvars lefnad de synas temligen jemt fördelade och inblandade med hvarandra, log hon och skakade på hufvudet, sägande sig hafva uppgifvit all förhoppning om någon lycka i lifvet. Det vore bättre, menade hon, att modigt och troget underkasta sig sitt öde; det fanns säkert något godt skäl, hvilket en gång skulle blifva oss klart, hvarför sorg och svikna förhoppningar skulle företrädesvis ledsaga somliga på vandringen genom lifvet. Det var nödyändigt att erkänna detta och emottaga sanningen med kristlig tro och undergifvenhet. — — — — —

Mrs G. tillägger: »Jag visste att hon under denna tid bar en tung sorg på sitt hjerta; och medveten om orsaken dertill, kunde jag ej afhålla mig från att på det varmaste beundra den barnsliga lydnad och tåligen undergifvenhet hon visade i sitt uppförande emot den gamle fadren.»

Currer Bells värf var afslutadt med *Villettes* utgifvande och vi måste här, likasom *Mrs G.*, lemna författarinnan för att återgå till *Charlotte Brontë*, af hvars lefnad de sista betydelsefulla dragen ännu återstå oss att teckna.

Vi hafva sett henne under de ensliga vandringarne »med *Minnet* och *Saknaden* till sitt enda sällskap.» Men nu antyder *Mrs. G.* att till dessa dystra umgängesvänner sällat sig ännu en — en hjertesorg — saknaden af en lycka, som den stränga stjuvmodren, *Ödet*, sent omsider syntes vilja unna henne och hvars försakande dömde, icke blott henne sjelf (det var jernförelsevis ringa, hon var van att lida), men ännu en annan, af henne älskad, till ett tomt och glädjelöst lif. Denne andre var en man, som under åtta år lefvat i hennes närhet, utan att hon annat den tillgifvenhet han hyste för henne. »*Mr Nicholls* (säger *Mrs G.*) var en allvarlig, sluten och samvetsgrann man, med djup känsla för religionen och för sin pligt såsom dess tolkare. Han hade under många år nästan dagligen sett *Charlotte Brontë*. Det var ej författarinnans ryktbarhet, som fånglat honom; den skulle snarare i och för sig sjelf hafva tjänat att afskräcka honom; men han hade sett henne såsom dotter, syster, husmor och vän, hade i tysthet bevittnat hennes kamp emot ett oblidt öde, hade lärt känna de rika skatter af kärlek och kraft, som gömdes inom hennes hjerta — och länge älskat henne.

— — En sådan mans kärlek, (tillägger *Mrs. G.*, som känt honom), en man, hvilken i årtal varit ett dagligt vittne till hennes hemlif, är ett stort bevis för hennes qvinliga värde. Och huru djup denna kärlek var vågar jag knappast säga, om det äfven med ord låte sig göra.»

Charlotte visste icke — hade knappast börjat misstänka att hon var föremål för någon synnerlig uppmärksamhet å hans sida, då han en afton i December 1852, kort efter det *Mr. Brontë* tillfrisknat efter en allvarsam sjukdom, vid thedags infann sig i prestgården. Sedan *Charlotte* serverat the, drog hon sig tillbaka till sitt enskilda arbetsrum, såsom vanligt, lemnande sin far och hans vikarie tillsammans. Några ögonblick derefter hörde hon fadrens dörr öppnas och väntade att äfven få höra förstuguporten stängas efter den bortgående gästen. I dess ställe förnam hon en sakta knackning på sin egen dörr och — vi låta henne sjelf tala:

»En blixtnabb aning sade mig, hvad som förestod. Han trädde in. Han stod inför mig. *Hvad* han sade kan du föreställa dig — *huru* han sade det kan *du* knappast ana och *jag* aldrig glömma. Han kom mig för första gången att begripa hvad det kostar en man att erkänna en kärlek, som han fruktar att ej finna besvarad. Anblicken af den vanligen så lugne, statylike mannen, nu så upprörd, darrande, öfverväldigad af rörelse, ingaf mig en egen häpnad. Jag kunde endast bedja honom lemna mig då och lofva honom ett svar följande dag. Jag frågade om han talat med min far. Han svarade att han icke vågat. Jag tror att jag till hälften ledde, till hälften tvang honom ut ur rummet.»

Då *Mr. Nicholls* lemnat henne, gick *Charlotte* direkte in till fadren och sade honom alltsammans. Han ogillade alltid giftermål och talade ständigt deremot, men han mer än ogillade denna gången; han kunde ej fördraga tanken på *Mr. Nicholls* tillgifvenhet för hans dotter. Fruktande följderna af en stark sinnesrörelse hos den, som så nyligen varit sjuk, lofvade *Charlotte* att följande morgon gifva *Mr. Nicholls* ett bestämdt afslag, ehuru hon redan då kände att hon handlade emot sitt hjertas böjelse, och utestängde den enda solglimt hennes öde i ett medlidsamt ögonblick tycktes hafva velat unna henne.

»Så blygsamt och stilla, »säger *Mrs. G.*» upptog hon — hvärs lefvande skildringar af passionen förledt vissa af hennes recensenter att godtyckligt antaga henne sjelf vara ett rof därför — förklaringen om en kärlek, som blifvit allt mera brinnande och djup, ju mera den dolt sig; så sjelfförsakande åsidosatte hon all tanke på sin egen önskan för att endast lämpa sitt svar efter fadrens.»

Det omedelbara resultatet af *Mr. Nicholls* frieri var att han inlemnade ansökan om afsked från sin presterliga befattning i *Haworth*, och att *Miss Brontë* i ord och handling förhöll sig passiv, men i sitt hjerta led djupt af de orättvisa beskyllningar, hennes far yttrade mot *Mr. Nicholls*, samt af den senares, blott allt för synbara förtviflan och lidande helsa.

Efter hemkomsten från det ofvannämnde besöket i *Manchester*, förestod henne skiljsmessans smärta. Med många bevis af allmän aktning och saknad af den församling, hvass trogne herde han varit i åtta år, lemnade *Mr. Nicholls Haworth*, och *Charlotte* hade ingen utsigt att någonsin mera få höra ett ord om eller från honom. Vintern 1854 förgick under kamp mot misströstan, ångest och saknad; men säkert, ehuru långsamt förberedde den store stridsmannen. tiden, sin slutliga seger öfver menskliga fördomar och beslut. *Mr. Brontë* försonade sig småningom med tanken på sin dotters giftermål och gaf sent omsider sitt samtycke — icke anande att han ge-

nom sin motsträfvighet förhållit henne den sena lycka, Försynen tillstadde henne, lika lång tid, som hon sedan egde qvar att njuta den.

Till en början synes *Charlotte* blott med en viss förbehållsamhet vågat öfverlemnna sig åt tanken på en lycka, som hittills varit henne så fremmande; först småningom *fick hon mod att vara lycklig*, och det är djupt rörande att i hennes bref närmast före och efter giftermålet spåra den gradvis stegrade känslan af sällhet.

— — Det gläder mig mer än jag kan uttrycka (säger hon) att märka huru pappa med verkligt nöje börjar emotse mitt giftermål. Vi skola bo här hemma tillsammans med min far, ty naturligtvis kunde jag ej ha lemnat *honom*. (*Mr. Nicholls* hade afslagit mera fördelaktiga anbud, för att öfvertaga sin svärfaders tienst.) *Mr. Nicholls* tyckes ledd af en innerlig önskan att blifva ett stöd för hans ålderdom, och min kännedom om hans karakter ger mig visshet om att detta icke är en flygtig känsla, utan att han kommer att åtaga sig detta ansvar såsom en kär och dyrbar pligt. — — — —

Den lott Försynen i sin eviga godhet och visdom synes erbjuda mig, är icke hvad världen kallar lysande, men jag tror mig spåra deruti några frön till verklig sällhet, och jag hoppas att kunna förena både känslans och pligtens fordringar i min tillämnade förbindelse.

— — — — —
Mätte jag nog kunna tacka Gud, som låtit mig göra ett godt val, och måtte Han gifva mig förmåga att, såsom jag bör, besvara en så sanningsfull och värdig makes ömma hängifvenhet. — — —

Det är mig en glädje öfver all beskrifning att höra honom berömmas af andra. Några af församlingsboerna föreslogo hans skål med tillägget, att han var *en god menniska och en sann kristen*. — Orden rörde mig djupt och jag kände mig böjd att, likt ett troget eko, upprepa det höga och enkla berömmet. — — — —

Jag tycker mig knappast hafva haft något ledigt ögonblick sedan en viss halfklar Juni-morgon, då jag vid *Mr. Nicholls*, hand inträdde i *Haworths* kyrka. Jag är ständigt sysselsatt — jag har ej nu så mycken tid att tänka och grubbla, jag måste lära mig att vara praktisk — min *älskade Arthur* är praktisk och ordningsälskande, mer än de flesta. — Det gläder mig att se honom frisk och nöjd. Det gör mig tacksam och glad att då och då höra honom med uppriktighetens enkla, kortfattade uttryck, erkänna sig vara lycklig.

Mitt lif är helt annorlunda än förr. Mätte Gud göra mig tacksam därför! Jag har en god, öm och omsorgsfull make och med hvarje dag känner jag min egen tillgifvenhet för honom vexe

— — — — —
Dessa dagar voro räknade. Efter en förkylning på nyåret 1855 insjuknade *Charlotte* i en långsam och tärande sjukdom, hvarunder hennes mod och lefnadslust dock i det längsta uppehölls, dels af hoppet att blifva mor, dels af hennes så mycket pröfvade och äfven nu icke svigtande själsstyrka. På sjukbädden tecknade hon

med domnande hand några blyerts-rader till sina tvenne barndoms-vänner, och säger bland annat:

— — *Mr. Nicholls* är den ömmaste vårdare, det bästa jordiska stöd någon qvinna haft. Hans tålmod sviker aldrig och det frestas dock af all den oro och vantrefnad som följer med sjukdom. . . . Mätte Gud styrka och hjälpa dig! — — — — —

Det förefaller mig som kan det i verlden ej finnas en bättre, en ömmare man än min. Numera behöfver jag ej förgäfves längta efter vänligt sällskap, då jag är frisk, eller den ömmaste vård då jag är sjuk. . . . Jag kan ej skriva mera — — jag känner mig ytterst svag — Gud välsigne er alla.

Dessa vora de sista rader den flitiga handen förmådde teckna. Krafterna aftogo allt mer, och en stilla yrsel infann sig slutligen, som öfvergick till en tung dvala. Uppvaknande för ett ögonblick och mötande sin makes tårfyllda ögon och af sorg tärda anlete, samt hörande några brutna böneljud, att Gud måtte spara henne, hviskade hon: »O! icke skall jag dö — säg! Han skall ej hafva hjerta att skilja oss åt! Vi voro ju så lyckliga!» —

Några timmar senare hade det rika, kärleksfulla hjertat kallnat, den rastlöst kämpande anden fått ro, och tidigt nästa morgon förkunnade *Haworths* kyrk-klocka för byns innevånare *Charlotte Brontës* död.

De trenne romanerna *Jane Eyre*, *Shirley*, och *Villette* äro i Sverige allt för väl bekanta och för högt värderade, att vi hvarken skulle behöfva eller våga här underkasta dem en närmare analys. Vi vilja därför, utan att ingå i några detaljer, endast kasta en blick tillbaka på *Currer Bells* författare-verksamhet, för att, innan vi avsluta denna uppsatts, söka upptäcka i hvad mån författarinnans eget öde återverkat på hennes skrifter.

Vi hafva sett att hon hemtade typerna till sina flesta karakterer ur verkligheten, utan att dock nedlåta sig till ett slafviskt kopierande. Så äfven med ämnena för hennes berättelser. De hvila alla på en viss grund af verklighet, från hvilken utgångspunkt hon dock lemnar sin fantasi fritt spelrum. I samma mån, men ej vidare synes oss hennes eget öde och karakter hafva återverkat på hennes skrifter. De hafva alla till viss grad insupit den egenomliga och dystra färgtonen af hemmet på heden, den genomträngande men härdande lifsluft, som der herrskade, och som hade en viss frändskap med vinden, som än brusande, än qvidande, jagade fram öfver de vilda ljungmoarna. Af allt hvad *Currer Bell* skrivit, bär dock *Shirley* minst stämpeln af hennes egen individuella karakter och erfarenhet, och är kanske också därför minst gripande

de. Hon träder här en mån utom sig sjelf och skildrar mera hvad hon sett än hvad hon känt, och i samma mån, som skildringarna aflägsna sig från området för hennes egen erfarenhet, få de också en gladare, för författarinnan, tyvärr, blott allt för fremmande färg-ton. Hjeltinnan har här ingenting af författarinnans egen person-tighet; hon är en bild af system, Emily, »sådan hon hade varit om hon blifvit lycklig.» I *Currer Bells* första och sista arbete står hon oss sjelf närmare. *Jane Eyre* och *Lucy Snowe* äro inga fotografiska porträtter af *Charlotte Brontë*, men de hafva samma grunddrag till karakter och hjerta, och deras lif ha erhållit ungefär samma riktning, som hennes. Då *Jane Eyre* skildrades hade författarinnan, ehuru bittert pröfvad, ännu ej uppgifvit allt hopp på lifvets glädje och hon kunde således tillåta sin hjeltinna, att, efter mycket lidande gå en sen och dyrköpt sällhet till mötes. Då *Villette* skrefs var det annorlunda. »Ingen, som ej varit djupt olycklig har kunnat skriva en så glädjelös bok,» har någon sagt. Och dock finnes der intet, som skulle kunna benämnas *pjunk*, denna olyckliga hufvudingrediens i så många nutidens romaner: hvarje sida bär vittne om en troget kämpande och först på sistone bruten kraft. Den hägring af sällhet, som ett par gånger under korta ögonblick uppgår för *Lucy Snowe, was not to be*. Från författarinnans dåvarande synpunkt skulle en sådan bokens upplösning varit både estetiskt och moraliskt oberättigad.

Om *Charlotte Brontës* lefnadslycka gällde samma dom som om *Lucy Snowe's: it was not to be*: och vi hafva sett att författarinnan, genom afkunnandet af denna dom, till viss grad förutsagt sitt eget öde.

Villette var, såsom nämnt är, *Currer Bells* sista verk; *the Professor*, som efter hennes död utgafs, var af henne sjelf aldrig ämnad för offentligheten, sedan hon derur tagit en del af de karakterer, som förekomma i *Villette*. Att hennes äktenskapliga lycka, om den till en tid hämmat, dock troligen ej skulle förmått henne att fullkomligt upphöra med utöfvandet sitt skriftställarekall, det anar man, då man följt den oemotståndliga utvecklingen af hennes sällsynta snillegåfvor. Aningen bekräftas dessutom af det sista man, oss veterligen, hört om *Charlottes* hemlif, och hvilket *Mr Thackeray* förlidet år meddelat i ett af de första häftena af sin tidskrift, *Cornhill Magazine*, jemte det han bifogat några ord rörande sin egen åsigt om *Charlotte Brontë* såsom skriftställare och qvinna. Vi meddela af dessa *Thackerays* yttranden följande, och låta sålunda den, af henne sjelf så högt värderade skriftställaren, fullända *Charlotte Brontës* karakteristik.

— — "Jag såg Miss Brontë första gången, då jag nyss uppkommit från en sjukdom, hvarifrån jag trott mig aldrig kunna tillfriskna. Jag mins väl den späda, skälvande gestalten, den lilla handen, de stora ärliga ögonen. En passionerad ärlighet (an impetuous honesty) syntes mig karakterisera hela qvinnan. Tvenne gånger mins jag att hon ställde mig till rätta för hvad hon ansåg oriktigt i mina åsigter. En gång råkade vi i dispyt om Fielding. Hon talade alltid rent ut. Hon gjorde stundom förhastade slutsatser. (Jag har smålett åt ett eller par yttranden i hennes bref, der mitt eget skaplynne eller handlingssätt utgör ämnet för hennes betraktelser.) — — — — — Ny för Londonsverlden, beträdde hon den med den henne egna sjelfständigheten och okuffligheten i åsigter, samt bedömde sina samtida och uppspårade isynnerhet hvarje skynt af egenkärlek och tillgjordhet hos dem med sällspord skarpsynthet. Hon förbittrades på sina gunstlingar om de i uppförande eller samtal ej motsvarande det ideal, hvarunder hon tänkt sig dem. Ofta syntes hon mig döma oss Londonsboar förhastadt men måhända faller det sig obehagligt för oss att alls låta oss dömas. Hon föreföll mig såsom en Jeanne d'Arc i miniature, marcherande rätt på oss och ställande oss till rätta för vårt bekvämliga lif och vår bekvämliga moral. Det intryck hon gjorde på mig var det man erfar vid umgänget med en sällsynt ren, ädel och högsinnad person. — — — — —

En afton mot slutet af 1854, då *Charlotte* satt med sin man vid en muntrande brasa, lyssnande till vindarnes tjut kring den gamla prestgården, sade hon plötsligen till honom: »Om du ej varit med mig i qväll hade jag mäst skrifva.» Hon sprang derefter upp på sitt rum, tog med sig och begynte läsa högt början till en ny berättelse. På några anmärkningar af mannen svarade hon: »Jag börjar alltid två eller tre gånger innan jag blir nöjd och skrifer väl snart ett nytt begynnelsekapitel i stället för detta.» Men ödet hade annorlunda beslutat. Den darrande lilla handen skulle ej skriva mera. Hjertat, nyss uppvaknadt till kärlek och sällhet, samt klappande af moderliga förhoppningar, skulle snart upphöra att slå; denna sanningens späda, men oförfärad tolk och försvarare, denna orättvisans ifriga motståndare kallades innan kort hän från verdens kamp och sträfvan, nedlade sina glänsande vapen och öfverflyttade till en sfer der äfven den ädlaste förbittring, *cor ulterius nequit lacerare*, der sanningen, städse ovansklig, det rätta, evigt segrande, ej längre hafva några fiender att bekämpa. — — — — —

Hvar finns någon bland *Currer Bells* otaliga läsare, som ej lärt känna och beklaga hennes familjetragedi, hennes egen djupt sorgliga och förtidigt afslutade lefnadsbana? Hvar finns någon bland dem alla, som ej blifvit hennes vän, som ej i hennes verk beundrat så väl konstnärens ädla språk som qvinnans brinnande sanningskärlek, hennes mod, hennes enkelhet, hennes djupa afsky för allt orätt, hennes fromma hjertelag, hennes, att jag så må säga passionerade hederskänsla! Då man tänker på detta lif, så ädelt och så ensamt, på denna lidelsefulla sanningskärlek, på dessa rastlösa nätter af studier, visioner och svärmande fantasier, af vex-

lande förtviflan, hänförelse och bön, då man läser den naturligtvis ofullständiga och dock så rörande, så underbara historien om det hjerta, som klappade inom denna spåda gestalt — om denna själ — en blott bland de myriader, som lefvat och dött på den stora jorden — hvad säger jag — stora? — denne lilla fläck i Guds ändlösa skapelse, — med hvilken undran säga vi ej då — »i dag» — med hvilken bäfvan afvakta vi ej det — »i morgon,» då hvad som nu blott dunkelt skönjes skall klarligen skådas!

Härmed sluta vi sagan om *Charlotte Brontë*. Vi hafva följt henne under de långa år, då hon så omildt behandlades af det stufmoderliga ödet; vi hafva sett huru, just som i den gamla barnsagan, rosorna (diktens vilda men tjusande blommor) uppväxt i hennes fotspår, och huru orden, som, stämplade af snillet, förvandlades till dyrbara klenodier, förrådt hennes ädla börd och tillvunnit henne allas hyllning och beundran. Vi hafva sett huru hennes hjerta, som hade ett så oafvisligt behof af sympati och kärlek, icke i verdens beundran fann någon ersättning för den hängifvenhet och ömhet döden beröfvat henne, i det han bortslitit ur länk efter länk ur den trogna syskonkedjan, lemmande henne ensam kvar. "*Fame is but a royal mourning in purple for happiness,* *) har en af *Charlotte Brontës* landsmaninnor sagt, och en annan, *Mrs Hemans*, talar af egen erfarenhet, då hon säger:

*"Fame! Fame! thou canst not be the stay
Unto the drooping reed,
The cool fresh fountain in the day
Of the soul's feverish need.
Away! to me, a woman bring
Sweet waters from affection's spring!"* **)

Och sällan ha väl dessa ord tydligare besannats än i *Charlotte Brontës* öde. Men slutligen fick äfven hon ett ögonblick läska sin själ vid *the sweet waters from affections spring*, och vi ha ju äfven följt henne under den korta tid af oblandad sällhet, som beskär-

*) Äran är blott ett slags kunglig sorgdrägt i purpur, hvarmed vi sörja en förlorad sällhet.

**) »O Rykte! du är ej den skyddande staf,
Som rankan, den svigtande, stöder;
Du är ej den grundklara källa, hvaraf
Sig läskar en själ, som förblöder!
O nej! djupt ur kärlekens källsprång mig gif
Den rena, förfriskande dryck, som ger lif.»

des henne såsom ersättning för ett helt lifs sorger och lidanden. Nu återstår oss endast att till grafven följa det stilla sorgelåget, hvilket, utom maken och fadren, endast utgjordes af en medlem af hvarje familj i församlingen samt ett par fattiga och felande kristendomssystrar, hulpna och upprättade genom henne som de nu ledsagade till det sista hvilorummet. Låtom oss med dem lyssna till orgelns högtidliga brus och klockans dofva klang, som blanda sig med vindens klagan men åter förklinga, på det vi, med de kringstående, bäfvande må kunna höra de gripande orden:

"Af jord äst du kommen, till jord skall du åter varda . . . för att på nytt uppstå till evinnerligt lif",

och vi hafva kommit till upplösningen af sagan (den menniskolifvets underbara saga, som dagligen upprepas omkring oss, utan att vi märka eller tänka derpå), en upplösning, "som vi måste blifva såsom barn igen för att blott någorlunda kunna fatta."

Esselde.

BIOGRAFISKA SKIZZER.

VII.

Thomas Moore.

Thomas Moore föddes den 28 Maj 1780 i Dublin, der hans far var vinhandlare, åtnjöt en sorgfällig uppfostran och gjorde sina studier vid sin fädernestads Universitet.

Medan han ännu var student vid Trinity College, utbröto politiska oroligheter, och han skref anonymt i en oppositionstidning, men räddades från att inveckla sig i revolutionära företag genom ett till sin mor gifvet löfte, hvilket han ock troget höll. År 1798 tog han graden och reste till London för att egna sig åt lagstudier.

Moore började sin poetiska bana med en bearbetning af *Anacreons Oden* (1800), således med något, som icke förrådde egen produktionskraft och originalitet, men dock røjde skaldens väsentliga egenskaper, lyrisk friskhet och rörlighet. I sin första sjelfständiga produkt, de under titel "*Tom Little's Poems*" utkomna dikter (år 1802) är *Moore* ännu helt Anacreontisk, låter väl fantasi och qvickhet framskimra, men sårar ofta genom lättsinnig uppfattning af kärleken. Den stränghet, hvarmed några af hans dikter bedömdes i *Edinburgh Review*, föranledde en förhastad duell mellan *Moore* och *Jeffry*. Vid denna tid voro poetens pekuniära

tillgångar ganska obetydliga, och hans utsigter för framtiden högst ovissa. Men hans rykte såsom skald och hans musikaliska talang förskaffade honom inträde i Londons aristokratiska sällskaper och han indrogs äfven i Prinsen af Wales' utsväfvande umgängeskrets — ett förhållande, som till *Moores* lycka dock snart upplöstes.

År 1803 erhöll han en befattning på Bermudas-öarne, men bibehöll detta embete ej längre än ett år, emedan de dermed förenade inkomsterna voro så obetydliga, att han under sitt korta vistande på dessa öar råkade i stor ekonomisk förlägenhet och slutligen måste afresa till Europa för att undkomma sina kreditorer. *Moore* nekade likväl att emottaga hjälp af sina vänner, betalade sina skulder med sin pennas alster och lyckades äfven bidraga till sina föräldrars understöd. Efter vidsträckta resor på kontinenten, återvände han slutligen till England, egnade sig helt och hållet åt sånggudinnornas tjänst, samt gifte sig 1811 med Miss Dyke ett älskvärdt, behagligt och husligt fruntimmer, som en kort tid uppträdde såsom skådespelerska på theatern i Dublin. Kort derefter bosatte han sig på ett landställe nära Ashbourne i Derbyshire, hvarifrån han flyttade till Sloperton ej långt från Devizes. Der fortfor han sedan att lefva helt tillbakadraget i landtlig enslighet; besökte dock emellanåt London och gjorde äfven åtskilliga andra utflykter. 1830 erhöll han genom Lord Melbournes bemedling en pension af 300 £ årligen och 1850, då hans helsa blifvit fullkomligt bruten och alla hans fyra barn genom döden honom frånryckta, fick *Mrs Moore* dessutom en pension på 100 £. Den utmärkte skalden slöt i början af 1852 sin jordiska bana.

Vi hafva redan omnämnt *Thomas Moores* ungdomliga skaldeförsök, nemligen hans bearbetning af *Anakreons Oden* och *Tom Little's Poems*, såsom varande af mindre betydenhet. En vida högre ståndpunkt visar han sig hafva nått såsom författare till Irländska Melodier (*Irish Melodies*), hvilka utgöra texten till de af Stevenson samlade, irländska nationalmelodier, som utkommo i tio afdelningar från 1807 till 1834. Man har med rätta kallat dessa sånger den skönaste minnesvård, *Moore* rest åt sig sjelf i poesiens historia. Djupt gripen af sitt olyckliga hemlands, smaragdöns lidande, glödande för dess naturskönhet och historiska minnen, utandas den inspirerade skalden hela sin fulla, rika själ i dessa herrliga sånger, i hvilka lust och smärta, stolthet och sorg omvexla i former fulla af hjertgripande melodier, jubla och gråta, vredgas och klaga. En verklig rörande tillgifvenhet för det arma gröna Erin bjuder honom att aflocka sitt fosterlands harpa, som han väckt ur sin slummer och återgifvit klang och frihet, de innerligaste, skäraste toner. När sånga-

ren låter dess strängar mäktigt ljuda, så sända de eldiga pilar öfver tyranner och förrädare, eller andas, öfvergående från Dur till Moll, klagoljud öfver de grafvar, som gömma stoffet af de kämpar, hvilka fallit för friheten och fosterlandet. Bland *Moore's* öfriga lyriska poesier måste man med bifall nämna *Sacred Songs* och *National airs*.

Den patriotiska vrede, som flammar i många af hans sånger, hade fört skalden in på en bestämd opposition mot det herrskande, Irland förtryckande, regeringssystemet och förmått honom att fatta satirens skarpa griffel, för att med hvassa drag teckna den engelska Toryismens politiska despotism och sociala förruttnelse. Han utgaf sina satirer under namn af *Thomas Brown*. De anmärkningsvärdaste äro *Intercepted letters from the Twopenny postbag* (1810) och de mycket roliga: *Letters of the Fudge family in Paris* (1818). *Moore* använde likväl icke hela sin tid på "satirens ättiksfabrik", utan offentliggjorde ett år före den sistnämde skriften sitt poetiska mästerverk.

Detta är *Lalla Rookh*, en orientalisk Romans, bestående af fyra poetiska berättelser, kring hvilka en kort, på prosa skriven, kärlekshistoria sluter sig som en vacker ram. *Lalla Rookh*, dotter till Indiens beherrskare, är förlofvad med kronprinsen af Bucharjet. Ett glänsande följe kommer till Delhi för att ledsaga bruden till hennes förlofvade. Vid rastorterne underhåller en ung Bucharisk poet prinsessan med berättelser, hvarigenom han vinner hennes hjerta, under det han af Harems kammarherre *Fadladeen* (i hvilket person *Moore* persiflerar kritikasterne) måste låta sig kritiskt fördömas. Vid resans slut visar det sig till *Fadladeens* stora förvåning, att *Feramorz* och den furstliga brudgummen äro en och samma person och historien slutar med fröjd och jubel.

De fyra sagor *Feramorz* berättar, äro: *Den bestöjade Propheten af Khorassan*, *Paradiset och en Peri*, *Eldsdyrkarne* och *Harems ljus*. Den skönaste af dessa orientaliska Romanser är *Paradiset och en Peri*, den mest storartade *Eldsdyrkarne*. Öfver den förra har *Moore* utgjutit den ljufvaste färgglans af sitt oesterhärmliga poetiska måleri, som ofta genom få penseldrag vet att skapa bilder, hvilka verka underbart genom hemliga kontraster; den senare har hela tjusningen af Occidentalisk romantik, midt i Orienten, utan att utplåna lokalfärgerna, hvilkas trohet en kännare, sådan som Byron, entusiastiskt prisar. Ännu i ett annat afseende är *Eldsdyrkarne* högst betydande. Detta förträffliga skaldeverk visar att den engelska romantiken tagit en riktning, som ställer den öfver Schlegels och Fouqués romantik, då den, i stället för att, som

den senare, dröja fången i medeltiden, använde sina rika medel att på konstnärssätt framställa det moderna frihetsmedvetandet. Moores andra större dikt, *Englarnes kärleksöden* (*The Loves of the Angels*, 1823) hvars ämne stöder sig på ett uttryck i Genesis 6 kap., *) har äfven orientalisk colorit, men är kanske för lång och förlorar sig nog mycket i reflexion för att gå upp mot *Lalla Rookh*. Man kan äfven med skäl anmärka mot denna dikt, att den saknar den renhet och skärhet, som man kunde fordra af ämnet, att englarna låtit väl mycket af jordens stoft nedfläcka sina hvita vingar och att den därför ej tillfredsställer läsaren. Skildringarnes behag och versens musik äro dock äfven i denna dikt beundransvärda. Jag erinrar blott om det sköna stället:

"Now, upon Syrias land of roses,
Softly the light of eve reposes,
And like a glory, the broad sun
Hangs over sainted Libanon,
Whose head in wintry grandeur towers
And whitens with eternal sleet,
While summer in a vale of flowers
Is sleeping rosy at his feet."

Moores ditaktiskt sentimentala roman, *The Epicurean* (1827) är en underlig produkt, hvars totalintryck på intet sätt är tillfredsställande. Äfven dikten *Alciphron*, som varierar samma thema, i form af poetiska epistlar, röjer intet framåtskridande hos skalden, som måtte känt sin diktarådra uttömmas då han med förkärlek vände sig till prosan. Framställande Irlands rättvisa klagan öfver den engelska förvaltningen, skref han Memoir-romanen, *Memoirs of the life of Captain Rock* (1823) och sysselsatte sig sedan ifrigt med historiska studier öfver Irland, och frukten af detta arbete framlade han i sina *Memoirs of Lord Edw. Fitzgerald* och sin *History of Ireland*

Såsom Biograf utmärkte sig Moore genom lefnadsbeskrifningen öfver *R. B. Sheridan*, men till oersättlig förlust för litteraturhistorien, uppbrände han ett manuscript, innehållande *Byrons* memoarer, hvilket denne store skald efterlemnadt åt sin vän, med tillåtelse att publicera detsamma. Byronska familjens småaktiga stolthet satte sig deremot och för att tillfredsställa denna förstördes dessa dyrbara minnen på ofvannämnde sätt. De af Moore utgifna *Letters and Journals of Lord Byron, with notices of his life*, (1830) äro otvifvelaktigt af stort intresse, men ersätta likväl ej denna förlust. Beklagligt för Moores ära är utgifvandet af hans bok: *Travels of*

*) Ett ämne, som äfven Byron behandlat.

an *Irish Gentleman in search of Religion* (1833), ty dess, med glänsande sophistik, fernissade kärna tyckes blott vara en trångbröstad catholicism. Man ser, att *Moore* på det hela, i det väsentliga af sin utveckling, ej kommit längre än till romantiken, och han kan sägas bilda öfvergången från *Scott* till *Byron*.

Hans arbeten kunna indelas i fyra grupper: Romanser, Andliga sånger, Nationalmelodier, hvaribland äfven lekande och humoristiska stycken samt Biografier och andra verk på prosa. Bland dessa ega vi en förträfflig svensk öfversättning af *Lalla Rookh*, gjord af *L. Arnell*, hvaraf andra upplagan nyligen utkommit. *The Loves of the Angels* finnes äfven öfverflyttad på vårt modersmål, men denna öfversättning lär dock lemna mycket öfrigt att önska. Deremot har *Docenten Nyblom* inlagt stor förtjenst, då han riktat vår litteratur med *Moore*s Irländska melodier, och åt dem af våra läsare, hvilka ej hafva tillfälle att njuta af originalets skönheter, rekommendera vi denna öfversättning, såsom både lyckad och trogen. Vi göra oss ett nöje att derur anföra följande stycke, kalladt:

Farväl till min harpa,

Mitt hemlands dyra harpa, ur mörker upp jag tog dig;
Den kalla »tystna'ns kedja» re'n länge kring dig hang,
Då stolt, min egen harpa, ur fjettrarna jag drog dig,
Och sång om ljus och frihet från dina strängar klang.
Den varma kärleksvisan och glädjens muntra sånger
Ha väckt hos dig en genklang, så djup, så innerlig,
Men sorgens tunga suckar dig fyllt så många gånger,
Att än i fröjdens stunder de smyga tyst från dig.

Mitt hemlands dyra harpa, farväl med dina toner!
Den krans, som nu vi binda, skall bli vår sista sång.
Gå, slumra in i solsken från ärans ljusa zoner,
Tilldess en hand mer värdig än min dig rör en gång!
Om älskarn eller krigarn, om landets vän jag tjusat,
Den äran dig tillhör, du eldat håg och sinn.
Jag var ju blott lik vinden, som öfver strängen susat
Och all den vilda skönhet, jag väckte — den var din.

Några utmärktare sångperlor ur de Irländska Melodierne äro: »Gå dit äran kallar!» »Stridssång.» »O tänk ej mitt hjerta är alltid så gladt!» »Till musiken! Sjung.» »Välkommen.» »Hon är långt från sitt land.» »Tro mig.» »Då han som dig dyrkar.» »De känna mig ej.» »Ensam.» »I lefnadens morgon.» »Erin.» »Sommarens sista ros» m. fl.

Bland Moores mindre stycken hafva vi utvalt några, hvaraf vi erbjuda våra läsare en öfversättning. De tre första äro hemtade från hans *Sacred Songs*, den fjerde tillhör samlingen *Tom Little's poems* och de två sista *National airs*. De båda sistnämnda hafva för oss det egendomliga intresse, att de äro skrifna till svenska melodier.

DEN BEFRIADE DUFVAN.

Der Guds ande är, der är frihet.
Pauli 2 Corinth. 3: 17.

När dagen klar i östern gryr
Och dimman lättat har;
Befriad dufvan hemåt flyr
På snabba vingars par.
Ej lockar henne lundens sus,
Ej andra foglars fröjd,
Hon sväfvar upp mot solens ljus *)
Till målets sköna höjd.

O Gud, må så min själ till Dig,
Från synd och sorger fri,
Högt öfver jorden höja sig,
Och Din för evigt bli!
Ej lockton, irrsken fångsla må
Min själ när hem hon far,
Din frihet säll jag njuter då,
Din nåd mig lyser klar.

ENSLIG GUDSTJENST.

Mitt altar blommig gräsbädd är;
Mitt tempel skogens löfvalf här.
Rökoffret — alpluft frisk och skön
Och tysta tankar hjertats bön.

*) Det är bekant att breldufvan flyger högt för att öfvervinna alla hinder mellan henne och det mål dit hon far.

Min psalmhör havvets vågor bli
 När än med hymners harmoni,
 Än suckande ett Amen blott
 Min lugna strand de sakta nått.

En skuggrik plats, med utsigt fri,
 Mitt ljufva bönkapell skall bli
 Och stjerneögon, endast de,
 Min stilla gudstjenst der få se.

Din himmel, Gud, så ljus och skär,
 Den helga läroboken är,
 Der jag i eldsdrag läsa skall
 Ditt stora undransvärda kall.

Din vrede uti åskans dån,
 Predikar för mig fjerran från,
 Din nåd i himlens azur ler,
 Och genom molnen jag den ser.

I allt hvad skönast skapadt är,
 Från blommans knopp till stjernors här,
 Förnimmer jag härnere re'n,
 En stråle af Ditt gudomssken.

Ja intet här så mörkt kan bli,
 Att ej Din kärlek röjs deri,
 Och därför troget bidar jag
 Den stund Du natten gör till dag.

ST. AUGUSTIN TILL SIN SYSTER.

O hulda, renal Blif dufvan lik,
 Som flyger enslig till lummig vik
 Och badar snöhvita vingars par,
 Från stoftet skära, i böljan klar;
 Der, om en hotande falk är när,
 Han röjs af spegeln, hon varnad är,
 Och förr'n den mörke sitt offer tar
 Hon snabb mot solljusa höjden far.

Blif from och trogen, blif dufvan lik,
 O hulda, rena, mitt hopp ej svik!

Den helga skriften, Guds eget ord,
 Den enda källa, som gifs på jord,
 Der själen släcker sin törst och ser
 Hur himlaljuset hit strålar ner,
 Dröj der du ljufva, med blygsam håg
 Och två dig ren i dess djupa våg;
 Men om en frestelses skugga far
 Och skymmer ljuset i spegeln klar,
 Fly upp mot himlen, var dufvan lik,
 O hulda, rena, mitt hopp ej svik!

TANKE PÅ HAFVET.

Likt böljan, som i månens ljus,
 Än höjer fri och stolt sitt bröst,
 Än ilar fram med högljudt brus
 Än sjunker ned med bruten röst,

Så menskan, som af sorg och fröjd
 På tidens haf i vaxling rörs,
 Än sänkt än ryckt till sällhets höjd,
 Mot evigheten pröfvad förs.

NÄT OCH BUR. *)

Kom', vackra flickor, lyssnen vid er söm,
 Nu till min enkla visa;
 En tår, ett leende, en suck så öm
 Skall mig ert bifall visa!
 Att kärleken i dag mitt ämne är,
 Det sen J säkert gerna,
 Men mins att sanningen i bildspråk klär
 Sitt tal, likt Österns tärna.

Kom', flickor därför, lyssnen vid er söm
 Nu till min enkla visa;
 En tår, ett leende, en suck så öm
 Skall mig ert bifall visa!

*) Skrifven till en svensk melodi.

Skön' Anna binder nät och öfvar sig
 Att Amoriner fånga,
 Men — märken väl — hon vill ej nöja sig
 Med *en* — hon vill ha många.
 När stolt hon skryter med sin goda tur —
 Sin fångst knappt räkna hinner —
 Den milda Ebba flätar tyst en bur,
 Nöjd om blott *en* hon vinner.

Kom', vackra flickor, lyssnen vid er söm
 Till denna enkla visa;
 En tår, ett leende, en suck så öm
 Skall mig ert bifall visa.

Skön' Anna trotsigt ler, men inom kort
 Ur nätets maskor svaga
 Fly alla kärleksgudar skälmska bort,
 Ej hjälper att dem jaga.
 Så ytterst fint hon nätet bundit har
 (Hon trodde det var susen!)
 Att ej en enda det kan hålla kvar,
 Fastän det fångat tusen.

Kom', vackra flickor, lyssnen vid er söm
 Till denna enkla visa;
 En tår, ett leende, en suck så öm,
 Skall mig ert bifall visa.

"Så går det!" tänkte Ebba tyst och grep
 Sitt lilla starka fångsel
 Och flux en liten Amorin hon knep
 Samt slöt så burens stängsel.
 Det lär er, kära flickor, märken det,
 Om J på villbråd luren,
 Visst lätt och roligt är att knyta nät,
 Men säkrare är buren.

Nu, flickor, vid er söm J lyssnat ha'n
 Till slutet af min visa,
 Utaf skön Annas öde varning ta'n,
 Som Ebba varen visa!

NÄR AMOR VAR BARN. *)

När Amor var barn och sprang lekande kring
 Bland blomstren i sommarens lund,
 En morgon i dalen bland löfträdens ring
 Han leende dröjde en stund.

I löfsalens skugga en källa rann opp,
 Knappt röjd utaf sol-ljusets glans,
 Högt öfver den — dithängd af *nöjernas* tropp —
 Der lyste en doftande krans.

Han ville den fånga och sträckte sig opp,
 Men ack! föga anade han,
 Att *sorgen* med bittraste tårar fyllt opp,
 Den källa der nedanföör rann.

När slutligen kransen med brinnande håg
 Han grep — föll den sönder — och se!
 Ned sjönk den i saltmängda tårkällans våg,
 I djupet af smärta och ve.

Den kransen bär Amor båd' nätter och dar'
 Och fastän den skimrar så glad,
 Det säges, att tårdaggen än ligger kvar
 Bland rosornas knoppar och blad.

Skizzer från andra sidan Atlanten.

I.

CHARLESTON.

Charleston, Palmettostaden, såsom den kallas i Södern, **) har nu ådragit sig den öfriga världens uppmärksamhet derigenom att den framstått såsom utgångspunkten för den rörelse, hviken redan faktiskt beredt den Nordamerikanska unionens upplösning. För många af våra läsare torde denna stad vara föga bekant mer än till namnet, och en, om äfven blott flyktig, blick ditin, skall derföre kanske för dem ej vara utan sitt intresse.

*) Äfven skrifven till en svensk melodi.

**) I Nordamerikas fristater åtskiljas vanligen Norra och Södra staterna genom uttrycken Norden och Södern (North and South).

Grundlagd af engelska kolonister för omkring tvåhundra år sedan, är *Charleston* en af Nord-Amerikas äldsta städer och säkerligen en af de mest aristokratiska. Den räknar bland sina innevånare flera familjer, härstammande från fransyska Huguenotter hvilka flyttade från sitt fädernesland vid Nantesiska ediktets upphäfvande 1686, och namnen Ravenel, Peronneau, Manigault, de Sausure, Legaré m. fl. påminna ännu i dag om fransyskt ursprung. Ättlingarne af dessa ädlingar innehafva nu en aktad och ansedd ställning i samhället, samt hafva utan tvifvel bidragit till den förfining i seder och sällskapston, den chevalereska anda, som utmärker ej allenast *Charleston*, utan ock hela Södra Carolina framför unionens öfriga stater. I detta hänseende erkänna Carolinerna endast Virginierna för sina jemlikar; dessa senare räkna sina anor från de första kolonisterna, hvaraf många tillhörde gamla och i England ansedda familjer, äfvensom från hjeltarne under frihetsstriden, och de tala ej utan stolthet om sina ättfäder. Man finner häraf att äfven republiken ej saknar sin börsaristokrati (och än mindre sin penningararistokrati); dock kan man knappast ogilla den familjestolthet, som uttalar sig i dessa ord: »ingen med detta namn har någonsin varit känd för att begå en låg, en oädel handling.»

Charleston reser sig ur hafvet såsom ett annat Venedig och påminner genom sitt flacka läge, sin vattenomgifning, om nämnda stad, ehuru de i andra afseenden äro hvarandra mycket olika. Den är byggd på en lång, smal halfö, bildad af tvenne floder, *Ashley* och *Cooper*, och är sålunda på tre sidor omgifven af vatten. Också har den en förträfflig hamn, hvars inlopp dock försvåras af en stor sandbank, som ligger på något afstånd från staden och hvilken en af dit ankommande skepp kan passeras annat än vid högt vatten. Djupgående fartyg äro sålunda alldeles utestängda från staden, men man har talat om medel att undanröjda dessa svårigheter, i hvilket fall *Charlestons* handel visst skulle vinna betydligt. Den är likväl i sitt nuvarande skick den förnämsta handelsstaden vid Atlantiska kusten söder om Potomac.*)

Då man nalkas från sjösidan, passerar man till venster öarna *St. John*, *St. James*, och *Morris* och till höger *Sullivan's island* hvilken utgör en angenäm sommartillflykt för Charlestonboerna, de de njuta af friska hafsvidar och hafsbad. På den sistnämnda ö ligger en fästning, *Fort Moultrie*, ryktbar sedan revolutionstiden då några hundra odisciplinerade skarpskyttar der försvarade sig mot en ej obetydlig Brittisk flottilj och nästan tillintetgjorde

*) En flod, som utgör gränsen mellan Virginien och Maryland.

densamma. Midt i farleden mellan Sullivan's' och James islands, reser sig den på en sandrefvel uppförda, i åttkant byggda, nya, starka fästningen, *Fort Sumter*, som nu utgjort ett Erisäpple för Södern och Norden samt för ej länge sedan blifvit intagen af Separatisterna. Äfven på James' island ligger en fästning, *Fort Johnson*, och närmast staden ser man än en annan, *Castle Pinckney*, likaledes byggd på en sandrefvel, så att Charleston förefaller väl befästadt från sjösidan. Och nu utbreder sig staden för åskådarens blickar och det måste medgifvas att den för en nordbo företer ett ganska egendomligt utseende, särdeles om årstiden är något framskriden, hvilket var fallet, då jag första gången besökte den. Vi voro då i slutet af October och min förvåning nästan stegrades till hänryckning vid åsynen af höga buskar af Nerium Oleander, öfverhöjda med blommor, och af de yppiga törnrosor, som ännu smyckade trädgårdarne. Man kan egentligen ej kalla *Charleston* en välbyggd stad, jemnförd med andra af Unionens städer, emedan gatorna i allmänhet äro smala och ganska få byggnader utmärkta för sin arkitektur. Den bär dock en sydländsk pregel, emedan de flesta boningshus äro försedda med verandahs eller piazzor, garnerade med vackra klängvexter, samt dessutom ega det förtjusande bihanget af en täck och väl värdad trädgård. Husen äro i allmänhet ej stora, ty i likhet med sina engelska förfäder, bebor äfven i Amerikas städer för det mesta hvarje familj sitt särskilda hus. På de större gatorna, såsom *Broad-*, *Meeting-* och *Kings-street*, hvaraf de tvenne sistnämnda äro de egenlige handelsgatorna, ser man dock hus af ej ringa höjd, men dessa begagnas egentligen till magasin.

Kings-street, ehuru betydligt smalare, är dock längre än de båda andra gator, som jag omnämnt. Den genomlöper nemligen hela staden och utgör en sträcka af omkring $\frac{1}{2}$ sv. mil, samt utmärker sig för mängden af granna och lysande butiker, här ordnade med en glans och yppighet, förenad med ordning och bekvämlighet, hvarom vi här i Sverige knappast hafva en aning och hvarmed butikerna i Europas största hufvudstäder knappast kunna tälla. *Kings-street* är för öfrigt en af den fashionabla verdens promenadplatser, och känner man sig trött och matt af dagens hetta och ansträngningar, har man ett förträffligt tillfälle att vederqvicka sig i de många små *Ice-cream-shops* (svarande emot våra caféer eller schweizerier, ehuru egentligen endast glacer och tårtor der försäljas, hvarföre de ock mest besökas af damer), som man öfverallt påträffar. Då hettan under sommardagarna är så stark, att inga fruntimmer våga sig ut förrän solen sjunker i vester, är det först

omkring 6-tiden det egentliga lifvet på *Kings-street* tager sin början. Den förut jemnförelsevis folktomma gatan framvisar då en ganska vacker anblick, dess trottoirer uppfyllas med sköna damer *) i ljusa, eleganta dräkter och alla försedda med den här så outhärliga solfjädern, hvarför en nordbo skulle kunna tro att de nyss utkommit ur en ofantlig balsal, för att på några ögonblick hemta frisk luft. Vackra, fint konstruerade åkdon upptaga gatans midt och bilda en rörlig fil så långt ögat kan nå, då den herrliga aftonen lockar mången utom staden, för att bättre njuta den vederqvickande svalka hafsvinden sprider. Batteriet, en vid hafvet nyligen anlagd promenadplats, planerad och planterad med unga träd, utgör äfven en tillflykt för de under dagens hetta instängda Charlestondamerna, och för barnen, som der hafva sitt egentliga tillhåll och muntert tumla om på gräsplanerna eller springa omkring på de breda gångarne.

För öfrigt är Charleston ganska fattigt på vackra allmänna platser, men dess innevånare finna ersättning för denna brist i sina täcka, smakfulla trädgårdar, lustplatser för dem, hvilka ej älska att blanda sig i människohvimlet. Såsom jag redan omnämnt, har ej heller Charleston mycket att framvisa i afseende på publika byggnader med större arkitektoniska anspråk, men denna stad är, liksom de flesta amerikanska städer, väl försedd med kyrkor, i betraktande af dess folkmängd, som kanske uppgår till 65,000. De mest ansedda och troligen de äldsta Kyrkorna äro *St. Michaels* och *St. Philips*, båda tillhörande den Anglikanska bekännelsen. Episkopalerna hafva äfven flera andra kyrkor, bland hvilka jag nu erinrar mig *Grace-* och *St. Peters*. Denna senare är ett litet vackert tempel, omskuggadt af lummiga träd, och för mig förenadt med det dyrbara minnet af en kär landsmaninna, den i många afseenden utmärkta, alltför tidigt bortgångna Emilie H., som der under flera år spelade orgeln. Midtemot på andra sidan om gatan, låg hennes täcka, väl ordnade, lyckliga hem. Det var det första hem min fot beträdde i den nya veriden och jag minnes så väl hur ljuft det var mig att vistas der, att se de lyckliga makarne, de glada älskliga barnen, den smakfullt ordnade intériuren af den lilla boningen, som omgafs af en trädgård, doftande af herrliga rosor, jasminer och azaleor, den blyga luktviolen icke förglömmades. Många år hafva ej förgått sedan dess, men huru

*) De amerikanska fruntimren äro i allmänhet utmärkta för sin skönhet; regulerade anletsdrag och vackra ögon äro ingalunda sällsynta; grazie är deremot en bland dem ej så vanlig gåfva.

förändradt är ej allt inom denna familj! Moderns sista jordiska hviloplats reddes bland blommor på *Columbia* kyrkogård och faderns stoft gömdes för ej längesedan bland kullarne, hvarpå staden *Memphis* är belägen vid Mississippi-stranden, och de fyra glada, så ömt älskade och omhuldade barnen ega nu ej annat jordiskt stöd än sin 61-åriga mormor.

Förlåt mig, min läsare, om minnet och saknaden förmått mig att göra en afvikelse från mitt ämne, men kanske skall du med mig erfaras en känsla af varmt deltagande för de arma fader- och moderlösa barnen af landsmän i ett fremmande land, kanske skall du, om du kan, göra än mer för dem?

Men vi återvända till *Charlestons* kyrkor, bland hvilka utan tvifvel den nya Katholska Kathedralen, helgad åt St. John och St. Finbar, är den utmärktaste. Den är en vacker byggnad i normannisk-göthisk stil, om jag ej mistager mig, och har rikt målade fönster. Bland Protestanterna i Amerika råder i allmänhet mycken hätskhet mot »papisterna,» såsom katolikerna vanligen kallas. Orsaken dertill får kanske tillskrivas de förföljelser, som dessa fordom anställde mot Protestantismens anhängare, hvilka slutligen lemnade hus, hem och fädernesland, för att i en annan verldsdel fritt kunna dyrka det Högsta Väsendet i enlighet med sin öfvertygelse. Amerika erbjöd dem då en fristad och i dess skogar uppreste Huguenotter och Puritaner sina tempel, utan att vidare störas af fanatismen och bigotteriet, men sitt hat mot förtryckarne lemnade de i arf åt sina efterkommande, och svårt är det för dessa att ötvervinna sin ovilja mot en Romersk-katholsk trosbekännare. Det påstås dock, att Katholicismen på senare år gripit mycket omkring sig i Förenta Staterna och att dess anhängare i alla Unionens större städer uppfört nya dyrbara kyrkor; motarbetande af det romerska inflytandet var också ett af de ändamål, för hvilket det bekanta *Know-nothing*-förbundet organiserade sig.

Baptisterna ega fyra kyrkor i *Charleston*, bland hvilka en nyligen uppförd i normannisk stil mest utmärker sig. Prestbyterianerna hafva ock tre eller fyra, deribland *Circular Church*, så kallad, i anseende till sin form, ty dess inre består af en stor, fullkomligt rund sal, omgifven med läktare. Dagen kommer uppifrån genom en vacker kupol, hvilken under aftongudstjensterna upplyses af en talrik mängd gaslågor, som, i förening med andra rundt omkring kyrkan anbragta gaslågor, sprida ett bländande sken. *Circular church* tillhör egentligen *the Independants* (de oberoende), en utgrening af Prestbyterianska kyrkan, från hvilken den endast skiljer sig i afseende på kyrkostyrelsen. Hos Presbyterianerna styres nem-

ligen församlingen af Presbyterer eller s. k. äldste, då deremot de oberoende styra sig sjelfva.

Äfven Unitarierna hafva här en kyrka, hvilken för ej länge sedan blifvit reparerad och nu är ganska vacker. Den är i Göthisk stil och inuti rikt ornerad, kanske nästan för mycket. Dessutom finnas Methodist- och Huguenott-kyrkor, samt äfven en Synagoga.

Bland *Charlestons* publika byggnader märkas: gamla och nya tullhuset — det senare, i italiensk stil och till större delen af marmor, företer ganska vacker anblick; vidare några banker, flera rätt ståtliga hôteller, bland hvilka Charleston hôtél står främst i arkitektoniskt hänseende, en militär-akademi, barnhuset och Ropers hospital. Barnhuset är en ganska stor byggnad, belägen på en öppen plats och omgifven af träd och blommor. Det är en vacker stiftelse der 200 å 250 barn af båda könen uppfödas; det har äfven sitt eget lilla kapell. Ropers hospital är äfven grundadt af människokärleken för att vårda och omhulda lidande likar, utan afseende på trosbekännelse eller nation, enligt stiftarens, *Mr Ropers*, uttryckliga önskan. Det är äfven en stor och vacker byggnad i ny italiensk stil med torn och piazzor, der convalescenterna kunna njuta af frisk luft och återkommande helsa. *Charleston* har också en högre lärdomskola — *Charleston College*, som dock ej är så betydlig, emedan det anslag, som staden kan gifva densamma, ej tillåter dess utvidgande; också tillhöra dess lärjungar egentligen staden och dess grannskap. Södra Carolinas egentliga högskola är belägen i *Columbia*, statens hufvudstad. I *Charleston College* finnes dock ett vackert och väl ordadt museum, bland hvars märkvärdigheter jag måste nämna ett verkligt hafsvidunder, en s. k. djefvulsfisk (devil-fish), som för några år sedan fångades i *Charlestons* hamn. Vid den instängning, som omslöt detta oformliga djur, stannade jag helt förvånad, oviss om det borde klassificeras bland däggdjur, foglar, fiskar eller amphibier. Det tyckes på sätt och vis tillhöra dem alla och liknar dock ingen. Det är likväl en medlem af fiskarnes stora familj, tillhörande släktet *Cephaloptera* (Rocka). Denna besynnerliga fisk, som kan sägas ha både vingar och svans, är omkring 10 fot lång; vingarne, d. v. s. fenorna, som han kan röra efter behag, hålla 17 å 18 fot från den ena spetsen till den andra och medelst dessa rusar han hastigt fram i vattnet eller kastar sig högt upp i luften; svansen, liknande en orm, är af ungefär 6 fots längd; den halfmånsformade munnen är 3 fot bred och gapet lärer nästan sträcka sig genom halfva kroppen; på ömse sidor om munnen sitta tvenne horn, ett slags trefvare, hvarmed

han fångar och i munnen inför små fiskar och sjödjur — större kan han ej svälja, emedan svalget är jemnförelsevis litet; tänderna äro mycket små och inuti munnen är han försedd med tiodubbla silar; ögonen äro stora och utstående samt på fyra fots afstånd från hvarandra; färgen är grumlig svart på ryggen, hvit med stora grå fläckar under buken.

Denna vår beskrifning på den vidunderliga djefvulsfischen, torde för dem, som ej sett den, förefalla lika fabelaktig, som berättelserna om den stora sjöormen. Denna fisk existerar likväl verkligen och är, oakadt sin oformlighet, ett ganska lifligt och rörligt djur, som stundom roar sig med att göra riktiga kullerbyttor i vattnet, stundom med hornen fattar tag i ankartrossen till någon liten farkost, hvilken han sedan med största hastighet helt oförmodadt låter göra en extra tur på en à två eng. mil, ofta till stor förskräckelse för den derpå obereddade besättningen. Den här ofvan omtalade djefvulsfischen fångades på det sätt, att han insnärjt sig i ett tåg, tillhörande en skonert liggande nära Sullivans ö. Skonerten, hvars besättning var sysselsatt att bortföra lasten i en pråm, var med ett tåg fästad vid ön. Detta tåg hängde helt slakt några fot nedom vattenytan, men plötsligt märkte man, att skonerten aflägsnade sig från land, och vid undersökning om orsaken dertill, befanns att en djefvulfisk fastnat i tåget. Man försökte genast att fånga den, men detta lyckades först efter fem timmars oafbrutna ansträngningar och sedan fisken dragit skonerten mellan 4 och 500 alnar. Under sina fåfänga bemödanden att undkomma, hade fisken endast lindat tåget upprepade gånger omkring sin kropp, hvarigenom han slutligen föll ett offer för sina egna upptåg.

Som de exemplar af djefvulsfischen, hvilka blifvit fångade vid Södra Carolinas kust, tyckas tillhöra ett särskildt species, har man föreslagit att kalla detta *Cephaloptera Elliotti*, såsom en artighet mot *M:r W. Elliott*, hvilken utmärkt sig som en lycklig och nitisk fångare af detta djur, om hvars vanor han lemnat flera intressanta upplysningar. Vi anföra efter honom följande:

»Vid flodtiden närma sig vanligen dessa fiskar land, för att i de grunda vikarne, der små fisk samla sig, söka sin föda, och man märker deras närvaro derigenom, att vingpetsarne stundom höja sig obetydligt öfver vattnet. Denna rörelse är så hastig och fogelik att ingen, som en gång sett den, kan misstaga sig derpå. Ibland, men ej ofta, kan man nalkas fisken tillräckligt nära, under det han intager sin måltid, för att harpunera honom, dock har man bättre tillfälle dertill, när han efter dess slut åter beger sig ut på djupet. Han börjar då en serie af de besynnerligaste kullerbyttor,

och framter ett i sanning eget skådespel. Först ser man trefvarne sticka upp ur vattnet, sedan den hvita buken (han ligger då på rygg) och slutligen svansen. Derpå dyker han ned för några sekunder, men upprepar den förut beskrifna rörelsen flera gånger. Stundom ske dessa kullerbyttor helt och hållet under vattnet och upptäckas då genom den kokande rörelsen på vattenytan. Ofta har man ingen annan ledning för harpunen, men har dock lyckats nå fisken på tolf fots djnp.

»Då man träffat honom, rusar han vanligen bort med största hastighet så långt tåget, hvarmed harpunen är fästad vid båten, räcker, och drager sedan farkosten med sig, ofta med större fart än angenämt är för besättningen. Den försigtige harpuneraren låter honom fortfara sålunda en stund för att derigenom utmatta honom och drager honom sedan sakta och varligt upp till vattenytan. Dermed är dock ej kampen slutad, ty än fordras flera harpunstygn för att döda honom och fastän svårt sårad kämpar han modigt för sitt lif, slår med vingarne och dyker till djupet, der han stundom förblifver flera timmar till dess krafterna öfvergifva honom. Jag har till och med sett en djelvulsfisk, som fått tre harpuner och lika många lansar i kroppen, frigöra sig och undkomma, och en gång blef jag med tre andra båtar i släptåg bortförd ej mindre än 25 (eng.) mil af tvenne dylika. Denna jagt är ej utan fara, och harpuneraren behöfver ett snabbt öga, en öfvad hand och mycken kallblodighet; förlorar han sin sinnesnärvaro, blir båten lätt insnärjd i repet och är under fiskens första, våldsamma rörelser utsatt för stor fara.»

Bland de egendomligheter *Charleston* erbjuder för en nordbo, måste jag också nämna dess *Market*, en lång byggnad, hvilken motsvarar våra salutorg. Den innehåller flera afdelningar, der matvaror hållas till salu och dit stadens herrar — ej fruarne såsom hos oss är händelsen — hvarje morgon gå för att proviantera för dagen. I midten är en gång och på ömse sidor deraf stå säljarne vid sina bord. I de tvenne första afdelningarne försäljas alla slags färskt kött, fläsk och vildbråd; i de följande finner man fjäderfä, ägg, frukt och grönsaker och i den sista, som ligger nära sjön, fisk, krabbor, räkor och ostron. Under morgonens första timmar råder der en liflig rörelse och det hela framter då en ganska brokig och pittoresk anblick, isynnerhet grönsaksgångarne, der tomattoes, högröda och glänsande, uppstapplade i små pyramider, omvexla med ochra (en särdeles omtyckt produkt ur växtriket), söt potates (*Convolvulus batata*) squash (ett slags ganska smaklig pumpa), rödbetor, persikor, ägg, &c., stora högar af meloner och vattenme-

loner icke förglömmas. Försäljerskorerna äro alla negrinnor eller mulattskor, som le helt vänligt och skrattande, visa sina hvita tänder, då man tilltalar dem. Kl. 12 på dagen är åter platsen öde, sopad och rengjord till följande morgon, då samma hvimmel återkommer. Äfven Lördagsaftnarne hålles der marknad, emedan alla då skola förse sig med förråder för den stundande sabbathen, och upplyst af gaslågor, förefaller det skådespel, som der erbjuder sig än lifligare och pikantare. I grannskapet af *Market*, så väl som öfverallt på *Charlestons* gator, förvånas fremlingen vid åsynen af en stor, kalkonen liknande, men något mindre och vida fulare fågel, som spatserar fullkomligt ogenerad och ostörd omkring. Denna fogel är den i Amerika så kallade »turkey-buzzard»^{*)}; ett slags gam, hvilken gör Charleston-boerna en väsentlig tjänst, i det den förtär allehanda afskråde och orenlighet på stadens gator. Han är också i Charleston snart sagdt fridlyst, emedan det vid 5 dollars vite är förbjudet att döda en dylik, och ett mindre bötesbelopp är stadgad för den, som skrämmer eller ofredar dessa, renligheten befrämjande foglar.

Innan vi lemna *Charleston*, torde jag få inbjuda mina läsare på en liten utflykt till *Magnolia cemetery*, en för ej så många år sedan anlagd begravningsplats i stadens närhet. Denna Guds-åker, för att begagna oss af Tyskarnes vackra uttryck för de dödas stad, har ett särdeles vackert läge på stranden af *Cooper river*. Afskild från stadens buller och äflan, talar den mäktigt till sinnet om slutet för människans vandring och möda, hviskande en fridshelsing till det oroliga, kämpande, aldrig fullt tillfredsställda menniskohjertat.

Vi följa *Kings-strëet* och då vi uppnå stengatans slut, befinna vi oss på en god och för resande ganska bekväm plankväg, som sträcker sig 4 à 5 eng. mil utom staden, emedan landsvägen der

^{*)} *Cathartes Aura*, Linn, förekommer i Norra Amerika, från Texas till Pennsylvanien. Till färgen är den svartbrun, men öfre delen af halsen och hufvudet äro nakna och fjäderlösa, samt af en högröd färg. Den lefver af döda djurs kroppar och afskråde och har ett obehagligt utseende och läte. I anledning af dess likhet med kalkonen (turkey), och dess engelska namn, berättas följande anekdot. Under sitt vistande i Förenta Staterna yttrade Prins Jérôme Napoleon en gång till en amerikanare, som var hans gäst: »Men var då god och säg mig, min herre, på hvad sätt man här anrättar le turkey buzzard. Min hofmästare har gjort många experimenter i denna väg, men aldrig lyckats att servera en smaklig rätt deraf.» Denna roffogel, som man ansåg för en slags kalkon, hade nemligen förorsakat prinsens kockar mycket bryderi, ty de måtte nu steka, krydda, ragusera, frikassera den huru som helst, bibehöll den dock naturligtvis alltid sin fräna, obehagliga smak.

är särdeles djup och sandig. Vägen är fullkomligt jemn utan ens en tillstymmelse till backe, ty landet är så slätt, att man på flera mils afstånd knappt märker en kulle, och först på ett ganska betydligt afstånd från hafvet blifver landskapet något kuperadt. Göra vi färden i början af April, kunna vi under vägen njuta af åsynen och vällukten af den gula jasminen, (*Gelseminum sempervirens*), en lian, som än kastar sina graciösa guirlander i toppen af de högsta träd, inflätar dem i tallarnes, cedrarnes, lifekens mörka grönska och betäcker med sina talrika, ljuft doftande blommor de knoppande löfträden, hvars späda blad vårsolen nyss framlockat, än dermed smyckar de täta busksnären eller låter dem krypa utefter den friska gräsmattan. Men naturen, så frikostig i dessa nejder, har äfven andra skatter att bjuda sina dyrkare och bland dessa utvälja vi ännu en, som i ej ringa mån bidrager till skogarnes försköning, neml. den herrliga Cherokee-rosen (*Rosa lævigata*), äfven en rankvext, hvilken med sina stora, snöhvita blommor och mörkgröna glänsande blad, hängande i rika draperier mellan träden, gör en särdeles vacker effekt bland de gröna löfhalvfen. Kunna vi nu tillika föreställa oss de oändliga nyanserna af vårgrönskans skiftningar, så sköna och rika äfven i norden, men mångfaldigt mera omvexlande i södern, och den yppiga rikedom af växter, som bilda hela massor af lefvande grönska, så ega mina läsare kanske en *aning* om den tjusande dräkt, hvarmed Charlestons omgifningar smycka sig under denna årstid. Fördröja vi färden ännu en månad, så hafva skogarne antagit en annan skrud och vi möta då en mängd blommande träd, samt finna alla löfträd fullt utslagna.

Men för att ej uppehålla oss alltför länge på vägen, stanna vi nu ej förr än vid *Magnolia cemetery*. Denna, så väl som de flesta andra större och väl vårdade begravningsplatserna i nya verlden, såsom *Greenwood cemetery* vid *New-York*, *Cincinnati* och *Louisvilles* kyrkogårdar, har en helt annan karakter än dylika platser i Europa. De amerikanska städernas begravningsplatser, vanligen ganska vidsträckta, likna mera herrliga parker med en mångfald af träd, gångar, kullar, sjöar och bäckar, hvaribland här och der sköna monumenter framskymta, än våra kyrkogårdar, der äfven de döda så ofta tyckas trängas om rummet. Så är det ock med *Magnolia cemetery*, der man tycker sig lustvandra i en skön park med miniatyr-sjöar och öar och en rikedom af ädla träd, til dess, här och der, ett monument, ofta af konstrikt arbetad marmor, påminner om, att detta ställe är helgadt åt minnet och saknaden. På en sida har man floden, på tvenne skog, på den fjerde landsvägen. Bland dess träd framstår den ståtliga *Magnolia grandiflora*, som det yppersta.

Detta träd är 60 à 80 fot högt, med ett utomordentligt vackert glänsande löfverk och ståtliga, snöhvita, starkt väluktande blommor, som hålla mer än ett kvarter i diameter. Dessutom märker man der den röda cedern (*Juniperus virginiana*), den vackra, ständigt grönskande lifeken (*Quercus virens*) med sina fantastiska för vinden svajande draperier af en slags grå mossor, (egentligen en parasitväxt, kallad *Tillandsia usneoides*) det täcka, graciösa fransträdet (*Chionanthus virginica*), hvars finbladiga blommor likna svajande plymer, den falska acacian (*Robinia pseudo-acacia*) med vackra ärtblommiga klasar, judasträdet (*Cercis canadensis*) med röda blomklasor, hundträdet (Dog-wood, *Cornus alba*), hvars massor af hvita blommor bortskymma de späda löfven och likna nyfallna snödrifvor, tulpanträdet (*Liriodendron tulipifera*) ett majestätiskt träd, 90 à 150 fot högt, med besynnerligt formade, liksom afhuggna löf, och grön-gula med rödt tecknade blommor, *Melia azedarach* med fina, violetta, starkt doftande blommor, gummiträdet (*Liquidamber styraciflua*) med flikiga i saltig grönska glänsande löf, acacie-trädet (*Acacia Dalibardia*) med aprikosdoftande, ljusgula blommor, liknande tofsar af rått silke, samt flera slags ekar, tallar, lönnar, almar och den ljusstammiga sycomoren. Läger man härtill de herrliga blommor, särdeles törnrosor, hvilka vid denna tid smycka grafvarne och dofta kring minnesvårdarne, så inses lätt att man knappast kan välja ett vackrare mål för sin utflykt. De utmärktare monumenterna äro ännu ej talrika på *Magnolia cemetery*, och ibland dem vill jag blott nämna ett af italiensk marmor och utsökt arbete, i förm af en göthisk tornspira med fyra nischer, innehållande allegoriska figurer, upprest af en sörjande enka till minne af hennes bortgångne make.

Jag är ej rätt säker på huruvida det tillämnade monumentet öfver *Calhoun* (Syd-Carolinare och en af unionens förnämsta statsmän) redan är uppsatt och, i så fall, om det fått sin plats på kyrkogården eller på någon af *Charlestons* allmänna platser. Orsaken hvarföre jag här omnämner det, är att *Charlestons* damer insamlat de erforderliga medlen dertill, hvilka uppgått till 30 à 40,000 dollars. Idéen att qvinnor förena sig för att resa en minnesvård öfver en utmärkt bortgången, hvars minne de önska hedra, är således ej så ny eller så oerhörd, att den, å ena sidan, är något att yfvas öfver, eller, å andra sidan, förtjent af åtlöje.

Innan jag avslutar min korta skizz, vill jag bifoga ett par lösryckta blad ur *Charlestons* folklif och väljer först till föremål derföre den 4 Juli, (the glorious fourth) årsdagen af Amerikanarnes sjelfständighetsförklaring, hvilken dag firas öfver hela unionen. Eget

nog firas detta frihetens jubileum i södern isynnerhet af slafvarne, hvilka anse denna dag som sin största högtidsdag. De äro då lediga från allt arbete och hafva tillåtelse att förlusta sig på hvad sätt de behaga. Också hvimlar *Charleston* den dagen af negrer, bland hvilka många inkomma från landet för att få sin andel i dagens nöje eller vinst. Öfverallt på gatorna ser man små bord, fullsatta med kakor, glacer, frukter, kaffe, thé, öl, limonad, o. s. v. med kulörta marketentare eller marketenterskor. Omkring dem svärma negrer och mulatter af alla schatteringar och åldrar, klädda och utstyrda på bästa sätt; qvinnorna ser man stundom i hvita eller ljusa nettelduksklädningar med garneringar, blomprydda hattar och parasoller. Deras vanliga dräkt består dock af en kattunsklädning och en brokig foulard- eller kattunsdruk, pittoreskt knuten kring hufvudet som en slags turban. Negrerna, liksom alla ociviliserade folk, äro i allmänhet benägna för grannlåt och brokiga, lysande färger.

Dagens högtidligheter börja med en slags parad af stadens milis, med stor beundran åskådad, så väl af den folkmängd, som rör sig på gatorna, som af den, hvilken samlat sig i fönster och på piazzor. Skådespelet är dock ganska farligt för den, som är van vid de Europeiska truppernas hållning och förträffliga disciplin. Uniformerna bestämmas af hvarje trupp, men de äro i allmänhet fula och smaklösa, stundom kostliga nog. De, som togo sig bäst ut, voro de s. k. Högländarne, hvilkas kostym, bestående af brokiga, rutiga plaids, gående öfver ena skuldran och knutna under armen, korta kjortlar, samt höga mössor, är ganska pittoresk. Sist kommo »ragamuffins» (ordagrannt trashankar), den delen af milisen, hvilken ej begagnar uniform, och de sågo rätt roliga ut i dräkter af snart sagdt alla färger och hattar af alla former. Musikanterna bestå af kulörta, hvilket är vanligt vid nästan alla regementen, emedan den afrikanska stammen i allmänhet har bättre öra och mer smak för musik än amerikanarne. Officerarne redo bredvid sina trupper under defileringen genom stadens gator; men som heftan redan började kännas tryckande, voro alla rätt belåtna när herrligheten var öfver. Nu drog sig större delen af stadens hvita befolkning inom hus och lemnade fritt fält åt de kulörte, till dess den vanliga qvällsringningen förkunnade, att klockan slagit 9, då de försvunno såsom genom ett trollslag. Ingen slaf får nemligen efter denna timme visa sig ute på gatorna, utan tillståndsbevis eller s. k. pass af sin egare.

Ett vackert fyrverkeri, som afbrändes på ett vid batteriet ligande fartyg, avslutade dagens nöjen. Aftonen var herrlig, en af

dessa söderns tjusande sommarqvällar, då dagens hetta mildras af en frisk hafsvind, en vind som smeker och svalkar panna och kinder med sina angenäma fläktar, utan att medföra något af den kyla, hvilken oftast förtager behaget af en nordisk sommarnatt. Tusentals stjernor gnistrade på himlahalvsvet och bland dem Skorpionens vackra konstellation med *Antares*, sitt strålande hjerta; nymånen spred en osäker halfdager öfver de jordiska föremålen och den klara vattenspegeln reflekterade de himmelska ljusen, under det dess mest aflägsna rand sammansmälte med horisonten. Från badhusets platta tak ljöd en ganska vacker musik, och en talrik, välklädd folksamling hvimlade på promenadplatsen. Men icke destomindre var allt så stilla, så fredligt, så tyst, och ingen oordning, intet ljud, inga svordomar störde qvällens frid. Man spatserade lugnt på de sandade gångarne mellan grupper af vandrare och lekande barn, man njöt af den svalkande hafsluften och stannade då och då för att betrakta de briljanta fyrverkeripjeserna, hvilka än slingrade sig såsom brinnande ormar mot den mörkblå himlen, än uppstego som strålande solar, än nedföllu som buketter af stjernor i olika färger. Slutligen levererades en sjödrabbning och i briljanterad eld framstod frihetens tempel, bärande Washingtons namn. Men af det armbågade, den hejdlösa ifver, som endast äflas att komma fram utan att det ringaste tänka på andra, de knuffningar, som hos oss utgöra ett så vanligt appendix till alla dylika förlustelser, märkte jag ej något spår. Alla voro höfliga och uppmärksamma, så mot bekanta som obekanta, och om ett fruntimmer närmade sig en god plats, som innehades af en herre, lemnade han den genast för att erbjuda den åt henne. Den aktning mot qvinnan, som utmärker amerikanaren, särdeles i de södra staterna, är i sanning ett ganska vackert karaktersdrag. Jag menar ej härmed den artighet, som egnas *individer* af det svagare könet, hvilken visst ej saknas äfven hos oss, utan den fina uppmärksamhet, som bevisas *qvinnan* i allmänhet, och som uttalar sig på mångfaldiga sätt. Den sjelfviska liknöjdhet för andra, det sjelfsväld i fruntimmers närvaro, hvaraf vi i gamla världen äfven hos unge män så ofta se exempel, vare sig i kyrkan, concertsalen eller på publika platser, skulle i den nya betraktas såsom prof på bristande uppfostran, och den, som dertill gjorde sig skyldig, förverka benämningen »*gentleman*.»

En annan festdag, som jag minnes sedan mitt vistande i Charleston, inföll i slutet af November, då en *regatta* egde rum. Det var en indiansk sommardag *) i all sin herrlighet; himlen var klar

*) Den s. k. indianska sommaren, hvilken så mycket prisas af amerikanarne, infaller vanligen i Oktober och November. Den utmärker sig för sin högblå him-

och högblå, atmosfären frisk och angenäm — ett medium mellan sommarens brännande hetta och vintervindarnes skärpa; trädgårdarne bjödo ännu på vackra buketter af törnosor, nerier och camelier, och här och der lyste höggula pomeranser och apelsiner bland sina mörkgröna, glänsande blad. Kl. 11 begåfvo vi oss till East Bay, der vi emottogos af tvenne bland arrangörerna, som hade en båt i beredskap för att föra oss till en skonert, liggande vid kapproddens mål, hvarifrån vi kunde åskåda densamma. Som ännu en timma återstod innan täflingsrodden skulle taga sin början, begagnade vi denna tid för att göra oss hemmastadda och betrakta den vackra taffa, som utbredde sig för våra blickar och som, i sanning, var värd beundran. Framför oss hade vi batteriet, hvars trottoirer voro garnerade med åskådare och erbjödo en ganska brokig anblick. Samma syn mötte våra ögon, då vi blickade mer åt höger, der också södra varfvet var fullsatt af en hvimlande människomassa. På de platta taken, på piazzorna af de hus, som vette åt strömmen, var äfven lif och rörelse, och många vackra ögon riktades derifrån på skådeplatsen för den blifvande tällingen. Denna taffans förgrund var ej den minst pittoreska delen deraf; hundradetals båtar af alla dimensioner, från den, som räknade 12 roddare, till den lilla snibbiga båt, liknande en vattenskada, hvars hela besättning utgjordes af dess i midten sittande roddare, genomkorsade den klara vattenspegeln i alla riktningar. Muntra skratsalfvor, negersånger, blandade sig med årornas plaskande i vattnet. Från södra varfvet kommo tre ångbåtar, hvaraf tvenne ej gingo längre än ett stycke på strömmen för att bereda sina passagerare nöjet att på närmare håll åskåda tällingen. Allt som tolfstimman nalkades, blef rörelsen på strömmen lifligare. De båtar, hvilka skulle deltaga i första rodden och kallades första klassens, rodde upp och visade sig samt kommo till vår skonert, der de erhöillo små flaggor, som uppsattes i aktern. De voro tre, nemligen: *Charles A. Lamar*, 50 fot lång, byggd af ask, omålad, med tolf roddare, klädda i hvita ylletröjor, svarta och hvita mössor; *Comet*, canoe, 44 fot lång, hvitmålad, med åtta roddare, som buro svarta och hvita mössor; *North State*, 43 fot, svart och röd, med tio roddare, klädda i röda ylle-skjortor och gula turbaner. Alla roddarne voro negrer. De tvenne första båtarne voro från Georgien, den sistnämnde från Norra Carolina. På tofslaget dånade ett kanonskott och straxt derefter blefvo tre svarta, rörliga punkter synliga på den glittrande vattenytan nära

mel, sin klara, rena luft, sin tempererade värme och de vexlande nyanserna i trädpartierna, som då antaga höstens färgtoner och skifta i snart sagdt alla nyanser af grönt, brunt och gult, ja, stundom lysa med den rikaste karmosinröda färg. Denna tid på året är för sydlänningen den angenämaste.

James' island. För en å två minuter tycktes de alla röra sig i en linie, men snart lemnades Cometen af de båda andra, hvilka ilade framåt som tvenne ofantliga tumlare. Ju närmare de kommo, ju tydligare man kunde urskilja dem, kunde se roddarnes ansträngningar och ifver, ja, nästan trodde sig höra deras djupa andedrag, desto lifligare blef intresset, och djup tystnad rådde bland den brokiga mängden af åskådare — hvarje blick, hvarje tanke var riktad på de täflande.

»Ah, se *Charles Lamar* är i spetsen!» »Nej, nej, *North State* följer honom!» — nästan samtidigt hinna de målet. Hurrarop från stranden, från strömmen helsa de segrande. Men hvem var segraren? Frågan tycktes oafgjord, meningarne voro delade och vad ingingos, men slutligen blef det kunnigt att *Charles Lamar* varit en half båtlängd framom *North State* och sålunda vunnit första priset, som bestod af 300 dollars (1,125 Rdr Rmt). Man delade sig nu i grupper, inhemtade underrättelser från arrangörerna, som kommit ombord, intog förfriskningar och samtalade; sålunda förflöt tiden till dess $\frac{3}{4}$ till 2 signalen gafs till den andra rodden, som försiggick med andra klassens båtar. Äfven för denna rodd hade trenne täflande infunnit sig; och samma ifver, samma spänning herrskade nu som vid den första rodden; hvar och en utvalde sin favorit ibland båtarna och deras rörelser bevakades med spänd uppmärksamhet.

De södra staternas handlingssätt i de tvister, som upplöst den Nord-amerikanska Unionen, eger i allmänhet få sympathier hos oss, och orsaken dertill ligger i den olyckliga institution, som är dessa staters förbannelse och som likväl är så sammanväxt med deras existens, att en reform i detta fall är lättare att påyrka än att verkställa, ock kan i alla händelser ej brådstörtadt tillvägbringas. Slafveriet är dock ej den enda tvistefrågan emellan Norden och Södern, ehuru den förra, för att derigenom tillvinna sig Europas sympathier, framställer denna såsom egentliga orsaken till den spänning, som länge herrskat mellan dessa unionens olika delar, och den brytning, hvilken slutligen blifvit en följd deraf.

Vår kunskap om ställningar och förhållanden i Nord-Amerikas fristater är uteslutande hemtad ur de norra staternas, särdeles New-Yorks tidningar, och således måste vår åsigt derom blifva temligen skef och partisk, ty för att någorlunda rättvist kunna döma mellan tvenne tvistande parter, måste man höra bådas så väl anklagelse- som försvarspunkter. I afsigt att gifva våra läsare någon kännedom om huru frågan uppfattas af de södra staterna och således belysa den från mer än blott en sida, avsluta vi vår uppsats med följande utdrag ur ett bref från en i Södern bosatt landsman:

»Ställningen här är säkerligen mycket olika mot hvad den framställes i de tidningsuppgifter, som nå eder, d. v. s. ur de norra tidningar, hvilka ensamt finna väg till Europas länder, efter hvad jag tror, och som åtminstone var händelsen under mitt sista vistande i Sverige. Jag försäkrar, att alla dessa uppgifter i hvad de utfalla ofördelaktigt för ordning, laglydnad och rättsenlighet i Södern, äro alldeles förvånande oriktiga och falska. Att mycken »excitement» varit och är rådande ligger i sakens natur, att några få negeruppviolare af den uppretade befolkningen fått en beklädning å la Papageno och respass dit hvarifrån de kommit, är mindre att undra på, men enligt min fulla öfvertygelse har den verkställda revolutionen försiggått med berömvärdt lugn, värdighet och iakttagande af lagliga former. Den enighet och frihet från afundsamma stämplingar, som oafbrutet fortfar, är en historisk märkvärdighet bland republikanska statsbildningar. Så kraftfulla, så välbetänkta och omfattande äro äfven de åtgärder, som vidtagits till den nya confederationens betryggande, att man derpå kan grunda hoppet om fredlig uppgörelse, hvilket också under alla krigsrustningar alltid varit Söderns öppet och enskildt uttalade önskan att söka ernå.*)

»Amerikanernes »*Act of Independance*,» vid afsöndrandet från England, grundar sig på ett folks rättighet att undandraga sig en styrelse, som förlorat dess förtroende och icke svarar emot dess behof. En sådan var Förenta Staternas styrelse för dessa södra stater, sedan de fria staterna vunnit öfvervigten inom congressen. Man behöfver blott kasta en blick på kartan för att inse, huru olika de begge afdelningarne, Norden och Södern, måste vara genom blott geografiska intressen, och det är icke blott slaffrågan, utan många andra dermed mer eller mindre eller alldeles icke sammanhängande frågor, som gifvit anledning till den skedda brytningen, såsom t. ex. tulltariffen. Södern är jordbruksidkande och de Norra staterna manufaktur- och industriidkande, och för att skydda dessa senare, har en importtull af ända till 75 procent af värdet varit lagd på sådant fremmande gods, som Norden behöfde afsätta, och de Södra staterna hafva derigenom nödgats emottaga en mängd af Yankee-fusk, som de kunnat erhålla bättre och billigare genom import från Europa. Halfvägs emellan New-York och Westindien hafva vi sålunda varit tvungna att emottaga våra specerier behörigen *kyprade* från den förstnämnda staten. Jag skulle bland annat kunna visa malen ingefära, som bestämdt innehåller $\frac{2}{3}$ mjöl eller kalk. Detta är en småsak naturligtvis, men betecknande det hela.

*) Som läsaren lätt finner skrefs detta bref före inträffandet af de senaste händelserna inom Förenta Staterna.

»Jag vet ej om Södern klagat öfver några inbillade oförrätter, ehuru detta äfven är en möjlighet, sedan sinnesstämningen blifvit nog bitter att leda till ständigt missförstånd, men just detta bevisar ju, att *Unionen* var moraliskt upplöst, långt före den politiska afsondringen, och det vet jag och har sett, så väl af debatterna inom congressen och senaten, som af pressens libeller, att det icke i ord finnes någonting förnärmande, ohöfviskt och retande, som man ej tillåtit sig mot Söderns befolkning. Den, som känner förhållandena förvånas därför ej öfver att Södern önskar en förändring.

»Såsom du kanske af ofvanstående högst ofullkomliga framställning af förhållandena torde finna, bör dock, enligt min uppfattning af saken, icke ett krig vara att befara, åtminstone icke annat än ett kustkrig, en blockad af hamnarne. Hvad åter ett negeruppror beträffar, hvilket visserligen vore vida förfärligare, har man upphört att tro derpå. Om Negrerna än partielt skulle resa sig, så torde dock någon plan till allmänt uppror bland dem icke komma till stånd, och att det i ingen händelse skulle komma till utbrott i Norra och Södra Carolina, der de äro så väl behandlade och försörjda, derom känner jag mig temligen förvissad.» L. S.

MAGNUS GABRIEL BLOCK,

Historisk Skizz.

Välgerningen förgår, och henne otack följer,
Men ingen ångrar sig, man har gjordt godt ändå.

Lidner.

1.

Vi förflytta oss halftannat sekel tillbaka i tiden.

En mulen höstdag år 1710 inträda vi inom staden Norrköpings portar. De folktomma gatorna fästa genast vår uppmärksamhet. Befinnande oss för ögonblicket på en af de mest besökta, skönja vi på något afstånd en vagn af besynnerligt utseende. Den kommer allt närmare; en bår af omålade bräder står på densamma, och den köres af en i svart vaxduks-kappa klädd kusk. Långsamt kör den förbi oss. Det är utan tvifvel en likvagn. Vi taga af åt en tvärgränd; knappast hafva vi gått några steg förrän vi möta en likprocession. Kyrkklockornas metalliska klang afbryter den hemska tystnaden. Hvita lakan hänga för alla fönster; hvarken åkande eller gående synas till; vi kunna ej längre misstaga oss om verkliga förhållandet. Staden är hemsökt af den dödande farsot, som sedan förliden Augusti månad härjat åtskilliga delar af vårt land.

Vi fortsätta vår vandring. Slutligen ankomma vi till ett, vid Saltängsgatan beläget, vackert tvåvåningshus. Bestigande trappan till detsamma, öppna vi dörren till en stor sal. Tomt och öde. Men utan att dröja der, passera vi ett prydligare rum, och inträda vidare i det så kallade hvardagsrummet, der vi ändtligen träffa lefvande varelser. Der sitter en mor, omgifven af sina barn. Hon är ännu ung, något öfver trettitalet. Förskräckelse är stämplad på hennes ansigte. De sköna, mörkblå ögonen stirra orörliga på en enda punkt. En nioårig gosse, som står framför henne, har nemligen nyss berättat:

»Köpman Landers Calle sade mig i dag, att pappa skulle göra det, som ännu ingen doktor gjort, skära upp en människa, som dött af den stygga sjukdomen.»

Klockan 8 på morgonen gick hennes man ut i staden. Det är nu vid 4-tiden på eftermiddagen, och han är icke återkommen.

Plötsligen färgas hennes snöhvita ansigte af en matt rodnad. Hon spritter till. Någon går i salen. Det är hennes make. Innan hon hinna resa sig från sin stol är han inne. Han är en man i sina kraftfullaste år, stöfväst och med ett vackert, gladt och frimodigt ansigte.

»Är det sant? Nej, det är icke sant, ty då stode du ej här?»

Hållande sig på ett visst afstånd, frågar han med likgiltigt mine:

»Hvad är det, som icke skulle vara sant?»

»Gillis har hört af Landers Calle, att du skurit upp ett pestlik?»*)

»Ja, Anna, det är sanning.»

Han träder närmare.

»Jag har ombytt kläder. Jag bär preservatif på mig.»

Utan en minuts tvekan kastar hon sig i hans armar.

»Rätt min goda make! Nu är du mig dubbelt kär. Du visar ett mod, som anstår en läkares hustru.»

»Huru kan du föreställa dig, att jag, för min egen skull, nej icke ens för barnens, skulle erfara någon farhåga. Det är första gången, jag under denna hemsökelsens tid förnummit hvad man kallar räddsla. — Men det var också ett oerhördt vågstycke. Det var ju att *fresta Gud*.

»Nej, det var icke, att »fresta Gud», det var tvärtom, att gå i hans ärender. Hvad jag nu företagit mig skedde för att tjena vetenskapen, och hoppas jag deraf de lyckligaste resultat.»

»Ingen annan har ens tänkt på något dylikt.»

»Det är illa nog, och är jag ej så fåfång, att jag ej med glädje skulle sett, att en annan härutinnan föregått mig med ett värdigt föredöme.»

Tagande plats vid hennes sida, talar han med värma och if om nyttan och nödvändigheten af den handling han nyss fullbordat. Intet ord går förloradt hvarken för hennes öra eller hjerta.

När han slutat, spörjer han:

»Är du nu öfvertygad?»

»Ja, och hvem skulle ej du ha förmåga att öfvertyga?»

*) Doktor Block var den förste, som i Sverige obducerade ett pestlik.

Nu infaller Gillis:

»Har pappa räknat efter huru många sjuka han besökt?»

»Nej, min gosse.»

»Är icke pappa rädd; när pappa går till de pestsjuke?»

»Hvarföre skulle jag vara det?»

»Derföre att du kunde bli lika sjuk som de, och sedan mista både oss och mamma.»

Carl och lilla Sophia, som, i bakgrunden af rummet, under tiden lekt med en pudel, stiga fram.

Carl anmärker:

»Säger Gillis, att pappa gör folk sjuka? Han gör ju tvärtom de sjuka friska igen.»

»Är du rädd för mig, Gillis,» frågar Block.

För att bevisa motsatsen klättrar gossen upp på fadrens knä.

»Nu, mitt barn, vill jag tydligt besvara din fråga. Den, som har Gud för ögonen, bäfvar aldrig hvarken för sig eller de sina.»

»Men döden, döden,» invänder barnet.

»Vet du icke, att vi alla skola dö?» frågar fadren, icke utan en viss sträfhets i tonen.

»Det måtte jag väl veta,» menar gossen, »men att dö af pesten.»

»Dödsorsaken kan just vara enahanda.»

»Räknar du plågorna för intet?» anmärker hustrun.

»Äfven de äro ändliga.»

Block, som under flera veckor icke tillbragt någon eftermiddag hos hustru och barn, har mycket att säga sin maka. Han fattar hennes hand och för henne till sitt, på nedra botten belägna, enskilda rum.

»Det är visst möjligt,» börjar han, »att jag sjelf faller ett offer för farsoten. Men en röst inom mig, en röst, som i de flesta viktiga skiftena af mitt lif, talat profetiska ord, hvilka alltid besannats, har försäkrat mig en tillökning af tio eller tolf år af min lifslängd.»

»Tio à tolf år, ej mera? Icke allenast barnen och jag, utan hela landet behöfver dig minst ännu trenne tiotal.»

Ett medlidsamt leende leker kring hans mun.

»Och det vet du?»

Lifligt svarar hon:

»Så mycket tror jag mig förstå.»

»Dristeliga svarar jag dig, min goda gumma, att det är ett misstag. Den Gud kallar till sig, behöfves ej längre. När axet är moget för skördemannens lia, faller det; så äfven med menniskan. Gud gör ingenting, som ej är godt.»

»Det är då äfven godt, att denna olyckliga sjukdom inkommit i landet.»

»Obestridligt.»

»Vore det en annan, som förde ett dylikt tal, skulle jag kalla hans ord paradoxer.»

Block går fram och åter, sägande vid sig sjelf.

»Herre, hos dig äro inga motsägelser, men så många flera hos de varelses, du kallat in i lifvet.»

Slutligen ställer han sig framför hustrun.

»Hvarföre läser du hvar morgon och hvar afton i Bibeln?»

»Derföre, att det är nödvändigt.»

»Är det nödvändigt att läsa det man ej tror på?»

»Visst tror jag på Bibelordet.»

»Du sade nyss i ögonblicket, att om mina ord utginge från en annans läppar, skulle du ansett dem för paradoxer. Det står ju, att läsa »Ingen sparf faller till marken utan Guds vilja.» Och man kan väl ej påstå att Hans vilja är ond, eller att farsoten endast af slump, och utan *Hans vilja* hemsökt oss.

Hon tiger och sänker hufvudet, och sättande sig vid hennes sida, fortfar han:

»Huru kortsynta vi äro, kunna vi dock med någon liten eftertanke inse, att äfven denna fruktansvärda sjukdom icke är utan nytta. Först och främst tar den bort många fattiga och orkeslösa, som behöfva komma till ro.»

»Hvart komma då alla de, som dö oberedda?»

»Vi tala endast om det, som är godt för jorden. Vi få dessutom icke döma, och som det icke blifvit oss gifvet, att skåda in i hjertan, så veta vi icke hvilka, som äro »beredda eller oberedda.» Menniskokärleken eger under en farsot tillfälle att utveckla sig i hela sin styrka. I hufvudstaden har man, under denna tid, många både rörande och efterföljansvärda drag att berätta. Vidare öppnas ett vidsträcktare fält för vetenskapen, som under en härjande farsot gör många, så väl för dess idkare, som för menskligheten gagneliga och intressanta rön.»

»Jag upprepar hvad jag nyss yttrade: hvem har *du* ej förmåga att öfvertyga?»

En glädjestråle framskymtar i hans öga.

»Anna, min maka, tro, när jag säger dig, att ingen enda af de utmärkelser, som tillskyndades mig i Rom eller Florenz, under de år jag vistades der, kommo mitt hjerta att klappa af en så ren fröjd, som när dina läppar loforda mig. Jag», tillägger han skämtsamt i det att han smekande för handen öfver hennes panna — jag är icke så frikostig mot dig; jag säger dig stundom skarpa sanningar, eller huru, min Anna?»

Med en kärleksfull blick svarar hon:

»Hvad du säger är alltid sannt; sådan du är, passar du mig.»

»Men jag har alldeles kommit ifrån mitt ämne. — Korteligen, ehuru jag icke tror, att jag angripes af sjukdomen, har jag dock ingen visshet härutinnan; derföre bör man alltid, *om* och *när* budet kommer, hafva så beställt om sitt hus, att man ej då behöfver be-
fatta sig dermed; — I det här skrinet ligger mitt testamente, lagligen upprättadt och bevittnadt, innehållande min yttersta vilja. Föreskrifter ger jag dig der i afseende på gossarnes uppfostran. Flickan öfverlemnar jag helt och hållet åt sin moder. Men nu till *något*, som ligger mig djupt om hjertat, *något*, om hvilket jag aldrig förut talat med dig. — I min ungdom hade jag en ovän, dåvarande magistern, sedermera Professor Munster. Efter mitt förmenande, hade han förolämpat mig; genom en smådeskrift hämnades jag, hvarest

följde relegation från akademien. Detta inträffade kort före min afresa från fäderneslandet. Vid min återkomst var Munster död, hans enka och barn hade *intet*. Alla år har jag till yngsta dottern sändt en anonym gåfva af 50 D:r S:mt.»

»Så stor summa!» infaller hustrun, nästan häpnande.

Ja, ty nu ser mannen, hvad ynglingen icke såg, nemligen att han (ynglingen) var kittslig och öfvermodig, och det är ett för mitt hjerta oafvisligt behof att, för den värlösa dottren, göra hvad jag kan. Men, Anna, *hon* får aldrig ana, att denna gåfva har sitt ursprung från Magnus Block.»

»Skulle jag, det Gud förbjude, öfverlefva dig, lofvar jag, att punktligt fullgöra dina föreskrifter.»

»Tack, nu hafva vi talat om hvad som bör ske efter döden. Låt oss nu orda om hvad som icke under lifstiden får underlåtas.

»Anna», fortfar han med högtidlig ton. »Läkarens hus, bör under dessa jemrens tider stå öppet för *alla* — — utan undantag.»

Tillkämpande sig den fattning, som är nära, att gå förlorad, svarar hon:

»Skall så skel!»

Omsammande henne, återtar han:

»Jag ser hvad det kostar dig, men vet att du icke sviker ditt löfte, som jag mottar, såsom det högsta prof, du kan gifva mig af din kärlek. Åt medellösa lemnar du utan betalning alla medikamenter, som erfordras. Jag skall gifva dig en skriftlig uppsats i afseende på de läkemedel, som skyndsammast böra begagnas och hvarje dag, innan jag börjar mina utvandringar, får du af min hand en promemoria. Och ännu ett, min älskade maka, läs din Bibel mera uppmärksamt än hittills, och du skall lätteligen finna, att om vi icke allenast vilja *heta*, utan äfven *vara* sanna Christna, skola vi icke undandraga oss, att när så påfordras: 'Låta vårt lif för bröderna.' Förlåt kärleksfullt, så anmärkningen som uppmaningen!»

Han gör ett uppehåll, i det han forskande ser henne in i ögonen.

»Med ödmjukhet» svarar hustrun, förande sin mans hand till sina läppar »mottager jag både uppmaningen och anmärkningen och skall i minne och hjerta till allvarlig begrundning förvara dina ord.»

»Nu, min hulda maka, behöfver jag vara ensam, ty om jag riktigt skall kunna draga fördel af dagens lärdomar, måste jag genomvaka hela natten.»

Dunkel brann nattlampan i Blocks rum. Sittande vid sitt skrifbord genomläste han sina anteckningar, i anledning af sitt dristiga, menniskoälskande dagsarbete.

Tankfull nedlade han papperet på den svartmålade bordskifvan, döljande ansigtet i sina händer, och i det att han stödde armarne mot bordkanten, förblef han minst tvenne timmar i denna ställning.

Det stora vägguret slog timme efter timme, utan att han tänkte på, att något sådant fanns till, som tid och rum. Då han slutligen steg upp mätte han golfvet med rastlösa steg. Efter några minuters förlopp föll han på sina knän.

»Herre, jag är ett stoft och du är alla Verldars Konung! Det är icke min, utan din ära jag söker! Öppna mina förhållna ögon, att jag må intränga i naturens hemligheter, som ock äro dina! Hör mig i den Treenige Gudens namn.»

Hvem har någonsin med brinnande andakt uppsändt en allvarlig bön, hvars föremål varit värdigt, och ej känt sig styrkt, lifvad och undergifven! Uppresande sig, sjönk Block åter ned i sin skrifstol. Ansigtet klarnade allt mer och mer, och när han i dagbräckningen släckte lampan, utropade han med hänförelse.

»Herren vare evinnerligen lofvad, nu och i all Evighet!»

2.

De spridda drag, som ur Magnus Gabriel Blocks lefnad kommit oss tillhanda, skola vi försöka att i denna korta skizz hopfoga till ett helt. Mången, som på stridsfältet skurit blodiga lagrar, är mindre förtjent af efterverldens pris än denne man, som, om han än »icke låtit», åtminstone »blottställt» sitt lif för bröderna.

Magnus Gabriel var son af Hofpredikanten och Kyrkoherden i Ridderholmen, Martin Blockius. Faderlös vid sex års ålder, erhöll han inom kort en annan fader, i sin moders make, Superintendenten Stjernman. Denne omhuldade den hoppgifvande gossen med en ömhet, hvaraf minnet med den varmaste tacksamhet oafslätligen följde honom till hans dödsstund. Blott tio år gammal antecknades han som student vid Upsala Universitet. — Då han som yngling lemnade detta lärosäte, utmärkte han sig genom ett prydligt afskedstal. Af aktning för stjuvfadren och af misskund med honom själf, dolde man egentliga anledningen till hans alltför tidiga aflägsnande från detsamma. Såsom försvarare af Protestantiska Religionen uppträdde Block vid 22 års ålder i den urgamla stad, hvilken ryktbar under hednatider, äfven utgör Catholicisismens vagga. I Rom vågade den djerfve unge mannen drifva den sats, att förstnämnda lära var den »yppersta Religion.»

Hans vältalighet, hans snille, jemte de kunskaper han utvecklade, tillvunno honom en af kardinalernas ynnest i så hög grad, att denne helige fader förde honom med sig till Florenz, der han utnämndes till kabinetssekreterare hos Storhertigen, och tillika användes som tolk och föreläsare under måltiderna, en ännu då, från forntiden, bibehållen sed. Trenne år beklädde den unge svensken dessa hedrande befattningar. Hemlängtan tog dock slutligen ut sin rätt, och sedan han erhållit sitt afsked, återvände han 1699 till fäderneslandet.

Efter sin hemkomst blef han befördrad till Ordenscancellist i Stora Cancelliet. Till följe af denna utnämning, vann han inträde i Hofintendenten Dübens hus. Det var i detta hus, som hans öde, i ett af hans lifs viktigaste frågor, bestämdes. Ifrån sin tidigaste ungdom, hade han bedt Gud om en följeslagerska, som egde förmåga att odeladt åt honom skänka sitt hjerta. I Anna Christina Düben fann han en sådan.

Ånyo företagande en utrikes resa, men denna gång i sin unga

makas sällskap, uppehöll han sig under en tidrymd af fyra år än i Rom, än i Florenz, än i Holland. I Harderwijk erhöll han, i anledning af en i läkarevetenskapen författad längre afhandling, doktorsdiplomet. År 1704 återvände han för alltid till sitt fädernesland. Erbjuden en anställning som Konglig Lifmedicus, afslog han detta ynnestbevis och sökte i stället Provinciälläkaretjensten inom Östergöthland, då han derjemte utnämndes till Brunns-Intendent vid Medevi. Uteslutande upptagen af sina vetenskapliga forskningar, bevisade han sig genom sitt handlingssätt vara fullkomligt skild från äregirighet och fåfänga.

Då nu farsoten från hufvudstaden öfverfördes till den stad, der han var bosatt, öppnades ett rikt fält för hans verksamhet. Kort förut hade han upptäckt Himmelstalunds helsobrunn. Hvad han under dessa olycksdiga tider uträttade, äfvensom det föga förtroende han i början rönte, skola vi i det följande försöka att skildra.

3.

På stadens rådhus uppträdde Doktor Block. Magistraten var der församlad. Åtskilliga ansedda personer, bosatta i staden, hade äfven infunnit sig. Vi fästa oss icke särskildt vid hvar och en af dessa män, af hvilka de flesta, både för första och sista gången, der framställa sig för oss. Block börjar:

»Jag är icke någon charlatan, men vetenskapsman till hjerta och själ. Enligt min öfvertygelse har jag funnit ett, mot den pågående farsoten, säkert läkemedel, och förbinder jag mig, att bota de patienter, som i tid anlita mig, och för hvar och en som dör erlägger jag till hospitalet 10 D:r S:mt.»

Hviskningar hördes från åtskilliga håll. Man skrattar i mjugg.

»Herrarna bele mig, och jag betalar er med samma mynt. Jag är icke den förste, och blir icke heller den siste, som väcker misstroende, då han ur vetenskapens fördolda schakter lyckats framdraga skatter, som icke ens till namnet varit kända. Jag återtar icke mina ord. Hvad jag lofvat, skall jag med den Högstes bistånd till punkt och pricka uppfylla.»

Stadens borgmästare svarar:

»På det af herr Doktorn utfästade villkoret ingå vi, 10 D:r S:mt till hospitalet, för hvar och en af edra patienter, som i tid kallar er och likväl icke räddas undan döden, då vi deremot förbinda oss att åt er i arvode utbetala en dukat för hvarje dag.»

För mycket. Vill ni gifva mig 5 D:r S:mt *) om dagen för min möda, anser jag mig väl betald och hoppas att af min förtjenst, kunna dela något med mig åt de i armod försatta, som hvarken äro i tillfälle att förskaffa sig läkemedel eller vård.»

Ifrån sin plats uppstiger nu en man af ett anmärkningsvärdt utseende. Han är af gigantisk växt. Anletsdragen äro regel-

*) Under pestens härjande i Norrköping åtog sig Doktor Block verkligen att på ofvannämnda villkor, bota alla, som i tid anlidade honom, och bidrog genom sina nitiska bemödanden kraftigt till farsotens hämmande.

bundet, blicken skarp och genomträngande. Ett slags klädesplagg, snarare liknande en mantel, än en kappa, hänger öfver hans axlar.

»Herr Doktor, hvad staden betalar er, intresserar mig föga, men i mitt hus, finnes en person, hvars lif är dyrbart, enär en annans lycka och kanske lif beror deraf. Må hon blifva proberstenen för ert experiment.» Om hon tillfrisknar, erbjuder jag mig att till er utbetala 1000 D:r, men dör hon, betalar ni mig lika mycket. Summan upptages naturligtvis af mig, men jag ämnar icke begagna ett öre deraf för egen räkning, och dess användande, om ni misslyckas, hvilket jag, uppriktigt sagdt, tror, är på förhand bestämdt.

»1000 D:r är visserligen en betydlig summa» säger Block» och mina vilkor icke sådana, att jag utan svårighet kan erlægga den-samma. Men lika mycket, utan att ens veta hvem ni är, går jag in på vilkoren.»

Han går emot den okände, räckande honom handen. Med ett eget leende upplyser denne:

»Mitt namn är Munster.»

»Munster?»

»Ja, Assessor Munster, son till en viss professor, om han är er bekant.»

En flyktig rodnad sprider sig öfver Blocks ansigte.

»Jag följer er, herr Assessor, och under vägen skall jag svara er.»

Vändande sig till stadens borgmästare återtar han.

»Den förbindelse, jag ingått, står fast.»

Munster och Block voro på väg till den förres hem.

»Jag skulle ej hafva blygts, att i den stora samling, der ni och jag befunno oss, öppet tillstå en ungdomsförseelse, men som detta icke angick någon af de närvarande, gömde jag mitt erkännande till ett lägligare tillfälle. Ja, herr Assessor, det var jag, som skymfede er far, för att, enligt mitt förmenande, betala en förolämpning. Sedermera har jag funnit det vara bättre lemna dylika skulder olividerade. Hvem är personen till hvilken ni kallat mig?»

»En sextonårig flicka, min sons fästmö. Min hustru har uppfostrat henne. Flickan har ingifvit moder och son en afgudisk känsla, hvilken mången gång under hennes helsodagar varit ett föremål för mitt gäckeri. Men i pröfningens stund förnimmer man huru svag man i sjelfva verket är. Sonen öfverlever, åtminstone icke med bruket af sitt förnuft, sin fästmö, och modren icke sonen, — och min hustru, herre, är *mitt allt*. Här är mitt hus, och, om icke här sker underverk, är det i morgon; — icke ett sorgehus; ty det är det nu; men — en *begravningsgård*.»

»Jag upprepar min en gång gifna försäkran, att så framt ni icke kallat mig i ellofte timman, skall den unga qvinnan ej bäras som lik härifrån.»

De gingo in i huset, stego uppför trappan, då Munster pekade åt dörren, sägande:

»Här!» hvarpå han vände sig från läkaren och öppnade en annan dörr, inom hvilken han försvann.

Block steg emellertid in i det rum, hvilket Assessorn anvisat honom.

Vid en af parlakan omgifven säng, satt en qvinna omkring femtio år gammal. En manlig figur låg på knä vid den sjukas bädd. Läkaren tyckte sig höra ett sakta qvidande.

Fru Munster såg åt dörren.

»Hvem kommer?»

»En man, som i Guds namn vill försöka, att åter gifva den sjuka hälsan.»

»Hvem har fört er hit?»

»Vår Herre.»

»Hvad heter ni?»

»Block.»

Nu uppreser sig den unge mannen. Oaktadt den halfdager, som, i anseende till de sänkta rullgardinerna, herrskade i rummet, kunde läkaren urskilja dennes fina, regelbundna anletsdrag. Hvad uttryck hans blå ögon vanligtvis egde, var icke lätt att nu afgöra. En enda känsla hade tagit herravälde öfver själen och den nämnes med det, så väl för örat, som för ett deltagande hjerta, missljudande ordet: förtviflan. Stora svett droppar badade hans panna. Under det att de tårlösa ögonen stirrade på den ankomne gästen, sporde han:

»Doktor Block?»

»Ja, var god och drag er undan. Helst skulle jag se, att ni aflägsnade er ur rummet.»

»Aflägsna dig, min son!» uppmanade modren med låg röst.

Tryckande en kyss på den hand, som hängde nedom sängkanten, vände han sig mot dörren, såg med bönfallande blick på läkaren och gick ut. Block närmade sig den lidande flickan. Den förfärliga sjukdomen förmådde icke vanställa det bildsköna anletet, nu lika hvitt, som hennes örngott. De stora och uttrycksfulla ögonen voro djupt insjunkna, läpparna blåhvita och hela kroppen skälfvande.

»Ni är hårdt angripen?»

»Ja, men kroppssmärtna äro ett intet — — mot — —», stammade hon.

»Mot själssmärtna är det icke så?»

»Jo.» Vridande sina händer, tillade hon: »Finnes ej en lindring i mina qual, vore det blott för minuten.»

»Ja», utbrast fru Munster, »det är icke allenast kroppen, som lider, utan äfven själen.»

»Så är sjukdomens art,» menade Block. »Ni är kall utvärtes, men huru är det invärtes?»

»Jag brinner?»

»Tungan?»

Han återtog, då han betraktade densamma:

»Börjar redan svartna.»

Fattande hennes arm, vek han undan natttröjan.

»Aha, min gamla bekanta Bubo har infunnit sig; den har redan börjat blåna. Det är konsten, att bringa den till mognad.»

På tredje dagen af sjukdomen, började oftast en böld, på latin Bubo, att visa sig, och om denna mognade, då, men blott då, var räddning möjlig.

»Min fru, ett ord afsides!» hviskade Block.

Med en tung suck reste sig fru Munster från stolen.

»Ni måste aflägsna er son »fortfor han,» men deremot bibehåller ni oafslåtigen er plats här inne. »Jag skall skriva ett recept, som genast skickas till apoteket, och hvad ni derföre får i utbyte, använder ni enligt min föreskrift.»

Efter att noggrannt hafva sagt henne, huru hon borde begagna de omnämnda läkemedlen, yttrade han:

»Mot midnatt kommer jag tillbaka.»

»Vid pestens utbrott i hufvudstaden flydde vi hit,» klagade assessorskan. »Vi foro undan honom och han hann oss ändå.»

»Jo, jo, den *han vill* hinner han, fore man än till verdens ända.»

Knappast hade han hunnit ut i förstugan, förrän far och son utkommo från ett annat rum.

»Hvart ämnar ni er?» sporde Block med en temligen grof, sträf, röst; »jag förmodar, att det icke är in till den sjuka.»

»Kan ni,» inföll fadren,» rycka berget från den grund, på hvilken det står, så är ni större undergörare, än om ni förmår häfva sjukdomen?»

Fattande ynglingens arm, yttrade Block med en mild, bevakande ton: »Skulle ni icke förmå göra ett offer för den ni älskar?»

»*Hon* kan icke undvara mig; förr skulle hon som frisk kunnat umbära anblicken af solen?»

»Förstugan är icke samtalsrum,» menade Munster och bjöd läkaren att stiga in i ett prydligt förmak.

»Ni ansvarar för hennes lif?» frågade han.

»Om jag ej blifvit kallad för sent — — —»

»För sent, för sent!» utropade ynglingen och, om ej Block mottagit honom i sina armar, hade han dignat ned på golvet.

»Er far torde erinra sig, att jag blott med det uttryckliga vilkor, att ej ellofte timman skulle vara slagen, ansvarade för hennes lif, och det är nu så hardt nära till dess hon slår, att endast några minuter återstå; — — dock har jag gjort och *skall* ytterligare göra allt hvad på mig ankommer för att rädda henne. Ännu några ord; det är en förvillelse af er, unge man, att föreställa er, att hon ej kan undvara er åsyn. Det är just ni, som försvårar och förökar hennes plågor. Att höra er jemmer, se er förtviflan, kan ej annat än högst menligt inverka på hennes själ, som under denna sjukdom, mer än någonsin, är beroende af kroppens tillstånd.»

»Jag skall söka beherrska mig.»

»Först vill man se något prof på er förmåga i det fallet, innan man ger er tillåtelse att träda in i det rum, der läkaren nu ensamt förer spiran.»

Läggande sin stora hand på den af sorg nedtryckta ynglingens skuldra, tillade Block:

»Sänk icke blicken ned till jorden, höj den dit upp.»
Han visade med handen mot skyn.

Bertha Bossman var Assessorskan Munsters fosterdotter. Nu hade denna knöpp, hon så ömt vårdad, utvecklat sig till den fagraste ros, som hon i hemlighet redan länge ämnat sin son. Lyckan gynnade modrens afsigter. Arvid fästade sig med den varmaste böjelse vid Bertha, som hängifvet besvarade hans kärlek. Han, nu en yngling om 21 år, var sina föräldrars afgud, flickan hans, och då hon nu stod så nära jordlifvets gräns, var det icke allenast tanken på hennes bortgång, utan i synnerhet fruktan att äfven förlora honom, som uppfyllde föräldrarnas hjertan med en så häftig sorg.

Block hade lemnat dem. Fadren smög sig in i sjukrummet.

»Är det du?» inföll hans hustru. »Gå, min vän, gå tillbaka till Arvid. Han får icke vara allena!»

»Tror du, att hon får lefva?»

»Jag tror — —»

»Hvad tron J?» inföll Bertha.

»Att för Gud är ingenting omöjligt.»

»Det är om min död J talen?»

»Nej om ditt lif.»

»Hvar är Arvid?»

Intet svar.

»J tigen — jag förstår — han är sjuk.»

Hennes tal förbyttes till ett häftigt skrik.

»Han är icke sjuk,» försäkrade henne Munster,» men doktorn har förbjudit honom, att vara hos dig, emedan du ej tål höra hans veklagan.»

»Heldre hör jag honom gråta och jemra sig; jag vet att han ängslas långt ifrån mig.»

»Icke långt ifrån dig,» tröstar henne modren.

Munster gick.

»Bertha, fruktar du döden?»

»Nej, jag skulle gerna dö, om jag blott finge taga eder alla med mig, — men kanske är det en syndig önskan?»

»Jag, för min del, skulle med glädje följa dig, Arvid öfverlefver dig ej, och hvad har jag då här att göra?»

»Hans far är qvar.»

»Han, ja, han.»

Skyndsamt och nitiskt utförde fru Munster de föreskrifter, som doktorn gifvit henne. Under det att hon ensam vid Berthas säng slösade på henne de ömmaste omsorger hade tvenne tjenarinnor insjuknat. Assessorskan Munster var ansedd, som en from och christligt sinnad qvinna. Men hittills skonad mer än de flesta för sorger och motgångar, hade nu äfven för henne pröfningsens timma slagit och hon sade vid sig sjelf:

»Jag trodde, att jag var stark, men jag är dock svag. Så är det, man vet ej huru stålet biter förrän man pröfvat dess egg.»

Följ om nu Block på hans vandring!

Lemnande Assessor Munsters hus, tog Block vägen åt den aflägsnaste och minst besökta delen af staden. Små kojor stodo här radvis bredvid hvarandra. Den, som icke egde något ärende åt denna obemärkta trakt, eller ock icke nödgades passeras den, för att hinna en annan mera bebodd, styrde aldrig kosan ditåt. De som gömmas — — — glömmas. Så har ju från urminnes tider varit världens gång och människornas sed.

Vår hjelte stannade vid den första koja, som låg i hans väg, utan att känna något annat om dess innevärdare, än att de voro människor. Djupt måste han kröka ryggen för att träda igenom dörr-öppningen, och än en gång underkasta sig samma besvär, när han skulle klifva öfver tröskeln till sjelfva rummet.

»Är här friskt?» frågade Block.

»Nej, här är sjukt, mycket sjukt. Odjuret har fått makt med oss alla.»

Dessa ord utsades med en hes och skroflig röst.

Seende sig omkring åt alla håll, upptäckte Block fyra sängar i detta ingalunda stora rum, och ingen enda af dessa pestsjuka var ensam på sitt läger. Vid hustruns bröst låg ett spädt barn och en fyra-årig gosse vid hennes sida. Mannen hade sitt äldsta barn, en tolfårig gosse, döende bredvid sig. Tvenne barn lågo i den tredje sängen, mormodren och en annan liten dotter i den fjärde; således nio lefvande varelser sammanträngda i detta lilla osunda näste.

»Hvem är ni, som tänker på oss?»

»Doktor Block.»

Doktor Block! mumlade hustrun, hvars säng stod tätt intill mannens »han är ju de fattigas vän.»

»Han är *allas* vän» svarade Block »som behöfva hans tjenst.»

»Pilten dör!» utropade mannen med skärande ton.

»Gud, min Anders, min raska gosse!» jemrade sig modren.

»Maja» tillrättavisade hennes gamla mor, »skall du sätta dig upp mot Herran. Tänk på din egen själ, dotter! Bed Gud, att du må komma der pilten är, som icke så svårigen försyndat sig, som de, hvilka hunnit längre fram på vädjobanan.»

Block gick från bädd till bädd.

»Här är ingen sjuksköterska.»

»Hvem har råd, att hålla en sådan?» menade mannen.

»Staden bör bestå den.»

»Staden» svarade han med bitter ton, »är rik, och de rika ha hvarken tid eller råd att tänka och göra något för andra.»

»Liket bör genast uttagas. Finnes ej något kylle der man kan lägga det?»

»Jag vill behålla honom så länge möjligt är,» menade fadren. Med mildhet invände läkaren:

»Min vän det kan icke ske! Säg, finnes ej här en enda vrå der liket kan läggas, tills man hinner jorda det?»

»Jo, det finnes ett skjul på gården, der jag har mina vedpinnar.»

Lutande sig öfver sängen, lyfter Block derifrån det döda barnet, tar det på sina armar och bär ut det.

»Hvad gör ni herre,» skrek modren, »för ni bort honom. Jag vill se honom ännu en gång.»

Hon ville kasta sig ur sängen, hvilket dock förbjöd sig sjelft; ty hennes ytterliga svaghet höll henne kvar på den usla, torftiga bädden. Block, som hörde hennes rop, återvände till stugan. Gående rakt fram till hennes säng sade han:

»Har han gjort dig någon sorg i lifvet?»

»Nej, aldrig, aldrig.»

»Tacka då Gud, som tog den oksuldsfulle till sig medan han ännu tillhörde himlen. Er gamla mor hade i det hela rätt! Gud vare med er, jag kommer tillbaka, så fort jag möjligtvis hinner.»

4.

Fru Anna Block har ännu ej uppstigit från sin bädd. Flickan sofver i en liten säng bredvid henne. Gossarne lemnade henne för en half timme sedan. Hon gömmer sitt hufvud i örngottet, som vätes af hennes tårar. Kunde man tränga in i hennes själ, skulle man der blifva vittne till en allvarlig kamp mellan tvenne makter. Svaghet — den är ock en slags makt — huru besynnerligt uttrycket än förefaller — och styrka, strida om herraväldet.

Det är på tredje dagen sedan hennes man gick ifrån henne. Att sända bud för att efterhöra, hvarest han befunne sig, lät sig ej göra. Hon försökte att prisa Gud för *mycken nåd* — ingen hade ännu insjuknat i hennes hus — den marterande oron, att han redan försvunnit från de lefvandes antal, döfvade alla lugnande röster qväfde alla tröstegrunder. Nu inträder Gillis.

»Mamma, här skall mamma få se något underbart.»

Han håller ett glas i ena handen och en rosenknopp i den andra.

Hon reser sig upp i sängen.

»Gråta!» säger gossen skakande på hufvudet »hvarför gråter mamma? Är det därför, att pappa ännu ej är hemkommen? I början var jag ledsen, men nu är jag det alls icke. Pappa har sagt, att intet ondt händer honom när han går i sitt kall, och hvad pappa säger det tror jag. Nu skola vi betrakta det här glaset och blomknoppen. Ser ej mamma, att mjölken som stått i glaset öfver natten i vår trädgård, är öfverdragen med en i många färger skiftande hinna?»

»Bort med det, slå ut det!» men besinnande sig, återtar hon, »nej, kanske er far vill se det — sätt det då tillbaka på något ensligt ställe i trädgården. Mätte du ej redan hafva insupit dess giftiga ånga.» Gossen går, men lemnar rosenknoppen.

»Huru märkvärdigt!» säger hon för sig sjelf, »en rosenknopp den 4 November! men det bevisar att hela naturen under denna olyckliga tid fallit ur sin rätta ordning och råkat i förvänt skick.»

På en gång instörta båda gossarna, gråtande öfverljudd. Skälfvande faller fru Block tillbaka på sin bädd.

»Er far, er far?»

Sophie vaknar.

»Karo är död, Karo är död!» snyfta gossarna.

»Karo är död!» eftersäger Sophie, och nu uppstämman syskonen en trio, hvars alla toner visserligen falla i moll, men i många olika brytningar.

»Herren vare lofvad» utbrister modren, fallande på knä i sin säng »måtte det blott ej vara ett förebud!»

Nu inträder en af husets tjenarinnor, berättande att hon funnit Karo död och ett med grönt mögel öfverdraget brödstycke bredvid honom.

»Hvem sätter mjölk uti trädgården och lägger möglade brödbitar så, att hundarna komma öfver dem?» frågar fru Block. Tjenarinnan säger ursäktande: »Doktorn har befallt, att jag skulle ställa ett glas mjölk eller ett glas vin under bar himmel, och äfven lägga ut ett nybakadt bröd.»

Nu öppnas porten. »Det är er far!» utropar modren.

Och det är han, men det dröjer länge innan han söker maka och barn.

Tvenne timmar senare.

Familjen har förenat sig i hvardagsrummet. »Öfver tvenne dagars bortovaro och icke ett ord från dig» säger hustrun.

»Har du ej fått mina små biljetter?»

»Icke en enda.»

Skakande hufvudet, säger han: »Aldrig kan man lita på någon menniska! Jag har deremot genom mina utskickade fått veta, att här under tiden stått väl till.»

»De som framburit dessa underrättelser, ha säkert icke varit här. Jag har aldrig sett någon annan än dem, som begärt medicamenter och frågat efter Doktorn.»

»Gud vare tack emellertid!» utropar mannen, tryckande henne till sitt bröst, »att vi träffas — och träffas med glädje. *Hans* barmhertighet är stor.»

Nu meddela barnen den sorgliga dödsposten. Block går genast ut; om en qvart är han tillbaka. »Märkvärdigt! Se här luftens verkan. Den är i yttersta grad förpestad. Du bör hålla barnen inom hus. Foglarna försvinna; kreatur dö ute på marken, som är öfverhöljd af insekter.»

Hon visar honom rosenknoppen.

»Ett tecken till den omhvälfning, som äfven inträffat i naturens lagar. Finge vi en enda frostnatt, vore straxt en ljusning.»

»Du har väl icke haft någon hvila under dessa dagar?»

»Åh jo, jag har kastat mig här och der på en säng och slumrat då och då några ögonblick. Du må tro, att jag varit i en opphörlig verksamhet. Många ha blifvit förda på sjukhuset. Jag har ombesörjt, att tvenne läkare blifvit beordrade att tjenstgöra i den fattigare delen af staden. En mängd personer äro så hårdt angripna, att de ej kunna föras ur stället. Men en glädjenyhet kan jag meddela dig. Jag kommer från Assessor Munsters

hus. En ung flicka, den som för tvenne dagar sedan syntes nära döden, är nu utan fara. Och hennes fästman, som i förrgår insjuknade i pestsymptomer, är också på bättringsvägen. Jag tror mig således redan hafva fått makt med sjukdomen.» Han blir afbruten genom Malenas inträdande.

»Hvad är det nu?» säger oroligt hustrun. »Får jag då ej rå om dig ett ögonblick?»

Malena meddelar:

»Öfverste *** har nyss insjuknat.»

Hon hinner ej att tala ut, förrän läkaren trycker sin hustrus hand, ser ömt på sina barn och säger med djup rörelse: »Jag befaller eder alla Gud!»

Klockornas dofva ljud, som icke förut i dag låtit höra sig, infaller långsamt och högtidligt. Samlande sina barn omkring sig, sätter sig modren vid fönstret och följer länge med blicken efter sin man. Slutligen är han utom hennes synkrets.

»Mamma» säger Gillis, som är en tänkande gosse, »det heter: 'Aldrig har jag sett den Rättfärdige förgäten eller hans barn efter bröd gå.' Således skola aldrig vi sakna bröd; ty vår far är »rättfärdig, han är de sjuka och fattiga huld.»

»Ja,» svarar modren med rörelse. »Jag hoppas att hvarken han eller ni förgätas af Honom, den allena trofaste. Men sen till att J följen er faders fotspår på rättfärdighetens väg. Lemnar han er icke annat arf, så har han åtminstone gifvit er sitt förredöme och sitt namn! Nu begripen J icke hvilket ansvar det är att bära detta namn — och hvilken vanära om J en gång genom laster besudlen detsamma. Gud bevare både eder och oss från en så hjertgripande sorg!!!»

5.

Juldagens morgon har inbrutit. Menigheten träder ur templet. Den ogenomträngliga dimman har försvunnit och gifvit vika för den klaraste sol. Vid denna nu så ovanliga syn — under flera månader har man ej sett en ljusglimt genombryta det jemntjocka töcknet — glänsa tårar i mer än ett öga.

Vi se tvenne unga personer, gående arm i arm, skilja sig från hopen och taga vägen åt Assessor Munsters hus. De inträda i salen. Bertha hastar förbi föräldrarna. Det är någon hon ser, till hvilken hon ilar med utsträekta armar. »Lifvet, lifvet!» utropar hon; »aldrig så lifligt som i dag, har jag känt värdet af denna sköna och ansvarsfulla gålva! Nyss har jag tackat Gud vid krubban, der *Han* sjelf en gång låg, för det återfunna lifvet. Och nu tackar jag er, som varit medlet i hans hand att rycka mig från grafvens brädd.»

»Hvad skall jag väl säga?» infaller unga Munster; »min skuld är ändå större än hennes.»

»Huru lyckliga J än ären,» menar Block, »är jag dock lyckligare än J.»

Hans ögon fyllas med tårar.

Frukostbordet är dukadt. Man dröjer att intaga sina platser vid detsamma. Bertha och hennes trolofvade se undrande på föräldrarna och ännu större synes den förras öfverraskning, när hon i ett hörn af salen förmärker ett för barn, med leksaker och namnam dukadt bord. »Vi vänta flera gäster,» upplyser Assessorskan Munster.

I detsamma infinner sig fru Block med sina barn.

»Du här — — och med hela barnskaran till på köpet!» yttrar Block öfverraskad.»

»Herr Doktor,» infaller Munster, »hade jag följt min böjelse, hade jag hitkallat ett större antal gäster, för att offentligare till er frambära mitt hjertas tacksamma hyllning. Men jag känner er tillräckligt för att veta, att jag långtifrån att derigenom bereda er någon glädje, snarare skulle väckt ert missnöje. Tillåt mig nu i stället, att i er frus och edra barns närvaro tömma ett glas för människovännens lycka och framgång!»

Fru Block lemnar sina tårar fritt lopp, under det att hennes make med möda återhåller sina. Under tiden blicka barnen förstulet på det lilla vackra julbordet. »Dit sedan, mina små! Nu dricka vi först ur detta dryckeshorn, enligt gammal fornsvensk sed, en skål för min, de minas och många andras välgörare. Och sedan intaga vi vår enkla frukost.»

Då det med silfver ganska rikt beslagna hornet gått laget omkring, stannade det i Blocks händer, då värden anhöll att han täcktes betrakta detsamma som sin tillhörighet, och när slutligen tårtan serverades, satte man en silfvertallrik framför Block. Den var ej tom; 1,000 D:r S:mt låg derpå.

»Nej,» säger Block, »om jag för egen räkning mottog dessa penningar, skulle den glädje jag nu erfar mycket minskas. Ni har en syster, herr Assessor, som befinner sig i ganska små vilkor! Låt henne tillgodonjuta denna summa!»

Denna uppmaning gaf ett stygn åt Munsters samvete.

Han erkände nu inför ofvannämnda stränga domare något, hvarpå han förut sällan tänkt, nemligen att han icke rätt broderligt omhuldat sin syster. Han hade, med få undantag, öfverlemnat henne åt sitt öde. »Jag tror,» säger han, icke utan blygsel, »att hon af en okänd, åtnjuter en årlig pension.»

»Är ni säker, att den är tillräcklig för hennes behof?»

»Herr Doktor, jag förbinder mig högtidligt, att från detta nu göra mig underrättad om min systers omständigheter, samt tillika att rikligen förse henne med allt hvad till hennes uppehälle behöfves.»

»Denna er försäkran gläder mig, men penningarna anhåller jag, att få använda efter eget godtfinnande. Farsoten, som nu är i synbart aftagande, har efterlemnat och efterlemnar till minne af sig en förfärlig nöd. Jag är icke rik, men har nog för mig och de mina. Dessa 1000 D:r skola utan tvivel komma väl till pass för någon nödlidande.»

»Jag vill ej längre tvista med er, ädle man! Handla efter behag med dessa styfrar, hvilkas lumpna värde jag aldrig så tydligt insett, som i detta ögonblick. Men silfvertallriken behåller ni ju, som ett minne af detta unga par?»

»Jag tackar er hjertligt för denna gåfva. Den skall bli en klenod inom min familj.»

Följande vår hade den hemska farsoten fullkomligt upphört. Assessor Munsters fosterdotter var icke den enda pestsjuka, som doktor Block räddat. Han uppfyllde till alla delar sin med Magistraten ingångna förbindelse.

En afton i April sutto Block och hans maka förtroligt tillsammans i deras hvardagsrum. Barnen, som lekte under föräldrarnes ögon, gåfvo dock ej akt på deras inbördes samtal. Nu som alltid födde tanke tanke, och ord ord.

»Hvilket fel anser du,» frågade hustrun, »som det allmännaste?»

»En i sjelfva verket kinkig fråga, att besvara; men jag skulle tro: *otacksamheten*.»

»Ja, deraf har du, ädle man, en bitter erfarenhet.»

»Åh nej, icke bitter; den ljufva känslan att veta sig först och främst hafva, såsom ett Guds verktyg, räddat ganska många från en för menskliga ögon oundviklig död, och sedan tagit några steg framåt på vetenskapernas bana, utplånar mången mindre behaglig erfarenhet.»

»Af de många, hvilkas lif du frälsat, har ingen fullt erkänt dig såsom sin välgörare, med undantag af Assessor Munster?»

»Skulle det icke vara nog? Huru löna vi Guds välgörningar? Tänka vi någonsin med rätt tacksamhet på, att vi se, att vi höra, att vi äro helbregda? . . . nej, icke förr än Han tager någon af sina nådeskänker ifrån oss. Minnes du ej den Evangeliska berättelsen om de tio spetälska männen? Af tio räddade var det *blott en, som prisade Gud?* Hvad kan då ett stoft vänta sig, och ännu mindre har det något att fordra?»

»Du har ej endast räddat många lif, du har klädt de nakna, herbergerat de husvillan, och mättat de hungriga.»

»Tala icke om detta, Anna, du har, i din mån, gjort lika mycket, och mer än jag; ty du har af kärlek till mig qväst den räddhåga, som i början af farsotens härjande äfven hade instängt sig i ditt hjerta. Och nu måste äfven jag erkänna mig vara otacksam,» tillade han med ett leende, »ty jag har ej derföre tackat dig så varmt, så hjertligt, som jag bordt; enda ursäkten för denna uraktlåtenhet ligger i min egen oförmåga; ty huru finna ord, som äfven i minsta mån skulle kunna återgifva själens tankar, hjertats känslor?»

Vår anspråkslösa berättelse är slut. Magnus Gabriel von Block är, såsom måhända flera af de ädle män, hvilka nedlagt stora offer på mensklighetens altare, föga känd. Huru mången frisk källåder springer ej fram ur en obemärkt bergsklyfta, och sprider välsignelse på den fläck, der den af skaparens vishet blifvit framkallad, utan att mängden anar dess tillvaro! Låt oss hoppas och tro, att om man ock glömmes på jorden, är man desto mera känd ofvan skyn!!

Biografiskt Lexicon ger vid handen: att *Gabriel Magnus von Block* rönte föga förtroende eller tacksamhet af sina medborgare.

Han blef Assessor i Kollegium-Medicum 1711, adlad 1719, Rikstranslator med Kansli-Råds värdighet 1720; kunde tala 11 och skrifva 13 språk och afled af slagfluss i Söderköping 1722, samt är begrafven i St. Lars' kyrka derstädes, hvarest äfven hans vapen ses.

Pilgrimen.

VÅR PORTFÖLJ.

I den engelska tidningen *Daily News* lästes för någon tid sedan följande notis, hvilken är anmärkningsvärd såsom betecknande en vigtig epok inom den qvinliga konstnärsvärlden:

»*The Royal Academy and female artists.*»

»Allt sedan Angelica Kaufmans tid, (hon var i sjelfva verket en af de första medlemmarne af *the Royal Academy*) hafva qvinliga konstnärer i vårt land varit allt för mycket förbisedda, och många hinder hafva blifvit lagda i vägen för den fulla utvecklingen af konstnärliga anlag, hvilka, rätt odlade och ledda, säkerligen skulle i England frambragt artister, som kunnat täfla med en *Rosa Bonheur* och en *Henriette Brown*. Vi skynda därför att meddela allmänheten den i sanning glädjande underrättelsen, att det förbud, hvilket så länge utestängt våra qvinliga artister från all delaktighet i de förmåner, som den kungliga Akademien erbjuder konstens lärjungar, ändteligen blifvit upphäfdt. Vid den stora sammankomsten i Juni 1860, befanns den bästa teckning, som blifvit till Akademien insänd för erhållande af en elevplats, vara gjord af ett fruntimmer, och på *Sir Charles Eastlake's* förord erhöi hon genast den sökta platsen. Sedan dess hafva ännu trenne qvinnor såsom elever erhållit tillträde till Akademien. Vid sammankomsten i sistlidne Mars månad blefvo fjorton teckningar gillade af kommitéen, och äfven bland dessa var den bästa utförd af ett fruntimmer, som jemte fem andra lyckliga medtäflarinnor åtnjutit undervisning i konstskolan vid *Newman Street*.*) Alla opartiska konstälskare måste glädjas att se den Kungliga Akademien genom detta frivilliga erkännande af qvinnans rättighet att erhålla samma utvägar till undervisning som mannen — en liberalitet, som på det fördelaktigaste kontrasterar med de medicinska yrkesbrödernas sätt att gå till väga med *Elisabeth Blackwell* — på ett så påtagligt sätt vederlägga de anklagelser för ensidighet och småsinnad fördomsfullhet, som man länge tillvitat den.»

Männe (frågan är ju fri när hon är ärlig,) det äfven *utom* England finnes några *K:gl. Akademier* som, med eller utan skäl, erhållit samma anklagelse och skulle vara böjda att på samma ojäfaktiga sätt vederlägga den?

*) Anlagd på bekostnad af »*the society of Female Artists*» har denna konstskola, redan under de 5 à 6 år den existerat, bildat många skickliga och ansedda målare, hvilka arbeten förevisas på en årlig, konst-exposition ställd under ledning af en direktor, bestående af 8 damer.

Andra Årgångens Innehåll:

	pag.
Om kvinnans religiösa uppfostran, af <i>St.</i>	3.
Något om de vanligaste felen i det svenska skrift-språket, I. af <i>M. S.</i>	17.
Vår Lektor	20.
Några ord om den franska skönlitteraturen. af <i>Jeremias Munter</i>	—
Voltaire, af Victor Hugo	32.
Ur Victor Hugos »Idées au Hasard»	40.
Samlade arbeten af P. H. Ling (anmälan)	41.
Lifvet, poem af Ling	42.
Om hafvet och dess mysterier, efter Schleiden	47.
Erik Gustaf Geijer, } Poemer af O. E.	58.
Barmhertighet, }	59.
Bref till en väninna i landsorten, Poem af — <i>ra</i>	61.
Sanningens spegel, komedi, af — <i>i</i> —	65.
Ett besök hos Ingemann, af <i>T. K.</i>	89.
Kemisk kok- och hushållsbok, af <i>H. Klencke</i> ; anmälan af — <i>l</i>	93.
Vår portfölj	95.
Breflåda	96.
En kvinnas tankar rörande kvinnan, af Miss Mulock, (anmälan)	97.
Lyckliga och olyckliga kvinnor, bearbetning från Engelskan af <i>L—d</i>	99.
Vår Lektor, af <i>Esselde</i>	112.
<i>Pascal</i> , såsom skriftställare och moralist, af <i>Villemain</i>	123.
Något om de vanligaste felen i svenska skriftspråket, af <i>M. S.</i>	135.
Vitalis, poem af O. E.	138.
Cuviers ungdom, ur <i>Cornhill Magazine</i>	139.
Biografiska skizzer. V. Mrs. Hemans. af <i>L. S.</i>	146.
Myriaden, poem af <i>T. K.</i>	158.
Gift eller ogift, af — <i>ra</i>	159.
Vår portfölj	175.
Några ord om flickars uppfostran, af <i>St.</i>	177.
Vår Lektor, (Charlotte Brontës barndom och ungdom, efter <i>Mrs. Gaskell</i>) af <i>Esselde</i>	189.
Tiggarflickan, poem af <i>Mathilda</i>	223.
Biografiska skizzer, VI, Emanuel Geibel, af <i>S.</i>	224.
Om notsystemet uppkomst, samt några ord om sambandet mellan <i>Ton, Färg</i> och <i>Form</i> , af <i>R. & S.</i>	230.
Förtröstan, poem af <i>L. S.</i>	235.
Salik Sardar Khans maka, österländsk saga, af — <i>a—g</i> (förf. till romanen »Chatharina Boye och hennes döttrar,» m. fl.)	237.
Elfvorna, poem af <i>Mathilda</i>	249.
Nytt på vår bokhylla, af <i>Reader</i>	250.
Musikaliskt småprat, af <i>en gammal pianist</i>	253.
Vår Portfölj	255.
Om kvinnan och arbetslönen, af <i>Bessie</i>	257.
Om klandersjukan, af <i>St.</i>	270.
Vår lektor, (Charlotte Brontë såsom författarinna; hennes giftermål och död, efter <i>Mrs. Gaskell</i> .) af <i>Esselde</i>	277.
Biografiska skizzer, VII. <i>Thomas Moore</i>	316.
Skizzer från andra sidan Atlanten, I. Charleston, af <i>L. S.</i>	325.
Magnus Gabriel Block, af <i>Pilgrimen</i>	341.
Vår Portfölj	358.

Rättelser:

Sid.	rad.	uppl.	står:	eger	läs:	ega
» 30	» 12	upplfr.	»	trycket från	»	från trycket
» 31	» 2	nedifr.	»	För	»	Förr
» 41	» 19	upplfr.	»	hvar	»	hvad
» 45	» 5	»	»	Schleider.	»	Schleiden.
» 47	» 2	»	»	Eng	»	En
» 95	» 11	nedifr.	»	slag	»	olag
» 96	» 5	upplfr.	»	gäsningen	»	jäsningen
»	» 16	nedifr.	»	månau	»	månen
» 100	» 16	»	»	månau	»	månen
»	» 17	»	»	ämna sammanföres de	»	ämnade
» 108	» 7	upplfr.	»	alleles	»	alldeles
»	» 18	nedifr.	»	J sanning	»	I sanning
» 110	» 12	»	»	attl för	»	alltför
» 116	» 18	»	»	modebulletinen	»	modebulletinen från Paris
» 117	» 14	upplfr.	»	förspörjt	»	förspört
»	» 15	»	»	häfda tecknaren	»	häfdatecknaren
» 118	» 14	nedifr.	»	förbundsbröderna	»	förbundsbröderna
» 127	» 14	nedifr.	»	samlingarne.	»	sanningarna
» 132	» 24	»	»	Carigle	»	Carlyle
» 141	» 8	upplfr.	»	Religions	»	Religious
» 150	» 2	»	»	ständigt	»	ständigt
» 166	» 1	»	»	ståndpunkt	»	ståndpunkt
» 192	» 12	»	»	tecknat	»	tecknat.
» 196	» 2	»	»	ieke	»	ieke
» 202	» 15	»	»	till följd af af	»	till följd af
» 203	» 15	nedifr.	»	sinnessämning	»	sinnesstämming
» 203	» 25	upplfr.	»	verkligheter,	»	verkligheten.
» 204	» 21	nedifr.	»	era åsigter	»	åsigter,
» 205	» 20	»	»	glädjen flyr!	»	glädjen flyr,
» 237	» 2	upplfr.	»	de	»	den
»	» 34	nedifr.	»	qvinnornas	»	qvinnans
»	»	»	»	för	»	for
»	» 19	»	»	döttrarnes	»	döttrarnas
» 257	» 14	upplfr.	»	Tabbg	»	Tabby
» 278	» 14	»	»	det	»	den
»	» 15	nedifr.	»	stegra	»	stegrades
» 285	» 5	upplfr.	»	upplyser	»	upplysa
» 286	» 12	nedifr.	»	ordet sonen (utgåår)	»	ordet sonen (utgåår)
» 297	» 17	»	»	kan,	»	kan.
» 300	» 20	»	»		»	